

CİSST/TCPS Raporu 4
Tematik Rapor 1

Çocuk Mahpuslar Raporu

Çocuk Mahpuslara İlişkin Hak İhlali İddiaları,
Bilgi ve Denetim Mekanizmalarına Yapılan Başvurular ve
Akıbetleri Raporu

Kasım 2017

Bu rapor, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği / Türkiye Hapishane alışmaları Merkezi'nin Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu kapsamında desteklenen 'Ceza İnfaz Sistemindeki İnsanlar İçin Savunuculuk' projesi kapsamında hazırlanmıştır.

Kitabın içeriği AB'nin resmi görüşlerini yansıtmaz.

Kasım 2015 – Haziran 2017 tarihlerini kapsamaktadır.

Kaleme Alanlar: Alper Yalçın, Hazal Hrman

Katkıları için Emrah Kırımsoy'a teşekkür ederiz.

TCPS Kitaplığı 14
CİSST/TCPS Raporları 4

Çocuk Mahpuslar Raporu - Alper Yalçın

Editörler: ?????

Kapak ve Sayfa Tasarım: Tayfun Koç

ISBN 978-605-83651-??-?

Baskı: Aralık 2017

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

Adres: Katip Mustafa Çelebi Mahallesi, Billurcu Sokak,

No:5 Daire:2 Beyoğlu / İstanbul

Telefon: 0212 293 69 82

e-posta: info@tcps.org.tr

Baskı ve Cilt

Şen Matbaası

Özveren Sok. 25/B D. Tepe / Ankara Tel: 0312 229 64 54

CİSST

CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ

TCPS

TÜRKİYE HAPİSHANE ÇALIŞMALARI MERKEZİ

ÇOCUK MAHPUSLAR RAPORU

**Çocuk Mahpuslara İlişkin Hak İhlali İddiaları,
Bilgi ve Denetim Mekanizmalarına Yapılan Başvurular ve
Akıbetleri Raporu**

Kasım 2017

ALPER YALÇIN

“Bizler çocuk olarak ve çocuk düşüncesiyle cezaevi ister istemez insanın üzerinde bir psikolojik savaş etkisi yaratmaktadır. İnsanın özgürlüğü, hakları kısıtlanıyor, yine insan cezaevinde her şeyden soğuyor ve kendine karşı hiçbir değeri görmüyor. En önemlisi de hiçbir insan 14 ve 25 yaşlarında cezaevinde ömrünü geçmesini istemez, çocuk hele hele hiç istemez. Çünkü cezaevi insanı sıkıntıya, özleme, hasrete, sevgiye, yardıma ve birçok şeye muhtaç kalıyor. Bunların hiçbirini elde etmediğin zaman cezaevi yaşamı bizleri yıpratıyor ve birçok hastalıklara neden oluyor.”¹

---

1 Türkiye’de Çocuk Mahpus Olmak, Alper Yalçın, TCPS Kitaplığı, Temmuz 2016. Pdf formatı için: <http://www.tcps.org.tr/sites/default/files/kitaplar/%C3%87ocuk%20Mahpus%20Kitab%C4%B1.pdf>

İÇİNDEKİLER

1. Özet	7
2. Giriş	14
3. Yöntem	23
4. Hapishanelerdeki Çocuk Mahpusların Şikâyetleri	27
4.1. Çocuk Mahpusların Şikâyetleri ve Şikâyetlerin Kronolojik Sıralaması	27
4.2. Şikâyetlerin Hapishanelere Göre Dağılımları	36
4.3. Şikâyetlerin Konularına, Çocuk Sayısına, TBMM'de Verilen Önerge Sayısına Göre Dağılımları	39
4.4. Yaşam Hakkı İhlalleri	41
4.5. İşkence ve Kötü Muamele	44
4.6. Cezasızlık	45
5. Çocuk Hak İhlallerine İlişkin Örnekler	49
5.1. İntihar - Trabzon E Tipi Hapishanesi	49
5.2. Kendi Koşullarını Yakmaları Sonucu Yaşamını Yitiren Çocuklar - Adana E Tipi Hapishanesi	50
5.3. Hapishane Görevlileri Tarafından Uygulanan Şiddet - Adana E Tipi Hapishanesi	52
5.4. Türkçe Olmayan Kitapların Çocuklara Verilmemesi - Ankara Sincan Çocuk Hapishanesi	53
5.5. Yetişkinlerle Aynı Koşulda Tutulan Çocuk Mahpus - Metris 1 No'lu Hapishane	54
6. Kanun Hükmünde Kararnamelerin Çocuklara Yansıması	56
6.1. Avukatlar ile Yapılan Görüşmelerdeki Sınırlılıklar	58
6.2. Telefon ile Görüş Hakkı	59
6.3. Öğrenim Hakkı	60
7. Bilgi ve Denetim Mekanizmalarına Yapılan Başvurular	61
7.1. Bilgi Edinme Başvuruları	61
7.2. Denetim Mekanizmalarına Yapılan Başvurular	62
7.3. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Çocuk Mahpuslara İlişkin Sunulan Önergeler	64
8. Sonuç ve Öneriler	70

EKLER

EK 1. Bilgi Edinme ve Denetim Mekanizmaları	75
EK 2. TBMM’de verilen soru ve araştırma önermeleri	81
EK 3: Çocuk Ceza İnfaz Kurumları İçin Bağımsız İzleme Görevlileri Eğitim El Kitabı	90
EK 4: Çocuklar, onların Kanuni Temsilcileri ve Çocuk Tutuk ve Islah Evlerinin Personeli ile Görüşmeye yönelik PRI Araç Kiti	122

TABLÖLAR

Tablo 1: 12-17 Yaş Arası Çocukların İnfaz Durumu ve Cinsiyete Göre Dağılımları
Tablo 2: 04.07.2017 Tarihi İtibariyle Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Suç Profili
Tablo 3: 2006-2017 Yılları Arasında Hükümlü ve Tutuklu Çocukların Dağılımı
Tablo 4: Şikâyetlerin Hapishanelere Göre Dağılımları
Tablo 5: Çocuk Mahpuslara ilişkin Önergelere ve STÖ'lere Yansıyan Şikâyetler
Tablo 6: 2009-2017 Yılları Arasında Yaşam Hakkı İhlal Edilen Çocuk Mahpusların Ölüm Nedenleri ve Yıllara Göre Dağılımı Tablo
Tablo 7: İşkence ve Kötü Muameleye İlişkin Şikâyetlerin Sayısı ve Şikâyet Başlıklarına Göre Dağılımları
Tablo 8: Adalet Bakanlığı Verilerine Göre Çocuk Mahpuslara Karşı İşkence ve Kötü Muamele İddialarına İlişkin Şikâyet Sayıları, Açılan Soruşturmalar ve Akibetleri
Tablo 9: Kasım 2015-Haziran 2017 Tarihleri Arasında Yapılan Bilgi Edinme Başvuruları
Tablo 10: TBMM’de Çocuk Mahpuslara İlişkin Önerge Veren Siyasi Partilerin Dağılımı
Tablo 11: Soru Önergelerin Yanıtlanma Biçimlerine Göre Dağılımları
Tablo 12: Denetim Mekanizmalarına Yapılan Başvurular

I. ÖZET

Türkiye’de 07.04.2017 tarihli verilere göre 12-18 yaş aralığında 1715’i oğlan, 63’ü kız olmak üzere 1778 tutuklu, 994’ü oğlan, 28’i kız olmak üzere 1022 hükümlü, toplam 2800 çocuk mahpus bulunmaktadır. Adalet Bakanlığı’nın paylaştığı istatistikler, genellikle erkek ve kadın, tutuklu ve hükümlü gibi sınıflandırmalara dayalı olarak yayınlanmaktadır. İstatistiklerin, sadece bu bağlamlarda paylaşılıyor olması, hapisanelerde bulunan yabancı, engelli, LGBTİ, azınlık gibi çocuk mahpus gruplarının ve ihtiyaçlarının görünmez olmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca bu istatistikler anlık durumu göstermekte hapisanelerdeki nüfus sirkülasyonunu gösterememektedir. Bu nüfus sirkülasyonu, yıl içinde toplam hapis cezası alan çocukların sayısından gözlemlenebilmektedir. Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü’nün istatistiklerine göre sadece Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri’nde hakkında hapis cezası kararı verilen çocukların sayısı iki katına çıkarak önemli bir artış göstermiş; hapis cezası alan çocukların sayısı 2009 yılında 5.728’iken, bu rakam 2016 yılında 12.423 olmuştur.²

Türkiye’deki çocuk mahpuslara yönelik genel bir analiz yapmayı güçleştiren ilk zorluk Adalet Bakanlığı ve bağlı kurumların bilgi paylaşımını gittikçe azalan bir grafikte sınırlandırmasıdır. Öte yandan, kapalı kurumlarla çalışmanın kendiliğinden gelen kısıtlılıklar ve çocuk adalet sistemine ilişkin çalışan STÖ’lerin, Türkiye genelinde ve farklı disiplinleri kapsayacak biçimde örgütlenmelerinin yeterli olmaması, çalışmanın amaçlanan ölçeğe ulaşamamasına neden olsa da, bu eksiklik bilgiye ulaşma araçlarının çeşitlendirilmesi ile aşmaya çalışılmış ve Türkiye hapisanelerindeki çocuk mahpusların karşılaştıkları hak ihlalleri ve başvuru süreçlerine ilişkin genel bir analiz oluşturulmuştur.

Hak temelli sivil toplum örgütlerinin ziyaret yoluyla hapisanelerde izleme yapmasına izin verilmesi nedeniyle bu raporda kullanılan yöntemler; mektuplaşma, avukat ziyaretleri, basın taraması ile öğrenilen ya da CİSST/TCPS ve diğer insan hakları örgütleri ile bağımsız avukatlara iletilen çocuk hak ihlalleri iddiaları ve bu ihlaller bağlamında bilgi ve denetim mekanizmalarına yapılan başvurulardır.

Hapisanelere ilişkin doğru ve yeterli bilgilere erişim sorunu ve hak ihlali iddiaları, denetim ve bilgi edinme mekanizmalarının işlevselliğini tartışmayı gerekli kılmaktadır. Öte yandan, gerek insan hakları örgütlerinin denetim ve bilgi edinme talepleri gerekse milletvekilleri tarafından meclis gündemine sunulan soru önergeleri, işkence ve kötü muamelenin ve yaşam hakkı ihlalinin çocuk hapisanelerinde yaygın olarak gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, yaşam hakkı ile işkence ve kötü muamele yasağının çocuk hapisanelerinde istisna olmanın ötesine geçen, yaygın ve sistematik bir hal almış olması; birçok önlemin yanı sıra denetim ve bilgi edinme mekanizmalarının geliştirilmesini bir aciliyet haline getirmektedir.

---

2 Bu rakamlar, Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü’nün 2016 yayınında yer alan çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemeleri başlığından alınmıştır ancak bilinmektedir ki çocuklar, çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerinin haricinde yetişkinlerin yargılandığı mahkemelerde de yargılanmaktadır. Dolayısıyla bu rakamların kapsamının sadece çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemeleri ile sınırlı olup olmadığı, açıklanan sayılarda genel ceza mahkemelerinde yargılanan çocukların dahiliyeti bilinmemektedir.

Öte yandan, çocuk hapisaneleri içerisindeki şiddet, bakanlığın gündemine girdiğinde “akran şiddetine” yapılan vurguyla sınırlı kalmaktadır.³ Ancak çocukların hapisane personeli tarafından maruz bırakıldığı şiddetle karşılaştırıldığında akran şiddeti, işkence ve kötü muamele örneklerinin sınırlı bir kısmını teşkil etmektedir. Buna rağmen eski Adalet Bakanı'nın işkence ve kötü muamele şikâyetlerini “propaganda” olarak nitelendirmesi, mahpusların insan haklarına yönelik yaklaşımı göstermektedir.⁴ Kaldı ki bu gibi akran şiddeti vakalarının önlenmesinde temel sorumluluk devlete, hapisane yönetimi ve personeline aittir ve bu konuda sivil toplum örgütlerinin çalışmaları önemli bir yer teşkil etmektedir.

İşkence ve kötü muamelelere ilişkin cezasızlık tablosu acilen çözüm üretilmesi gerektiğini bir kez daha ortaya koymaktadır:

Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutuklu çocuklar tarafından son 10 yılda işkence ve kötü muameleyle uğradıkları iddiasıyla 92 şikâyet başvurusu yapılmıştır.⁵

2010-2015 yılları arasında ceza infaz kurumlarında ve eğitimevlerinde bulunan çocuk tutuklu ve hükümlüler tarafından yapılan şikâyet üzerine işkence ve kötü muamele vakalarına adı geçen personeller hakkında 31'i şikâyet üzerine, 33'ü ise resen başlatılan 64 soruşturma açılmıştır. 64 soruşturma kapsamında da 484 personelle ilgili işlem başlatılmış; yalnızca 1 kişi hapis cezası almıştır.

Adalet Bakanlığı'nın verilerine⁶ göre 2015 yılından 12 Eylül 2017 tarihine kadar işkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin 18 başvuru yapılmıştır. Bu başvurulardan, birinin akran şiddeti, diğerlerinin hapisane görevlileri tarafından işkence ve kötü muamele uygulandığına ilişkin iddiaları içeren başvurular olduğu bilgisi paylaşılmıştır. 18 başvurudan 10'unun akibetinin cezasızlık ile sonuçlandığı görülmekte, 2017'deki başvuruların akibetleri veya soruşturmalar devam ediyorsa, soruşturmanın hangi aşamada olduğu bilgisi bulunmamaktadır.

Bu rapor kapsamında ise, Kasım 2015 - Haziran 2017 tarihleri arasında 133 çocuğun şikâyetine erişilebilmiştir. Çocukların şikâyetleri, 12 farklı başlık altında derlenmiştir. 54 şikâyet söz konusu olmuş, bu 54 şikâyetten, çocuklar 203 kez mağdur olmuş ve bu şikâyet konuları 38 soru önermesine toplam 45 kez yansımıştır. Bir çocuğun birden fazla şikâyeti olabildiğinden, şikâyetine erişilebilen çocuk sayısı gerçek çocuk sayısından fazladır.

133 çocuğun 203 şikâyeti arasında, 111'i işkence ve kötü muamele ile ilgilidir. İşkence ve kötü muamele iddiaları, 6 başlıkta derlenmiştir. Sınırlılıklara rağmen, Kasım 2015-Haziran 2017 tarihleri arasında insan hakları örgütleri aracılığıyla 111 çocuğun işkence ve kötü muameleyle ilişkin şikâyetine erişilebiliyorken, 10 yılda sadece 92 çocuğun işkence yasağının ihlali nedeniyle şikâyetçi

3 Bozdağ Cezaevinde çocuk istismarına karşı tedbiri açıkladı: Tek kişilik odalar yaptık: <http://ilerihaber.org/icerik/bozdag-cezaevinde-cocuk-istismarina-karsi-tedbiri-acikladi-tek-kisilik-odalar-yaptik-65237.html> - Erişim Tarihi: 01.08.2017

4 Bozdağ'a göre cezaevlerinde işkence yok: iftira, yalan, propaganda: <http://www.diken.com.tr/bozdaga-gore-cezaevlerinde-iskence-yok-iftira-yalan-propaganda/> - Erişim Tarihi: 01.08.2017

5 “Bozdağ: Beş yeni çocuk cezaevi açılacak”: <https://m.bianet.org/bianet/cocuk/182057-bozdag-bes-yeni-cocuk-cezaevi-acilacak> - Erişim Tarihi: 14.09.2017

6 CHP Milletvekili Onursal Adıgüzel'in Başbakanlık İletişim Merkezi'ne 15.08.2017 tarih ve 1701121090 sayılı bilgi edinme başvurusuna 12.09.2017 tarihinde verilen yanıtıdır.

olması, hak ihlallerin izlenmesi konusunda Adalet Bakanlığı'nın insan hakları örgütleri ile iş birliğine daha açık olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu şikâyetler 15 hapishaneye dair bulunmakta olup, en fazla şikâyet Sincan Çocuk Hapishanesi'nden gelmiştir. Şikâyetlere erişilebilmesi, hapis-haneleri ziyaret eden gönüllü avukatların, sivil toplum örgütlerinin varlığı ile doğrudan ilişkilidir. Raporda da değinildiği üzere birçok çocuğun avukatlar tarafından ziyaret edilmediği bilinmektedir. Bu bağlamda, **Sincan Çocuk Hapishanesi, insan hakları örgütlerinin ve bağımsız avukatların düzenli olarak çocukları ziyaret ettiği bir kurum olması sebebiyle, erişilebilen şikâyet sayısı diğer kurumlardan daha fazla olabilmektedir.**

Türkiye hapisanelerinde 2009 yılından Mart 2017 tarihine kadar hapisanelerde 18 çocuk yaşamını yitirmiştir.⁷ 2009 yılından Mart 2017 tarihine kadar hayatını hapisanelerde kaybeden 18 çocuktan 10'unun tutuklu olması, tutukluluk koşullarının tartışılmasını bir kez daha gerekli kılmaktadır. Ayrıca hayatını kaybeden çocuklardan 9'unun intihar sebebiyle hayatını kaybetmesi, çocukların intiharına yol açan koşullarında tartışılması gerektiğini ortaya koymaktadır. 2015 Kasım - 2017 Haziran tarihleri arasında 6 çocuk hapisanelerde hayatını kaybetmiştir. Bu 6 çocuktan 5'i kendi buldukları oda/koğuşta yangın çıkartmaları, 1'i ise intihar sebebiyle hayatını kaybetmiştir.

2015 Kasım / 2017 Haziran tarihleri arasında çocuk mahpuslara ile ilgili genel istatistiklere ilişkin 68 bilgi edinme başvurusu yapılmıştır. 68 bilgi edinme başvurusundan 42'sine yanıt alınmamış, 26'sı yanıtlanmıştır. Yanıtlanan bilgi edinme başvurularından 9'unda bilgi paylaşılmış, 17'sinde çeşitli nedenlerle bilgi paylaşılmamıştır.

TBMM'de 38 soru önergesi, 7 araştırma önergesi verilmiştir. Bu önergeler, Cumhuriyet Halk Partisi ve Halkların Demokratik Partisi olmak üzere iki parti tarafından verilmiştir. Soru önergelerinden 32'si, 15 günlük yasal süresi⁸ içinde yanıtlanmamıştır. "Süresi içinde yanıtlanmadığından gelen kağıtlarda yanıtlandı" şeklinde cevaplandırılan önergelerin cevaplarına erişim bulunmamaktadır. Yalnızca 19 önergenin cevabına erişilebilmektedir. Ancak gerek erişime açık olmamaları, gerek 32 önergenin vaktinde yanıtlanmaması, bu bilgi edinme mekanizmasının etkin ve etkili olmadığını ortaya koymaktadır. soru önergelerinden 12'sinde yaşam hakkı ihlalleri, 25'inde işkence ve kötü muamele iddiaları TBMM'de gündeme getirilmiştir.

CİSST/TCPS, Kasım 2015 - Haziran 2017 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, İl Cezaevi İzleme Kurulu, İl İnsan Hakları Kurulu olmak üzere 6 ayrı kuruma 29 şikâyette ve 79 çocuk ile ilgili toplam 135 insan hakları başvurusunda bulunmuştur. Bu başvuruların herhangi birinde hak ihlali tespit edildiği tarafımıza bildirilmemiştir.

7 CHP Milletvekili Gamze Akkuş İlgezdi'nin Adalet Bakanlığı tarafından yanıtlanan bilgi edinme başvurusunun cevabında yer alan tabloya göre 01.01.2009-28.02.2017 tarihleri arasında 17 çocuğun hayatını kaybettiği paylaşılsa da Adana E Tipi Hapishanesi'nde 18.01.2017 tarihinde çıkan yangın nedeniyle yaralanan Mehmet Altunhan isimli çocuğun 15.03.2017 tarihinde yaşamını kaybetmesi ile bu sayı 18'e ulaşmıştır.

8 TBMM İç Tüzüğü, 99.Madde: <https://www.tbmm.gov.tr/ictuzuk/ictuzuk.pdf>

Öneriler

- Adalet Bakanlığı'nın stratejik planı gereği çocuk hakları ve insan hakları örgütleriyle ilişkilerini arttırması, hak ihlallerinin ve cezasızlığın önlenmesi konusunda politika belirlemesi gerekmektedir. Bu herhangi bir hak ihlali olmadan, olduğunda ve bir daha asla tekrarlanmaması için atılacak adımların belirlenmesi için önemlidir.
- Adalet Bakanlığı'nın stratejik planı içinde yer alan Çocuk ve Gençlik İnfaz Kanunu Tasarısı'nın sivil toplum örgütleri, bağımsız araştırmacılar, meslek odaları, akademisyenler ve çocukların görüşüne açılması ve geliştirilerek yürürlüğe girmesi gerekmektedir.
- Kanun Hükmünde Kararnameler'in çocuk mahpuslara etkileri göz önünde bulundurulmalı ve bu kararnamelerde yer alan avukat görüşleri, telefon hakkı, eğitim hakkı gibi en temel haklara ilişkin kısıtlamalar, başta statüleri gereği çocuk mahpuslar olmak için yürürlükten kaldırılmalıdır.
- STÖ'lerin, bağımsız araştırmacıların, meslek odalarının ve akademisyenlerin bağımsız izleme yapabilmesine imkân verilmeli, hapishaneler şeffaflaştırılmalıdır.
- İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları ve İl ve İlçe Cezaevi İzleme Kurul'larının çocuk hakları komisyonları oluşturması gerekmektedir. Bu komisyonların, yerinde incelemeler yapması ve bu incelemeler neticesinde tespit edilen sorunları, verilen tavsiyeleri kamuoyunun da izleyebileceği şekilde şeffaflık ilkesi doğrultusunda paylaşması gerekmektedir.
- Çocuk mahpusların, şikâyetlerini iletmeleri halinde işkence ve kötü muameleye maruz kalacaklarına ilişkin endişeleri dikkate alınmalı, özellikle yerel düzeyde bulunan denetim mekanizmaları ile merkezi düzeyde bulunan KDK, TİHEK, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu gibi mekanizmaların başvuru alma yöntemlerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu konuda baroların çocuk hakları merkezleri ile de koordinasyon kurulmalıdır.
- Türkiye Barolar Birliği'nin, çocuk, kadın, engelli gibi özel ihtiyaçları olan mahpuslara ilişkin barolarda farkındalık yapacakları çalışmalar düzenlemesi ve barolardaki avukatların hak ihlallerini iletebilecekleri veri tabanı ve kriz masası kurması gerekmektedir.
- Başta barolar olmak üzere çocuk hakları ve insan hakları örgütlerinin çocuk mahpuslar ile ilgili sorunları gündemine alması ve bu sorunlar çerçevesinde bir koordinasyon kurulması gerekmektedir.
- Siyasi partiler, çocuk mahpuslar ile ilgili önerileri gündemde tutmanın yanı sıra, bütüncül bir çocuk politikası belirlenmesine odaklanmalıdır.
- TBMM'de sunulan soru önergelerinin ve STÖ'lerin yaptığı bilgi edinme başvurularının yasal süresi içinde yanıtlanmadığı göz önünde bulundurulmalı, daha etkin ve etkili bir bilgi edinme mekanizmaları kurmak için destek gerekiyorsa STÖ'ler ile bu konuda iş birliğine gidilmelidir.

2. GİRİŞ

Türkiye'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler(BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Çocuk Koruma Kanunu'nun temel ilkelerinden biri, "bir çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulması gerektiği" dir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Sözleşmenin genel yorumları, Havana, Pekin Kuralları, BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme gibi birçok uluslararası metin, adalet sisteminde çocukların yetişkinlerin olduğu alanlardan ayrı tutulması ve yetişkinlerden farklı muamele görmesi gerektiğini savunur.

Türkiye'de ise, çocuklar hala yetişkinlerin kapatıldığı kurumlardaki koşullarda tutulmakta ve uzun tutukluluk süreleri ile karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye'de 07.04.2017 tarihli verilere göre 12-18 yaş aralığında 1778'i tutuklu, 1022'si hükümlü olmak üzere toplam 2800 çocuk mahpus bulunmaktadır.

İnfaz Durumu/ Cinsiyet	Erkek	Kız	Toplam
Hükümlü	994	28	1022
Tutuklu	1715	63	1778
Toplam	2709	91	2800

Adalet Bakanlığı'nın paylaştığı istatistikler, genellikle erkek ve kadın, tutuklu ve hükümlü gibi sınıflandırmalara dayalı olarak yayınlanmaktadır. İstatistiklerin, sadece bu bağlamlarda paylaşılıyor olması, hapishanelerde bulunan yabancı, engelli, LGBTİ, azınlık gibi çocuk mahpus gruplarının ve ihtiyaçlarının görünmez olmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca bu istatistikler anlık durumu göstermekte hapishanelerdeki nüfus sirkülasyonunu gösterememektedir. 1 yıl içinde hapishaneye giren çocuk sayısı için Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü'nün yıllık olarak yayınladığı hapis cezası alan çocuklara ilişkin istatistiklerin temel alınması gerekmektedir.

Çocuk mahpusların kanunlarda suç olarak nitelendirildiği için hapsedilmelerine sebep olan fiillerin dağılımları ise şu şekildedir:

9 CHP Milletvekili Onursal Adıgüzel'in Adalet Bakanlığı'na 05/06/2017 tarihli ve 1700760182 sayılı başvurusuna 21.07.2017 tarihinde verilen cevaptan alınmıştır.

Tablo 2: 04.07.2017 Tarihi İtibariyle Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Suç Profili	
Bazı Suç Gruplarına Göre Dağılım	Toplam
İnsan ¹⁰ Öldürme	281
İnsan Öldürmeye Teşebbüs	4
Cinsel Suçlar	450
Dolandırıcılık	18
Hırsızlık	840
Sahtecilik	4
Siyasi Suçlar ¹¹	208
Uyuşturucu	511
Yağma veya Gasp	333
Yaralama	94
Toplam ¹²	2743

Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere 2800 çocuk mahpus mevcudu son 10 yıldaki en yüksek sayıyı ifade etmektedir.

Tablo 3: 2006-2017 Yılları Arasında Hükümlü ve Tutuklu Çocukların Dağılımı			
Yıllar	Hükümlü Çocuklar	Tutuklu Çocuklar	Toplam
04.07.2017	1,022	1,778	2,800
01.11.2016	645	1,795	2,440
31.12.2015	729	1,665	2,394
31.12.2014	540	869	1409
31.12.2013	429	1.558	1987
31.12.2012	418	1,583	2001
31.12.2011	410	1,924	2334
31.12.2010	529	1,584	2113
31.12.2009	632	2,047	2679
31.12.2008	671	2,075	2746
31.12.2007	539	2,148	2687
31.12.2006	321	1,794	2115

10 Resmi verilerde “Adam” olarak geçmektedir.

11 Resmi verilerde “Terör” ifadesi kullanılmaktadır. Adli ve siyasi mahpuslar ile ilgili ayrıma ilişkin bilgi için: <http://kaosgldergi.com/dosyasayfa.php?id=2332>

12 Bu tablodaki veriler; 04/07/2017 tarihi itibarıyla ceza infaz kurumlarında bulunan çocuk tutuklu ve hükümlülerin işlemiş olduğu veya işlediği iddia edilen suçlardan 10 tanesi baz alınarak hazırlanmış ve bir kişinin birden fazla işlediği suçları da dahil ederek suç sayısını göstermektedir. Bu nedenle, tablodaki genel toplam (2.743) aynı tarihte ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlü sayısı (2.800) ile uyuşmamaktadır.

Tutuklu ve hükümlü çocuk mahpusların kaldığı kurumlar şu şekildedir:

- Kapalı Çocuk Tutukevleri
- Yetişkinlerin kaldığı kapalı hapishanelerin koşulları
- Çocuk Eğitimevleri

Türkiye’de mevcut durumda Ankara, İstanbul, İzmir, Hatay, Kayseri, Tarsus, Diyarbakır olmak üzere 7 kapalı çocuk tutukevi; Ankara, Denizli, İstanbul, Elazığ olmak üzere 4 çocuk eğitimevi bulunmaktadır. 2019 yılı sonunda Çorlu Kapalı Çocuk Tutukevi’nin de açılması planlanmaktadır. 15 Ağustos 2017 tarihi itibarıyla 11 çocuk hapisanesi’nde 1.403 çocuk mahpus tutulmakta¹³, diğer 1400’e yakın çocuk mahpus ise yetişkinlerin tutulduğu hapishanelerin koşullarında tutulmaktadır. Mevcut durumda çocuklara özgü ceza infaz kurumlarında oğlan çocukları tutulmaktadır; eğitimevlerinden ise yalnızca Denizli Eğitimevi kız çocukları için inşa edilmiştir. Sayıları az olan mahpus kız çocukları, yetişkin kadınların tutulduğu hapishanelerin koşullarında tutulmakta; bu kurumlarda yetişkinlerin çoğunlukta olmaları sebebiyle kız çocukları daha da görünmez olmaktadır. 15 Ağustos 2017 itibarıyla 29 farklı kurumda 96 kız çocuğu tutulmaktadır. Kız çocuklarının fazla sayıda kuruma dağıtılmış biçimde tutulması, devletin kız çocukları ile ilgili politikasının yetersizliğinin ya da olmayışının göstergesidir. Aynı zamanda hükümlü çocukların sayısındaki artış dikkat çekicidir. Güncel istatistiklere göre hapishanelerde 1022 hükümlü çocuk bulunmaktadır. Ancak, hükümlü çocukların 994’ünün oğlan çocuğu olduğu ve oğlan çocukları için inşa edilen her biri 150 kapasiteli olan İstanbul, Ankara ve İzmir Eğitimevleri’nin toplam kapasitelerinin 450 olduğu düşünüldüğünde, hükümlü çocukların çoğunun kapalı hapishanelerde tutulduğu anlaşılmaktadır.

Çocukların yetişkinlerin kapatıldığı hapishanelerde tutulması ile ilgili BM Çocuk Hakları Komitesi’nin görüşü oldukça açıktır. Komite, “Özgürlüğünden yoksun bırakılan bir çocuk, yetişkinlere ayrılmış bir hapishane veya başka bir tesise konulamaz”¹⁴ demektedir. Ancak bu yorum değerlendirilirken, çocuk tutukluluğuna son verilmesinin önemini altını çizen bilimsel araştırmalar göz ardı edilmemelidir; ancak çocuk tutukluluğu tamamen sona erene kadar, sadece çocuklar için inşa edilen hapishanelerin koşullarının ve etkinliklerinin yetişkin hapishanelerine kıyasla çocuklar için daha uygun olduğu şeklinde yorumlanmalıdır. Nitekim, BM Çocuk Hakları Komitesi de uzun tutukluluk süreci ile ilgili eleştiride bulunurken “çocukların birçok ülkede aylarca, hatta yıllarca tutuklu olarak tutulmaları sonucu yaşama isteğini yitirdiklerini” kaygıyla belirtmektedir. BM Çocuk Hakları Komitesi’nin uzun tutukluluk sürecine ilişkin eleştirisi Türkiye’de de dikkate alınmalıdır. Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü’nün verilerine göre, çocuk mahkemelerinde davası görülen çocukların davalarının ortalama görülme süreleri 2011 yılında 307 gün iken, 2015 yılında 226, 2016 yılında 258 gün olmuştur. Bu durum tutuklu yargılanan çocukların tutukluluk sürelerine de işaret etmektedir. Bu sayılar; yargılama süresi yıllar içerisinde kısmen azalsa da, tutuklu olarak yargılanan çocukların ortalama 6 aydan uzun hapsediliyor olduğuna işaret etmektedir. Uzun tutukluluk sürelerinin yanı sıra, sadece Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri’nde hakkında hapis cezası kararı

13 CHP Milletvekili Onursal Adıgüzel’in Adalet Bakanlığı’na 04.08.2017 tarih ve 1701121079 sayılı başvurusuna 27.09.2017 tarihinde verilen yanıtıdır.

14 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye İlişkin Genel Yorumları 2006-2008, madde 85, Uluslararası Çocuk Merkezi, 2008.

verilen çocukların sayısı iki katına çıkarak önemli bir artış göstermiş; hapis cezası alan çocukların sayısı 2009 yılında 5.728’iken, bu rakam 2016 yılında 12.423 olmuştur.¹⁵ Bu istatistikler, çocukların uzun tutukluluk sürelerinde ciddi bir düşüş yaşanmadığını gösterdiği gibi çocuk mahpusların ve çocuk hapisanelerinin artıyor olmasının, çocuk adalet sisteminin cezalandırma temelli işlediğine ve “özgürlüğün kısıtlanması” seçeneğinin hala son çare olarak görülmediğine işaret etmektedir.

Uzun tutukluluk sürelerinin bir cezalandırma haline dönüşmesi ve çocukların karşı karşıya kaldıkları ağır infaz rejimi, sivil toplum örgütleri, sendikalar ve bağımsız akademisyenlerin ortak çağrılarına konu olmuştur. Bugüne dek basına ve sivil toplum örgütlerine yansıyan hak ihlalleri ise çocuk hapisanelerinin şiddet ürettiğini göstermektedir. Bu sorunların çözümüne dair alınabilecek önlemler ve çocuk tutukluluğuna son verilmesi gibi birçok konuda sivil toplum örgütleri, sendikalar ve bağımsız akademisyenler Adalet Bakanlığı’na yönelik ortak çağrılarda bulunmuştur. 2015 yılına dek kamu kurum/kuruluşları ile sınırlı da olsa bazı görüşmeler yapılabiliyorken ve bağımsızlığı yönünde somut kaygılar bulunsa dahi Türkiye İnsan Hakları Kurumu¹⁶ gibi resmi denetim mekanizmaları aracılığı ile bazı hapisanelerde sivil toplum örgütleri ile birlikte izleme çalışmaları gerçekleştirilebiliyorken, son iki yılda kamu kurum/kuruluşları ile ilişkiler minimum seviyeye inmiştir. Olağanüstü Hal Dönemi kapsamında ilan edilen Kanun Hükmünde Kararnameler ile birlikte sınırlılıklar artmış, hapisanelere ilişkin sağlıklı bilgilere erişmek daha da zorlaşmıştır.

Hapisanelerde inceleme yapılamaması durumunda, bilgi edinme mekanizmaları mektuplaşmak, avukat ziyaretleri, bilgi edinme başvuruları, TBMM önermeleri ile sınırlı kalmaktadır. Ayrıca yıllık olarak yayınlanan Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü ve bakanlıklara ait faaliyet raporlarından da faydalanılmaktadır. Ancak yıllık raporlar haricinde resmi kaynakların internet sitelerinde düzenli olarak güncel bilgilere erişebilmek mümkün değildir.¹⁷

Hapisanelere ilişkin doğru ve yeterli bilgilere erişim sorunu ve hak ihlali iddiaları, denetim ve bilgi edinme mekanizmalarının işlevselliğini tartışmayı gerekli kılmaktadır. Öte yandan, gerek insan hakları örgütlerinin denetim ve bilgi edinme talepleri gerekse milletvekilleri tarafından meclis gündemine sunulan soru önermeleri, işkence ve kötü muamelelerin ve yaşam hakkı ihlalinin çocuk hapisanelerinde yaygın olarak gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, yaşam hakkı ile işkence ve kötü muamele yasağının çocuk hapisanelerinde istisna olmanın ötesine geçen, yaygın ve sistematik bir hal almış olması; birçok önlemin yanı sıra denetim ve bilgi edinme mekanizmalarının geliştirilmesini bir aciliyet haline getirmektedir.

Bu bağlamda, Adalet Bakanlığı’nın 2015 Yargı Reformu Stratejisi’nde,¹⁸ sivil toplumla ve insan

15 Bu rakamlar, Adli Sicil ve İstatistik Müdürlüğü’nün 2016 yayınında yer alan çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemeleri başlığından alınmıştır ancak bilinmektedir ki çocuklar, çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerinin haricinde yetişkinlerin yargılandığı mahkemelerde de yargılanmaktadır. Dolayısıyla bu rakamların kapsamının sadece çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemeleri ile sınırlı olup olmadığı, açıklanan sayılarda genel ceza mahkemelerinde yargılanan çocukların dahilyeti bilinmemektedir.

16 Türkiye İnsan Hakları Kurumu’nun ismi ve yapısı, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu olarak değişmiştir. Bu bilgiler Ek 1’de paylaşılmıştır.

17 Örneğin, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün resmi web sitesinde tutuklu hükümlü çocukların sayısı en son 01.04.2016 tarihinde güncellenmiştir.

18 Yargı Reformu Stratejisi, Sf. 109. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Nisan 2015: http://www.sgb.adalet.gov.tr/yargi_reformu_stratejisi.pdf

hakları örgütleriyle iş birliğini ceza infaz sisteminin bir gerekliliği olarak ifade edilmektedir. Adalet Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Plan'da ise İzleme Kurulları ve il ve ilçe insan hakları kurullarının etkinliğinin artırılması hedeflenmektedir.¹⁹ Ancak , raporda da görüleceği üzere insan hakları örgütlerinin başvurularının büyük çoğunluğunu oluşturan hapisanelerde gerçekleşen işkence ve kötü muameleyle dair bir açıklama ya da bunların önlenmesine dair bir strateji bulunmadığı gibi, Adalet Bakanlığı, insan hakları örgütlerinin iş birliği için yönelttiği taleplere olumsuz yanıtlar vermektedir. Rapor kapsamındaki yapılan başvurular ve gelen cevaplar sonucunda, izleme Kurulları ve il ve ilçe insan hakları kurullarının yapısı ve şeffaflığı ise ayrı tartışma konusu olmuştur.

Öte yandan, çocuk hapisaneleri içerisindeki şiddet, bakanlığın gündemine girdiğinde “akran şiddetine” yapılan vurguyla sınırlı kalmaktadır.²⁰ Ancak çocukların hapisane personeli tarafından maruz bırakıldığı şiddetle karşılaştırıldığında akran şiddeti, işkence ve kötü muamele örneklerinin sınırlı bir kısmını teşkil etmektedir. Buna rağmen eski Adalet Bakanı'nın işkence ve kötü muamele şikâyetlerini “propaganda” olarak nitelendirmesi, mahpusların insan haklarına yönelik yaklaşımı göstermektedir.²¹ Kaldı ki bu gibi akran şiddeti vakalarının önlenmesinde temel sorumluluk devlete, hapisane yönetimi ve personeline aittir ve bu konuda sivil toplum örgütlerinin çalışmaları önemli bir yer teşkil etmektedir.

İşkence ve kötü muamelelere ilişkin cezasızlık tablosu acilen çözüm üretilmesi gerektiğini bir kez daha ortaya koymaktadır:

2010-2015 yılları arasında ceza infaz kurumlarında ve eğitimevlerinde bulunan çocuk tutuklu ve hükümlüler tarafından yapılan şikâyet üzerine işkence ve kötü muamele vakalarında adı geçen personeller hakkında 64 soruşturma açılmıştır. 64 soruşturma kapsamında da 484 personelle ilgili adli işlem başlatılmış; yalnızca 1 kişi hapis cezası almıştır.

Bu rapor, yukarıda sunulan 2010-2015 yılları arasındaki cezasızlık tablosunu takip eden süreçte, hapisanelerdeki çocuklara yönelik bilgi edinilen hak ihlali iddialarına odaklanmaktadır. Söz konusu iddiaların içeriğinin, bu iddialara ilişkin doğru bilgilere erişebilmek için var olan bilgi edinme ve denetim mekanizmalarına yapılan başvuruların ve sonuçlarının izlenebilmesini amaçlamaktadır.

---

19 Adalet Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı, Sf. 153: <http://www.adalet.gov.tr/bakanlik/stratejikplan/stratejikplan-2015-2019.pdf>

20 Bozdağ Cezaevinde çocuk istismarına karşı tedbiri açıkladı: Tek kişilik odalar yaptık: <http://ilerihaber.org/icerik/bozdag-cezaevinde-cocuk-istismarina-karsi-tedbiri-acikladi-tek-kisilik-odalar-yaptik-65237.html> - Erişim Tarihi: 01.08.2017

21 Bozdağ'a göre cezaevlerinde işkence yok: iftira, yalan, propaganda: <http://www.diken.com.tr/bozdaga-gore-cezaevlerinde-iskence-yok-iftira-yalan-propaganda/> - Erişim Tarihi: 01.08.2017

3.YÖNTEM

Türkiye'deki çocuk mahpuslara yönelik genel bir analiz yapmayı güçleştiren ilk zorluk Adalet Bakanlığı ve bağlı kurumların bilgi paylaşımını gittikçe azalan bir grafikte sınırlandırmasıdır. Öte yandan, kapalı kurumlarla çalışmanın kendiliğinden gelen kısıtlılıklar ve çocuk adalet sistemine ilişkin çalışan STÖ'lerin, Türkiye genelinde ve farklı disiplinleri kapsayacak biçimde örgütlenmelerinin yeterli olmaması, çalışmanın amaçlanan ölçeğe ulaşamamasına neden olsa da, bu eksiklik bilgiye ulaşma araçlarının çeşitlendirilmesi ile aşılmaya çalışılmış ve Türkiye hapishanelerindeki çocuk mahpusların karşılaştıkları hak ihlalleri ve başvuru süreçlerine ilişkin genel bir analiz oluşturulmuştur.

Hak temelli sivil toplum örgütlerinin ziyaret yoluyla hapishanelerde izleme yapmasına izin verilmesi nedeniyle bu raporda kullanılan yöntemler; mektuplaşma, avukat ziyaretleri, basın taraması ile öğrenilen ya da CİSST/TCPS ve diğer insan hakları örgütleri ile bağımsız avukatlara iletilen çocuk hak ihlalleri iddiaları ve bu ihlaller bağlamında bilgi ve denetim mekanizmalarına yapılan başvurulardır.

Sınırlılıklarına rağmen mektuplaşma, mahpuslara ulaşmak için CİSST/TCPS'nin kullandığı yöntemlerden biridir. Hapishanedeki çocuklara mektup aracılığıyla ulaşabilmek için çocuğun adının yanı sıra kaldığı kurumun adının bilinmesi gerekmektedir. Ancak mektuplaşma olanaklarımız, çocukların bilgilerinin yasal olarak gizli tutulması ilkesi etrafında şekillenmektedir. Dolayısıyla iletişime geçtiğimiz çocuklara, birlikte çalışmalar yaptığımız avukatlar, hukuk örgütleri ve iletişimde olduğumuz çocukların tavsiyeleri aracılığıyla ulaşmaktayız. Çocuk mahpuslar ile ilgili çalışmalar yapan STÖ'lerin ve çocukları ziyaret eden avukatların az olması, isimlerine ulaşılabilen çocuk sayısını da etkilemektedir. Öte yandan çocuklar, hem tanımadıkları bir kurumdan mektup geldiğinde hem de kendilerine yazılan veya kendilerinin yazdıkları mektuplarının “görölmüştür” ibaresiyle okunması nedeniyle güven ilişkisi kurarken daha da zorlanmaktadır Mektup gönderilen 150'ye yakın çocuktan, 25'inden mektup gelmesi, bu sınırlılıklara örnektir. Mektupların hapishane idaresi (mektup okuma komisyonu) tarafından okunması çocukların, insan hakları kurumlarına ve kamuoyuna duyurmak istedikleri hak ihlalleri ve şikâyetlerini bu araçla göndermesi konusunda tereddütte kalmalarına da sebebiyet vermektedir. Çocukların tereddütleri sebebiyle çoğunlukla çocukların avukatlar tarafından ziyaret edilmeleri için, barolar, hukuk örgütleri, STÖ'ler veya derneğimizin iletişimde olduğu bağımsız avukatlar ile iletişim kurulmuş, eğer varsa çocukların şikâyetlerine ilişkin bilgiler çoğunlukla avukatlardan edinilmiştir. Çocukların şikâyetlerini mektuplarında aktardıkları örnekler oldukça azdır, Bu sınırlılıklar sebebiyle, bu rapor kapsamında bilgi edinmeye yönelik kullanılan mektup yönteminin yanı sıra, avukat ziyaretleri de önemli bir kaynaktır. Türkiye'de, çocuk hakları özelinde veya insan hakları bağlamında kurulan avukat ağ/platformları bulunsa da,²²

---

22 Örn: Çocuk Alanında Çalışan Avukat Ağı (ÇAÇAv): <http://cacav.net/tr/>, avukatlardan oluşan meslek örgütleri (Özgürlükçü Hukukçular Platformu, Çağdaş Hukukçular Platformu) gibi.

bu ağ/platformların çok azı çocukları ziyaret etmektedir. Hapishanedeki birçok çocuk, avukatları ile iletişim kuramadığından şikâyet etmektedir. Bu şikâyetler, avukatlardan oluşan ağ/platformlar haricindeki birçok avukatın da müvekkillerini ziyaret etmediğini göstermektedir. Türkiye’de çocuk mahpusların tutulduğu hapishanelerin bulunduğu illerde faaliyet gösteren barolar, STÖ’ler, hukuk örgütleri ve bağımsız araştırmacılardan oluşan, güncel ve periyodik olarak bilgi akışının sağlandığı ortak bir koordinasyon bulunmamaktadır. Bu durum, yapılacak araştırmaların, yapısal sorunlara ilişkin tartışmaların, çocuk mahpusların ihtiyaç ve şikâyetlerine dair değerlendirmelerin sınırlı alanlara hapsolmasına sebep olmaktadır. Türkiye genelinde çocuk mahpuslar ile ilgili koordinasyonun bulunmaması, 81 il arasından, yaklaşık olarak 20 il de bulunan avukat ve çocuklar ile iletişim kurulabilmesine sebep olmuştur.

Basın taraması, çocuk mahpusların şikâyetleri ve ihtiyaçlarının yerel basın kuruluşlarına da yansıyor olması sebebiyle bir kaynak olarak kullanılmıştır. Basın taramalarında, “çocuk cezaevi” kelimeleri anahtar kelime olarak belirlenmiş, hak ihlali iddiaları odağında yer alan haberler günlük olarak aranarak kayıt altına alınmıştır.

Hapishanelerdeki çocuk hak ihlallerini incelemeye ilişkin yetkisi bulunan resmi denetim mekanizmaları Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE), İl veya İlçe Cezaevi İzleme Kurulları, İl veya İlçe İnsan Hakları Kurulları, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), Kamu Denetçiliği Kurumu(KDK)’ndan oluşmaktadır. 2015 Kasım-2017 Haziran tarihleri arasında, çocuk mahpuslar ile ilgili hak ihlali iddialarının doğruluğunun anlaşılması, hak ihlali iddialarının tespit edilebilmesi, ihlalin tespit edilmesi halinde mağduriyetlerin ve önlemlerin hak temelli şekilde giderilebilmesi talebiyle, KDK dışındaki denetim mekanizmalarına başvurular yapılmıştır. Bu raporda, kurumlara yapılan başvurular ve başvuruların akıbetleri paylaşılmıştır. Öte yandan rapor, yapılan başvuruların akıbetlerinin değerlendirilmesi yoluyla, bu mekanizmaların işlevselliğini değerlendirmeye de odaklanmıştır. Bu kapsamda, hapishanelere ilişkin bilgi edinme ve denetim mekanizmalarına dair mevzuat taraması yapılmış, Türkiye’nin taraf olduğu sözleşmelerde yer alan bağımsız izleme tanımları referans alınarak bu mekanizmalarının bağımsızlığı tartışmaya açılmıştır.²³

Bu denetim mekanizmalarına yapılan başvuruların büyük bir kısmının milletvekillerinin yazılı ve sözlü soru önergelerine, araştırma önergelerine yansması ve TBMM’de çocuk mahpuslara ilişkin sorunların nasıl gündeme geldiğinin tespit edilebilmesi için, TBMM’de 2015 Kasım-2017 Haziran tarihleri arasında verilen önergeler taranmış ve önergelerin içeriklerinde yer alan şikâyetler, önergelerin partilere göre dağılımları ve yanıtlanma oranları sınıflandırılarak paylaşılmıştır.

TBMM’ye sunulan yazılı ve sözlü önergeler, 26. Dönem 1.Yasama Yılı (02.11.2015) tarihi esas alınarak taranmıştır. TBMM’ye sunulan yazılı ve sözlü önergeleri, TBMM’nin resmi sitesindeki Yazılı ve Sözlü Soru Önergeleri Sorgu Formu’nda içerik ve özet arama kısımlarında “çocuk”, “cezaevi”, “ceza infaz kurumu” kelimeleri yazılarak taranmıştır. Çocuklar hakkında birçok önerge meclis gündemine taşınmıştır ve bunların pek çoğu çocukların yaşamlarını doğrudan etkileyen konulara vurgu yapsa da hapishaneleri içermeyen önergeler değerlendirme kapsamı dışında tutulmuştur.

23 Mevzuat taraması ve başvuru mekanizmalara ilişkin tartışmalar EK1’de yer almaktadır.

Rapor kapsamında bilgi edinme yöntemleri yukarıda belirtilen sınırlılıklar çerçevesindedir. Bu sınırlılıklar, 2015 Kasım-2017 Haziran tarihleri arasında hapisanede tutulan tutuklu/hükümlü çocuk nüfusunun çok azına ulaşılabilmesine neden olmuştur. Bilgiye ve çocuklara erişimin kısıtlılığı dikkate alınmalı; raporda hak ihlali iddialarına ilişkin paylaşılan istatistiklerin sınırlılıklar çerçevesinde oluşturulduğu unutulmamalıdır. Doğrudan ve sınırsız iletişimin olması halinde şikâyeti ve ihtiyacı olan daha fazla çocukla iletişim kurulabileceği değerlendirilmelidir. Ayrıca çocukların şikâyet mekanizmalarından sonuç alamayacakları düşüncesi veya şikâyetleri nedeniyle hapisane görevlileri tarafından kötü muameleye maruz bırakılacakları endişesiyle şikâyet başvurusunda bulunmayı tercih etmedikleri durumların rapora yansımadağı da hesaba katılmalıdır.

Raporda yer alan istatistiklerin 2015 yılı sonundan bu yana tutulmuş olması, gerek Adalet Bakanlığı Stratejik Planı'nın ve Yargı Reformu Stratejisi'nin uygulamaya konuş tarihine işaret etmesi gerekse giriş kısmında paylaşılan işkence ve kötü muamelelere ilişkin cezasızlık istatistiklerinin bir araya getirilişinin son yılı olması açısından önem arz etmektedir. Bir diğer deyişle bu rapor, hem Stratejik Plan ve Yargı Refromu Stratejisi uygulamadayken yaşanan hak ihlali iddialarına ışık tutmakta hem de bilgi ve denetim mekanizmalarına ilişkin güncel veriler sunmaktadır. Rapor, işkence ve kötü muamelenin önlenmesinin bir politika haline getirilmesini, bilgi ve denetim mekanizmalarının yapısını ve şeffaflığını tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

4. HAPİSHANELERDEKİ ÇOCUK MAHPUSLARIN ŞİKÂyetLERİ

Hapishanelerdeki çocuk hak ihlali iddiaları, CİSST/TCPS'e gelen mektuplardan, basına yansıyan haberlerden, bilgi edinilen bağımsız avukatlardan, TBMM'de verilen soru önergelerinden, İnsan Hakları Derneği (İHD), Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), Özgürlükçü Hukukçular Platformu (ÖHP)²⁴ avukatlarından ve ÖHD Ankara Sincan Çocuk Cezaevi 2015 Raporu'nun 01.10.2015-31.12.2015 tarihleri arasındaki verileri üzerinden izlenmeye çalışılmıştır. Çocuk hak ihlali iddialarının çoğunun akibeti, ismi geçen insan hakları örgütlerinin, yargı organları ve denetim mekanizmalarına yaptıkları başvurular yoluyla izlenmiş, şikâyetlerin çoğunun akibetine erişilmiştir.

4.1. Çocuk Mahpusların Şikâyetleri ve Şikâyetlerin Kronolojik Sıralaması

Şikâyetler ve akibetleri şu şekildedir;

3 Kasım 2015

- C.K. isimli çocuk mahpus, Van T Tipi Hapishanesi'nden istemi dışında Sincan Çocuk Hapishanesi'ne sevk edilmiş, ailesi ile aralarındaki mesafe sebebiyle görüşemediklerini paylaşmıştır. C.K. isimli çocuğun mağduriyetinin incelenmesi ve yeniden Van'a sevk edilmesi için başvurular yapılmış, ancak olumlu bir geri dönüş yapılmamıştır.²⁵
- J.E. isimli çocuk mahpus, Van T Tipi Hapishanesi'nden istemi dışında Sincan Çocuk Hapishanesi'ne sevk edilmiş, ailesi ile aralarındaki mesafe sebebiyle görüşemediklerini paylaşmıştır. J.E. isimli çocuğun mağduriyetinin incelenmesi ve yeniden Van'a sevk edilmesi için başvurular yapılmış, ancak olumlu bir geri cevap verilmemiştir.²⁶

10 Kasım 2015

- Trabzon E Tipi Hapishanesi'nde Emirhan Nas isimli çocuk mahpus intihar ederek hayatını kaybetti.²⁷ Emirhan Nas'ın ölümünden sonra açılan soruşturma, "İntihar etmek suç değil. Ölenin intihara yönlendirildiğine dair herhangi bir delil elde edilemedi" gerekçesi ile takipsizlik kararı ile sonuçlanmıştır. Karar avukatlar tarafından Anayasa Mahkemesi'ne taşınmıştır.

24 667 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Özgürlükçü Hukukçular Derneği kapatılmış, yerine Özgürlükçü Hukukçular Platformu kurulmuştur.

25 CİSST/TCPS'e mektup yoluyla iletmıştır.

26 CİSST/TCPS'e mektup yoluyla iletmıştır.

27 "Trabzon'da çocuk tutuklu kendini astı." <http://www.61saat.com/bolgecel/trabzon-da-cocuk-tutuklu-kendini-asti-h247862.html> - Erişim Tarihi:11.09.2017

15 Kasım 2015

- M.D.Ö (17) isimli çocuk mahpus, arkadaşları A.A., H.N., Ö.U.’nun Sincan Çocuk Hapishanesi’ne kayıt kabul işlemleri sırasında çıplak aramaya maruz bırakıldıklarını iletmiştir.²⁸
- M.Ç. isimli çocuk mahpus, hapishanede sağlık hakkına ilişkin şunları aktarmaktadır:

“Şöyle de bir sıkıntımız var; revir tarafından.. hastane tarafından.. Hastanede bir doktor, gözüyle bakıp geri yolluyor bizi. Benim için mesela sırtımda fitik var, 3-4 ay önce MR için sevk yazıldı ama hala sevk filan yok. Neyse zaten haftaya tahliye olacağım.”²⁹

M.K. (17) isimli çocuk mahpus, Sincan Çocuk Hapishanesi’ne kayıt kabul işlemleri sırasında haksız şekilde çıplak arama gerçekleştirildiğini ve şikâyet etmek istediğini belirtmiştir.³⁰

23 Kasım 2015

- Sincan Çocuk Hapishanesi’nde 25 çocuk arasında çıkan kavgaya infaz ve koruma memurlarının müdahalesinin orantısız şiddet olduğunu ifade eden bir çocuk, kendisiyle birlikte arkadaşlarının da darp edildikleri iddiası ve yemeklerin sağlıksız olduğu iddiası ile şikâyette bulunmuştur.³¹ İnfaz ve Koruma memurlarından şiddet gördüğünü ifade eden kaç çocuğun olduğu tespit edilememekte, ancak çocuklar kendi koğuş numaralarını vererek, şikâyette bulunulmasını ve gelecek kurulun numarasını verdikleri koğuşlar ile görüşmesini istemişlerdir. Üç infaz ve koruma memuru hakkında açılan idari soruşturmada “Disiplin Cezası Verilmesine Yer Olmadığı” yönünde karar verilmiştir.³² Yemeklerin sağlıksız olduğuna ilişkin şikâyet ise, mahpusların ve personellerin Sincan Açık Ceza İnfaz Kurumu tarafından temin edilen yemeği yediği bilgisi ile cevaplanmıştır.

12 Aralık 2015

- Sincan Çocuk Hapishanesi’nde çocukların yemeklerden memnun olmaması, yemeklerin çok yağlı, sağlıksız, yetersiz olmasının yanı sıra, yemeklerden kimi zaman “fare, solucan, haşere ” gibi şeylerin de çıktığı belirtilmektedir. Bu konuda cezaevi yönetimi ile yapılan görüşmelerde hapishane yönetimi tarafından çocuklara “*biz de aynı yemeği yiyoruz, Bakanlık ile halledin*” cevabı verilmektedir. (Y.B., 16 yaşında)³³

“..Hatta ekmekten fare çıkması.. Ben arkadaşlara ekmeğe dağıtıcaktım, fareyi ilk ben gördüm, canlıydı, ekmeğin içinde oynuyordu. Fındık faresiydi. Sonra fareyi öldürdük, atmadık, müdür gelsin görsün istedik. Ama müdür gelmeyince attık. O akşam ekmeğe yemedik, yeni de istemedik, iştahımız kaçmıştı. Bazıları yemek yemiş olabilir.” (M.K., 17 yaşında)³⁴

28 Özgürlükçü Hukukçular Derneği (ÖHD) Sincan Çocuk Cezaevi 2015 Raporu

29 ÖHD Sincan Çocuk Cezaevi 2015 Raporu

30 ÖHD Sincan Çocuk Cezaevi 2015 Raporu

31 ÖHD avukatlarına şikâyette bulunmuştur.

32 Yaşanan olay ile ilgili olarak 3 İnfaz ve Koruma Memuru hakkında idari soruşturmaya 10.11.2015 tarihinde başlanılmış ve yapılan soruşturma sonucunda 07.01.2016 tarihli ve 2016/2, 2016/3 ve 2016/4 sayılı kararlar ile “Disiplin Cezası Verilmesine Yer Olmadığına” dair karar verilmiştir.

33 ÖHD Sincan Çocuk Cezaevi 2015 Raporu

34 ÖHD Sincan Çocuk Cezaevi 2015 Raporu

18 Aralık 2015

- Sincan Çocuk Hapishanesi'ndeki M.K. isimli çocuk mahpus, CİSST'e gönderdiği mektubunda ailesi ile farklı şehirde olmaları sebebiyle görüşemediklerini ifade etmiştir.

8 Mart 2016

- Erzurum E Tipi Hapishanesi'ndeki O.K. isimli çocuğun annesi Özgül K., oğlu O.K.'nın Ağrı M Tipi Hapishanesi'nden Erzurum E Tipi Hapishanesi'ne istemi dışında sevk edildiğine ve Erzurum'da işkence ve kötü muameleye maruz kaldığına ilişkin bilgi paylaştı.³⁵

23 Mart 2016

- Basında paylaşılan bilgiye göre, Batman M Tipi Hapishanesi'nde bulunan 4 çocuktan, H.A. Malatya, H.K. Elazığ, A.D. Erzincan ve Y.E. ise Erzurum hapishanelerine sevk edildi.

14 Nisan 2016

- Adana E Tipi Hapishanesinde 7 çocuğa karşı infaz ve koruma memurlarının işkence ve kötü muamele uyguladıkları ve çocukların çıplak aramaya maruz kaldıkları iddia edilmiştir.³⁶ 7 çocuğun hapishanedeki istemleri dışında sevk edildikleri bilgisi paylaşılmış, 7 çocuk hakkında Adana Adli Tıp Şube Müdürlüğü tarafından hazırlanan Adli Tıp raporlarında şiddet doğrulanmış ancak soruşturma açılan 4 hapishane görevlisi hakkında kamu adına kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin karar verilmiştir.³⁷

18 Nisan 2016

- M.K. isimli çocuk mahpus, Sincan Çocuk Hapishanesi'ne sevk edilmeden önce tutulduğu Şanlıurfa E Tipi Hapishanesi'nde 27 gün hücrede tutulduğunu ve Sincan Çocuk Hapishanesi'nde kendisine yollanan Kürtçe kitapların "tercüman olmadığı için denetimi yapılamadığı gerekçesi ve kendisinin tercüman parasını vermesi talebiyle" verilmediğini ifade etmiştir. M.K.'nin 27 gün hücrede tutulması ile ilgili yapılan başvurular yanıtlanmamıştır.³⁸
- Sincan Çocuk Hapishanesi'nde bulunan Ö.U. isimli çocuk mahpus, kendisine yollanan Kürtçe kitapların "tercüman olmadığı için denetimi yapılamadığı gerekçesi ve kendisinin tercüman parasını vermesi talebiyle" verilmediğini ifade etmiştir.³⁹

7 Haziran 2016

- Basında intihar girişimi haberinin⁴⁰ paylaşılmasının ardından doğru bilgi alabilmek adına

35 "Erzurum Cezaevinde Tutuklu Çocuğa İşkence İddiası:"<https://www.evrensel.net/haber/274393/erzurum-cezaevinde-tutuklu-cocuga-iskence-iddiasi> - Erişim Tarihi: 17.10.2017

36 "Çocuklara Cezaevinde de Fiziksel İstismar" <http://www.diken.com.tr/cezaevinde-cocuklara-iskence-iddiasi-ic-camasirima-kadar-soyundum-copla-vurdular/> - Erişim Tarihi: 11.09.2017

37 Ailelerin İnsan Hakları Derneği'ne başvurması sonucunda öğrenilmiş ve takip edilmeye başlanmıştır.

38 CİSST/TCPS'e mektup yoluyla iletilmiştir.

39 M.K. isimli çocuk, CİSST/TCPS'e yolladığı mektubunda Ö.U. isimli arkadaşının da şikâyetini iletilmiştir.

40 "18 yaşındaki mahkum intihar etmek istedi", Habertürk, 08.06.2016: <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1250767-adiyamanda-18-yasindaki-mahkum-intihar-etmek-istedi> - Erişim Tarihi: 11.09.2017

CİSST'in yaptığı başvuruya verilen yanıtta Adıyaman E Tipi Hapishanesi'nde intihar girişiminde bulunan H.T. isimli kişinin 18 yaşından küçük olduğu anlaşılmıştır. Adıyaman Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından açılan soruşturmada, "H.T.'yi intihara azmettiren, teşvik eden veya bu konuda kendisine yardımda bulunan kimsenin olmadığı, olayın tamamıyla mağdurun kusurlu iradesi neticesinde meydana geldiği, başkasına atfedilebilecek kusur bulunmadığı, ortada suç ve suçlu olmadığı" gerekçeleriyle kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilmiştir.⁴¹

20 Haziran 2016

- Basında paylaşılan habere göre⁴², Gaziantep E Tipi Hapishanesinde D.K., Ö.A., F.S. ve diğer 6 çocuğun hapishane görevlileri tarafından işkence ve kötü muameleye maruz kaldığı ve çıplak aramaya maruz bırakıldıkları iddia edilmiştir. Gaziantep Cumhuriyet Başsavcılığı, kovuşturmayaya yer olmadığına karar vermiştir.⁴³

23 Haziran 2016

- Y.S. isimli çocuk mahpus, kemik yaşının 18 yaşından küçük olduğu raporlar ile tespit edildiği halde Metris 1 No'lu Hapishane'de yetişkinlerle aynı koğuşta tutulmuştur.⁴⁴

4 Temmuz 2016

- Mardin'de gözaltına alınıp işkenceye maruz kaldıkları iddia edilen K.S., Ö.K., İ.A., B.A., H.T., R.A. ve S.D. isimli çocukların Şakran Çocuk Hapishanesi'ne istemleri dışında sevk edildikleri bilgisi basında yer aldı.

9 Eylül 2016

- E.T., H.A., Ç.K. isimli 3 çocuk mahpus, Mardin'den Diyarbakır'a sevkleri sırasında jandarma tarafından işkence ve kötü muameleye maruz bırakıldıkları ve kendilerine kelepçe takıldığı bilgisi paylaşılmıştır.⁴⁵

28 Eylül 2016

- Şırnak T Tipi Hapishanesi'nde Seyit Rıza Şaran ve Cigerhun Akdeniz isimli çocuklar koğuşlarında çıkarttıkları yangın sebebiyle hayatını kaybetmiştir. Şırnak Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından açılan soruşturmada hala gizlilik kararı bulunmaktadır.⁴⁶

31 Ekim 2016

- Sincan Çocuk Hapishanesi'nde tutulan M.B. isimli çocuk mahpus, kendisinin ve arkadaşlarının telefonla görüşme haklarının Kanun Hükmünde Kararname gerekçe gösterilerek sınırlandırıldığını

41 Adıyaman Cumhuriyet Başsavcılığı, Soruşturma No: 2016/6215, Karar No: 2016/2975.

42 "Gizlilik olmadığı halde dayak görüntüsü verilmiyor", Hürriyet, 20.06.2016 <http://www.hurriyet.com.tr/gizlilik-olmadigi-halde-dayak-goruntusu-verilmiyor-40119982> - Erişim Tarihi: 11.09.2017

43 Gaziantep Cumhuriyet Başsavcılığı, 03.03.2017 tarih ve 2017/4404 sayılı kararında kovuşturmayaya yer olmadığına karar vermiştir.

44 Ailesi, İnsan Hakları Derneği ve CİSST/TCPS'e başvuru yapmıştır.

45 Türkiye İnsan Hakları Vakfı Diyarbakır Temsilciliği'nden bilgi edinilmiştir.

46 Şırnak Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından açılan 2016/2603 numaralı soruşturmadır.

ifade etmiştir.⁴⁷ Şikâyete ilişkin insan hakları başvuruları yapılmış ancak CTE'den gelen yanıtta⁴⁸ M.B.'nin Silahlı Terör Örgütüne Üye Olma suçundan tutuklu bulunması sebebiyle, uygulamanın Kararname bağlamında ceza infaz kurumu kurallarına uygun olduğu belirtilmiştir.

- Sincan Çocuk Hapishanesi'nde bir çocuğun kendisini ziyaret eden avukatlara verdiği bilgiye göre kaldığı koğuştaki arkadaşlarıyla birlikte farklı koğuştardan iki çocuk infaz ve koruma memurları tarafından işkence ve kötü muameleye maruz kalmıştır⁴⁹

1 Kasım 2016

- Sincan Çocuk Hapishanesi'nde tutulan H.B. isimli çocuk mahpus, kendisine yollanan Kürtçe kitapların “tercüman olmadığı için denetimi yapılamadığı gerekçesi ve kendisinin tercüman parasını vermesi talebiyle” verilmediğini ifade etmiştir.⁵⁰

6 Aralık 2016

- K.T.(17) isimli çocuk mahpusun, Sincan ve Şakran Çocuk Hapishaneleri'nde görevlilerin şiddetine maruz kaldığı için intihar girişiminde bulunduğu, Maltepe Çocuk Hapishanesi'nde açlık grevinde olduğunu ve tecrit altında tutulduğunu, avukatının basınla paylaşması üzerine öğrenildi.⁵¹

12 Aralık 2016

- Şırnak T Tipi Hapishanesi'nde 3 çocuğun, R.D.'ye cinsel ve fiziksel olmak üzere akran şiddetinde bulunduğu bilgisi paylaşılmıştır.⁵²

19 Aralık 2016

- H.İ. ve M. isimli çocuk mahpusların Maltepe Çocuk Hapishanesi'nde görevlilerden şiddet gördüğü ve açlık grevine girdikleri bilgisi basında yer alması üzerine öğrenilmiştir.⁵³ H.İ. ve M. isimli çocuklar açlık grevine girmiştir. H.İ. isimli çocuk, kendisi ile birlikte M.'nin ellerinin ve ayaklarının kelepçelenerek hücrede tutulduklarını aktarmıştır. HDP Milletvekili Burcu Çelik Özkan'ın soru önergesine verilen yanıtta, herhangi bir keyfi uygulama veya usulsüzlüğe rastlanmadığı, görevli personelin ihmali ve kusuru görülmediği ve bu sebeple personel hakkında başlatılan bir soruşturma bulunmadığı bilgisi paylaşılmıştır.⁵⁴

47 CİSST/TCPS'e yolladığı mektubunda paylaşmıştır.

48 Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü'nün 14.11.2016 tarih ve 81509476-209.03.03.00-2016-E.2003/129497 sayılı cevabı.

49 ÖHP avukatları tarafından ziyaret edilmiştir. CİSST/TCPS'nin yaptığı başvurulara cevap verilmemesi sebebiyle bir soruşturma açılıp açılmadığı ve koğuştaki kaç kişi kaldıkları bilinemediğinden “en az 3 çocuk” olarak kayıtlara geçmiştir.

50 CİSST/TCPS'e yolladığı mektubunda paylaşmıştır.

51 “Cezaevinde işkence gören çocuk sürekli ölümü düşünüyor.” <https://www.evrensel.net/haber/298337/cezaevinde-iskence-goren-cocuk-surekli-olumu-dusunuyor>

52 İnsan Hakları Derneği Şırnak Şubesi'nden bilgi alınmıştır.

53 “L Tipi Cezaevinde N Tipi İşkence: Namaz Kılmayana Dayak” <https://www.birgun.net/haber-detay/l-tipi-cocuk-cezaevinde-n-tipi-iskence-namaz-kilmayana-dayak-131502.html> - Erişim Tarihi: 11.09.2017

54 HDP Muş Milletvekili Burcu Çelik'in, Adalet Bakanlığı'na verdiği soru önergesine verilen yanıtta paylaşılmıştır: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-10596sgc.pdf>

5 Ocak 2017

- Şakran Çocuk Hapishanesi'nde M.A., İ.H., A.H., M.H.T., M.B. ve N.M. isimli 6 çocuğun kameraları olmayan hücrelere götürüldükleri, ellerinin ve ayaklarının kelepçelendiği, işkence ve kötü muameleye maruz kaldıkları bilgisi paylaşılmıştır.⁵⁵

18 Ocak 2017

- Adana E Tipi Hapishanesi'nde tutulan Ferhat Kaya, Muhammet Erdoğan, ve Mehmet Altunhan isimli çocuklar kendi koğuşlarında yangın çıkartmaları sonucunda hayatlarını kaybetmişlerdir, 5 kamu görevlisi, 6 çocuk da yaralanmıştır. Adana E Tipi Hapishanesi'nde çıkan yangına ilişkin yürütülen soruşturmada⁵⁶ gizlilik kararı verilmesi sebebiyle yangının neden çıkarıldığına ilişkin uzun süre sağlıklı bilgi edinilememiştir. 18.01.2017 tarihindeki yangın ile ilgili, kamu görevlilerinin ihmalinin olmadığı yönünde bir karar çıkmış ve R.K. isimli tutuklu çocuk, yaşananlardan sorumlu tutulmuş ve hakkında dava açılmıştır.

25 Mart 2017

- Adana E Tipi Hapishanesi'nde çocukların çıkarttığı yangında 3 çocuk yaralanmıştır.⁵⁷

17 Mayıs 2017

- Basında paylaşılan bilgiye göre, Denizli Çocuk Eğitimevi'nde, 7 kız çocuğunun görevlilerin şiddetine maruz kaldığı iddia edilmiştir.⁵⁸ 7 kız çocuğunun başka infaz kurumuna sevk edildikleri bilgisi basında paylaşılırken, iddiaya ilişkin soruşturma açılıp açılmadığına dair bir bilgi bulunmamaktadır.

2 Haziran 2017

- M.Ş.(17) isimli çocuk mahpus, Sincan Çocuk Hapishanesi'nde hapishane görevlileri tarafından şiddet gördüğünü iddia etmiş, 2017 Mart ayında Maltepe Çocuk Hapishanesi'nde intihar girişiminde bulunmuştur.⁵⁹

Çocukların şikâyet ettikleri için hapishane görevlileri tarafından kötü muameleye maruz kalmaları ihtimalinden dolayı başvuru yapılmasından endişelendiği durumlar da söz konusudur. Çocukların onayı olmaması sebebiyle başvuru yapılmayan şikâyetler, çocukların buldukları hapishaneler ve isimlerinin kısaltmaları belirtilmeden paylaşılacaktır:

Farklı illere istemleri dışında sevk edilen 4 çocuk, sürgün edilmeden önce tutuldukları hapishanede kendileri ile birlikte isimlerini verdikleri 24 arkadaşlarının hapishane görevlileri tarafından işkence

55 Özgürlükçü Hukukçular Platformu'ndan bilgi edinilmiştir. Aliğa Cumhuriyet Başsavcılığı, CİSST/TCPS'e gönderdiği tebligatta şikâyete ilişkin, 2016/7694 sayılı soruşturmanın yürütüldüğünü paylaşmıştır.

56 Adana Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülen 2017/4824 numaralı soruşturmadır.

57 "Adana Cezaevi Çocuk Koğuşunda Yine Yangın: 3 Çocuk Yaralandı": <https://gazetekarınca.com/2017/03/adana-cezaevi-cocuk-kogusunda-yine-yanigin-uc-cocuk-yaralandi/> - Erişim Tarihi: 17.10.2017

58 <http://t24.com.tr/haber/denizlide-cezaevinde-isyan-cikti-yaralilar-var,403202> – Erişim Tarihi: 11.09.2017

59 Ailesi, CİSST/TCPS'e bilgi vermiştir.

ve kötü muameleye maruz kaldıklarını ifade etmiş, ancak şikâyet etmeleri halinde işkence ve kötü muameleye maruz kalacaklarına ilişkin endişe duymaları sebebiyle şikâyet başvurusunda bulunmak istememişlerdir.⁶⁰

İstemi dışında sevk edilen çocuklardan biri, sürgün edildiği hapisanede de görevliler tarafından işkence ve kötü muameleye maruz kaldığını avukatıyla paylaşmış, ancak şikâyet başvurusunda bulunmaktan endişelendiği için başvuruda bulunulmasını reddetmiştir.

4.2. Şikâyetlerin Hapishanelere Göre Dağılımları

Çocuk hak ihlallerine ilişkin 15 hapisanede şikâyet olduğu gözlemlenmiştir. Aşağıdaki tabloda, şikâyet etmeleri halinde hapisane görevlileri tarafından kötü muameleye maruz kalacakları endişesiyle şikâyet başvurusunda bulunmayı tercih etmeyen çocukların bilgilerinin gizli tutulması gerekliliği sebebiyle 14 hapisane ismi paylaşılmıştır.

Tablo 4: Şikâyetlerin Hapishanelere Göre Dağılımları		
Şikâyetlerin Yansıdığı Hapishaneler	Şikâyet Adedi	Soru Önergesi Adedi
Adıyaman E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	
Adana E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	3	9
Şırnak T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	9
Mardin E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	2	1
Gaziantep E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	
Şanlıurfa E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	1
Trabzon E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	1
Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	3	7
Sincan Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	16	2
İzmir Şakran Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	3	4
Denizli Çocuk Eğitimevi	2	
Erzurum E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	
Mardin M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	
Batman M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	1	

En çok şikâyetin yansıdığı kurumun 2012 yılında açılmış olan⁶¹ Sincan Çocuk Hapishanesi olması, var olan ve yeni açılması planlanan kapalı çocuk tutukevlerinin daha iyi koşullara sahip olduğuna ilişkin algının tartışılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Öte yandan, şikâyetlere erişilebilmesi, hapishaneleri ziyaret eden gönüllü avukatların, sivil toplum

60 Şikâyetlerin söz konusu olduğu hapisaneler ve çocukların bilgileri, çocukların güvenliği sebebiyle paylaşılmamaktadır.

61 <http://www.ankarace.adalet.gov.tr/kurumhakkinda.html> Son Erişim Tarihi: 23.10.2017

örgütlerinin varlığı ile doğrudan ilişkilidir. Raporda da değinildiği üzere birçok çocuğun avukatlar tarafından ziyaret edilmediği bilinmektedir. Bu bağlamda, Sincan Çocuk Hapishanesi, insan hakları örgütlerinin ve bağımsız avukatların düzenli olarak çocukları ziyaret ettiği bir kurum olması sebebiyle, erişilebilen şikâyet sayısı diğer kurumlardan daha fazla olabilmektedir.

4.3. Şikâyetlerin Konularına, Çocuk Sayısına, TBMM’de Verilen Önerge Sayısına Göre Dağılımları

Şikâyet	Önergelere ve İnsan Hakları Örgütlerine yansıyan olay adedi	Konuya göre şikâyetçi olan / şikâyetine erişilebilen çocuk Sayısı	Şikâyetler önergelere kaç kez yansıdı?
Yaşam Hakkı İhlali	3	6	12
Yangın, Doğal Afet vb. sonucu yaralanma	2	6	
İntihar Girişimi	3	3	
İşkence ve Kötü Muamele	23	111	25
Akran şiddeti	2	29	5
İletişim hakkının nedenli ya da neden-siz sınırlandırılması	2	3	3
İstem dışı sevk edilmek	9	30	1
Sağlık Hizmetlerine Erişim Hakkı	3	9	2
Yetersiz veya Sağlıksız Beslenme koşulları	3	3	1
Çocuk Hapishanelerinin koşulları, çocukların ihtiyaçları, çocuk tutukluluğu			7
Eğitim Hakkının sınırlandırılması (667 sayılı KHK, 4. madde)	1		1
Türkçe dışındaki kitapların verilmemesi	3	3	
Toplam	54	203 ⁶²	45

Kasım 2015 - Haziran 2017 tarihleri arasında 133 çocuğun şikâyetine erişilebilmiştir. Bir çocuğun birden fazla şikâyeti olabildiğinden, tabloda belirtilen şikâyetine erişilebilen çocuk sayısı gerçek ço-

62 Bir çocuğun birden fazla şikâyeti olabilmekte, dolayısıyla 203 rakamı gerçek çocuk sayısını ifade etmemektedir.

çocuk sayısından fazladır. Bu tabloda çocukların şikâyetleri ortaya koyulmaya çalışılmış ve şikâyetler, 12 farklı başlık altında derlenmiştir. 54 şikâyet söz konusu olmuş, bu 54 şikâyetten, çocuklar 203 kez mağdur olmuş ve bu şikâyet konuları 38 soru önergesine toplam 45 kez yansımıştır.

Şikâyetler arasında en yaygın olanların hapisane görevlileri tarafından uygulanan işkence ve kötü muamele, akran şiddeti ve istem dışı sevk edilmek olduğu görülmektedir.

İnsan hakları örgütlerine, istem dışı sevk edilmek ile ilgili 30 şikâyet yansımış olsa dahi, istem dışı sevk edilmek, hapisanelerde en sık rastlanan hak ihlallerinden biridir. Bu durum hapisanelerde kapasitelerin üzerinde mahpus bulunmasıyla da ilgilidir.

4.4.Yaşam Hakkı İhlalleri

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) gibi tarafı olduğu insan hakları sözleşmeleri, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi çocuklar özelindeki sözleşmeler ve yerel mevzuatı gereği yaşam hakkını yalnızca ihlal etmeme değil aynı zamanda koruma yükümlülüğü altındadır. Bu bağlamda, pozitif ve usuli yükümlülükleri gereği hapisanedeki çocukların hayatlarının, öngörülebilir ve önlenebilir olayların nihayetinde sona erdiği durumlarda, hak ihlali olduğuna karar verilebilir.⁶³ Öte yandan, yaşama hakkı ihlali iddialarının etkin bir biçimde soruşturulmaması da, hakkın usuli yönden ihlal edildiği anlamına gelecektir. Bir başka deyişle devlet, ihlale doğrudan sebebiyet vermemenin yanı sıra ihlalin gerçekleşmemesi için tüm önlemleri almak sorumluluğu altındadır. Çocuk mahpuslar, kaldıkları kurumlar itibariyle devlet koruması altında bulunmaktadır ve çocukların yaşam hakkının korunması ile ilgili birincil sorumluluk, yükümlülükleri çerçevesinde devlete aittir.

Türkiye hapisanelerinde 2009 yılından Mart 2017 tarihine kadar hapisanelerde 18 çocuk yaşamını yitirmiştir.⁶⁴

---

63 Çoşelav/Türkiye Kararı, Başvuru No: 1413/07. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 9 Ekim 2012: file:///C:/Users/cisst-3/Downloads/CASE%20OF%20COSELAV%20v.%20TURKEY%20-%20%20[Turkish%20Translation]%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Justice.pdf

64 CHP Milletvekili Gamze Akkuş İlgezi'nin Adalet Bakanlığı tarafından yanıtlanan bilgi edinme başvurusunun cevabında yer alan tabloya göre 01.01.2009-28.02.2017 tarihleri arasında 17 çocuğun hayatını kaybettiği paylaşılsa da Adana E Tipi Hapishanesi'nde 18.01.2017 tarihinde çıkan yangın nedeniyle yaralanan Mehmet Altunhan isimli çocuğun 15.03.2017 tarihinde yaşamını kaybetmesi ile bu sayı 18'e ulaşmıştır.

Tablo 6: 2009-2017 Yılları Arasında Yaşam Hakkı İhlal Edilen Çocuk Mahpusların Ölüm Nedenleri ve Yıllara Göre Dağılımı

Vukuat Türü	Diğer Ölümler (izindeyken, trafik kazası, vb.)	Eceliyle Ölüm	İntihar		Öldürülme		Genel Toplam
			Hükümlü	Tutuklu	Hükümlü	Tutuklu	
2009						1	1
2010			1	1			2
2011				1			1
2013			2				2
2014		2		3	1		6
2015				1			1
2016	1	1					2
01.01.2009 ile 28.02.2017 Tarihleri Arasında	2						2
Toplam	3	3	9		2		17

2009 yılından Mart 2017 tarihine kadar hayatını hapisanelerde kaybeden 18 çocuktan 10'unun tutuklu olması, tutukluluk koşullarının tartışılmasını bir kez daha gerekli kılmaktadır. Ayrıca hayatını kaybeden çocuklardan 9'unun intihar sebebiyle hayatını kaybetmesi, çocukların intiharına yol açan koşullarında tartışılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

2015 Kasım - 2017 Haziran tarihleri arasında 6 çocuk hapisanelerde hayatını kaybetmiştir. Emirhan Nas (14) isimli çocuk mahpus 2015 yılında intihar etmesi sonucunda Trabzon E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda, Seyit Rıza Şaran (16) ve Cigerhun Akdeniz (17) isimli çocuklar 2016 yılında tutuldukları odada yangın çıkarmaları sonucu Şırnak T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda, Muhammet Erdoğan (17), Ferhat Kaya (17) ve Mehmet Altunhan(18) isimli çocuklar 2017 yılında tutuldukları koğuştta yangın çıkarmaları sonucu Adana E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda hayatını kaybetmiştir. Adana E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Şırnak T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'ndaki çocukların kendi koğuşlarını/odalarını yakarak hayatını kaybetmiş olmaları dikkate

muhtaçtır. Bu yangınlardan biri olan Adana E Tipi Hapishanesi'ndeki yangına ilişkin "Çocuk Hak İhlallerine İlişkin Örnek Vakalar" başlığında bilgi paylaşılmıştır. Şırnak T Tipi Hapishanesi'ne ilişkin açılan soruşturmada ise yangının ardından verilen gizlilik kararı devam etmektedir.⁶⁵

4.5. İşkence ve Kötü Muamele

Türkiye'nin de tarafı olduğu, İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 1.maddesinde yer alan tanıma göre;

"Sözleşme amaçlarına göre, "İşkence" terimi, bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetin herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatıyla uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırıp veren bir fiil anlamına gelir. Bu yalnızca yasal müeyyidelerin uygulanmasından doğan, tabiatında olan veya arızî olarak husule gelen acı ve ızdırabı içermez" denmektedir.

Türkiye, uluslararası sözleşmeler ve ulusal yasalarında işkenceyi suç olarak kabul etmiş; tıpkı yaşam hakkında olduğu gibi yalnızca gerçekleşmesini önlemek değil, gerçekleştiği iddialarını da etkin bir şekilde araştırma yükümlülüğü altına girmiştir. Ancak Türkiye'de çocuk mahpuslara karşı işkence ve kötü muamele iddiaları, tabloda görüleceği üzere hala varlığını sürdürmektedir.

Tablo 7: İşkence ve Kötü Muameleye İlişkin Şikâyetlerin Sayısı ve Şikâyet Başlıklarına Göre Dağılımları			
İşkence ve Kötü Muamele Şikâyetlerin Başlıklarına Göre Dağılımları	Önergelere ve İnsan Hakları Örgütlerine yansıyan şikâyet adedi	Şikâyetler önergelere kaç kez yansıdı?	Konuya göre şikâyetçi olan / şikâyetine erişilebilen çocuk Sayısı
Hapishane görevlileri tarafından uygulanan şiddet	11	12	67
Jandarma tarafından uygulanan şiddet	1	1	3
Hücrede tutulmak	3	5	9
Çıplak Arama	4	5	21
Kelepçe / Ters kelepçe	3	2	10
Yetişkinlerle aynı ko-ğuştta tutulmak	1		1
Toplam	23	25	111

65 Şırnak Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından başlatılan 2016/2603 numaralı soruşturmada gizlilik kararı verilmiştir.

İşkence ve kötü muamele vakaları 6 başlıkta derlenmiştir. Tablo 9’da yer alan 54 şikâyetten 23’ü işkence ve kötü muamele iddialarını içermekte, 203 çocuktan 111’inin işkence ve kötü muamele mağduru olduğunu belirttiği görülmektedir.

İşkence ve kötü muamele iddiaları, 38 soru önergesinde 25 kez dile getirilmiş ve TBMM gündemine girmiştir. Ancak denetim mekanizmalarına yapılan başvuruların cevaplarında hak ihlali tespit edildiği gözlemlenmemiştir.

İşkence ve kötü muamele iddialarında, en çok hapisane görevlilerinin uyguladığı fiziksel şiddet ve çıplak arama iddiaları dikkat çekmektedir. Bu iddialardan bazılarının doğruluğu belgelenmiştir.⁶⁶

4.6. Cezasızlık

Bugüne dek cezasızlığa ilişkin en somut bilgi, CHP Milletvekili Sezgin Tanrıkulu’nun soru önergelerine verilen yanıt ile ortaya çıkmıştır.

Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutuklu çocuklar tarafından son 10 yılda işkence ve kötü muameleyle uğradıkları iddiasıyla 92 şikâyet başvurusu yapılmıştır.⁶⁷

2010-2015 yılları arasında ceza infaz kurumlarında ve eğitimevlerinde bulunan çocuk tutuklu ve hükümlüler tarafından yapılan şikâyet üzerine işkence ve kötü muamele vakalarına adı geçen personeller hakkında 31’i şikâyet üzerine, 33’ü ise resen başlatılan 64 soruşturma açılmıştır. 64 soruşturma kapsamında da 484 personelle ilgili işlem başlatılmıştır. Soruşturmalarda,

- 484 personelin 294’üne takipsizlik kararı verilmiştir. 28 personel için adli soruşturma açılmasına gerek görülmemiştir. 56’sı beraat etmiş, biri için hükmün açıklanması ertelenmiştir. Bir kişiye hapis cezası verilirken, 58 kişi hakkında soruşturma sürmektedir.
- 376 personel için disiplin cezası verilmesine gerek olmadığına karar verilmiştir. 19’u için idari soruşturmaya gerek görülmemiş, 15’ine kınama, 48’ine uyarma verilmiştir. Bir kişi için aylıktan kesme cezası uygulanmıştır ve beş kişi hakkında soruşturma sürmektedir.”⁶⁸

Son 10 yılda sadece 92 çocuğun işkenceden şikâyetçi olması ve son 5 yılda açılan soruşturmalarda yalnızca 31’inin şikâyet üzerine gerçekleşmesi, çocukların şikâyet mekanizmaları ile ilişki kurmadığının göstergesi sayılabilmekte ve şikâyet mekanizmalarının yapısı ve işleyişinin tartışılmasını gerekli kılmaktadır. **Sınırlılıklara rağmen, Kasım 2015-Haziran 2017 tarihleri arasında insan hakları örgütleri aracılığıyla 111 çocuğun işkence ve kötü muameleyle ilişkin şikâyetine erişilebiliyorken, 10 yılda sadece 92 çocuğun işkence yaşadığının ihlali nedeniyle şikâyetçi olması, hak ihlallerin izlenmesi konusunda Adalet Bakanlığı’nın insan hakları örgütleri ile iş birliğine daha açık olması gerektiğini ortaya koymaktadır.**

484 personel ile ilgili başlatılan adli ve idari soruşturmalarda akıbetleri ise büyük bir cezasızlık tablo-

66 Doğruluğu belgelenen işkence ve kötü muamele vakaları, EK 2’de paylaşılmıştır.

67 “Bozdağ: Beş yeni çocuk cezaevi açılacak”: <https://m.bianet.org/bianet/cocuk/182057-bozdag-bes-yeni-cocuk-cezaevi-acilacak> - Erişim Tarihi: 14.09.2017

68 “Bozdağ: 5 yılda ceza ve eğitimevlerinde 64 soruşturma açıldı”: http://bianet.org/bianet/cocuk/179041-bozdag-bes-yilda-ceza-ve-egitimevlerinde-64-sorusturma-acildi?bia_source=rss - Erişim Tarihi: 14.09.2017

sunu ortaya koymaktadır. İdari soruşturmalarda 64 kişiye idari ceza verilirken, ceza yargılamalarında sadece bir kişiye hapis cezası, bir kişiye de hükmün açıklanmasının ertelenmesine ilişkin kararın verilmesi ise ayrı bir soru işaretidir.

Tablo 8: Adalet Bakanlığı Verilerine Göre Çocuk Mahpuslara Karşı İşkence ve Kötü Muamele İddialarına İlişkin Şikâyet Sayıları, Açılan Soruşturmalar ve Akibetleri			
Yıllar	Şikâyet Sayısı	Adli ve İdari İşlem Yapılmasına Yer Olmadığına İlişkin Karar Verilen	Kovuşturmaya Yer Olmadığına İlişkin Karar Verilen
2015	4	4	---
2016	4	3	1
2017	10	-	---

Adalet Bakanlığı'nın verilerine⁶⁹ göre 2015 yılından 12 Eylül 2017 tarihine kadar işkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin 18 başvuru yapılmıştır. Bu başvurulardan, birinin akran şiddeti, diğerlerinin hapisane görevlileri tarafından işkence ve kötü muamele uygulandığına ilişkin iddiaları içeren başvurular olduğu bilgisi paylaşılmıştır. 18 başvurudan 10'unun akibetinin cezasızlık ile sonuçlandığı görülmekte, 2017'deki başvuruların akibetleri veya soruşturmalar devam ediyorsa, soruşturmanın hangi aşamada olduğu bilgisi bulunmamaktadır. Ancak raporda görüleceği üzere, 2017 yılında 4 işkence ve kötü muamele iddiasına ilişkin bilgi edinilebilmiş, diğer 6 şikâyete ilişkin bilgi bulunmamaktadır. Bunların yanı sıra, bu raporda sadece 2016 yılında 10 işkence ve kötü muamele iddiası tespit edilmiştir. Ancak Adalet Bakanlığı verilerine göre 2016 yılında yalnızca 4 işkence ve kötü muamele şikâyetinin olduğu bilgisi paylaşılmıştır. İstatistikler arasındaki bu çelişkili durumun da tartışılması gerekmektedir.

Bu cezasızlık tablosu, çocukların başvuru mekanizmalarıyla kuracağı güven ilişkisini de etkileyebilmektedir ve aynı zamanda korunmasız hissettirebilmektedir. Nitekim bu raporda da görüleceği üzere, şikâyet ettikleri için hapisane görevlileri tarafından kötü muameleye maruz kalmaları endişesiyle yargısal mekanizmaları ya da denetim mekanizmalarını kullanmaktan endişe duyduğu için herhangi bir başvuru yapılmasını istemeyen çocuklar bulunmaktadır.

Çocuk mahpuslara karşı işlenen işkence ve kötü muamelelere karşı Türkiye'ye daha önce Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi de tavsiyede bulunmuş; 2012 yılında Türkiye hakkındaki gözlemlerinde Türkiye'ye " çocuklara karşı zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamelede bulunanların sorumlu tutulmasının sağlanması" gerektiğini ifade etmiştir.⁷⁰ İşkence ve kötü muamele suçlarında gözlemlenen cezasızlığın yanı sıra, aşağıda paylaşılan bazı vaka örnekleri de, Türkiye'de çocuklara karşı işkence ve kötü muamelelerin hala önlenemediğini ortaya koymaktadır. Aşağıda paylaşılan vakalar hak ihlallerinin farklı biçimlerini örneklendirmek açısından seçilmiş olup sık rastlanan benzer uygulamalara dair fikir vermek açısından rapora dahil edilmiştir.

69 CHP Milletvekili Onursal Adıgüzel'in Başbakanlık İletişim Merkezi'ne 15.08.2017 tarih ve 1701121090 sayılı bilgi edinme başvurusuna 12.09.2017 tarihinde verilen yanıtıdır.

70 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi Türkiye Sonuç Gözlemleri 29 Mayıs-15 Haziran 2012 , CRC/C/TUR/CO/2-3, prg 43. <http://www.cocukhaklariizleme.org/cocuk-haklari-komitesinin-turkiye-sonuc-gozlemleri-turkce-olarak-yayimlandi>

5. ÇOCUK HAK İHLALLERİNE İLİŞKİN ÖRNEK VAKALAR

5.1. İntihar - Trabzon E Tipi Hapishane

10.11.2015 tarihinde Trabzon E Tipi Kapalı Hapishanesi'nde Emirhan Nas isimli çocuk intihar ederek hayatını kaybetti. Emirhan Nas'ın tutuklanmadan önce bir intihar girişiminin daha olduğu ve ilaçlı psikolojik tedavi gördüğü hapishaneye girdiğinde bilinmektedir. Ancak bu durum gözlemlenmediği gibi, Emirhan Nas'ın ölümünden sonra açılan soruşturmada savcının kanaati basına da yansımıştır: “İntihar anının görevlilerce görülmesi imkânsız. Çünkü, cezaevinde tüm güvenlik kamera görüntülerinin canlı izlendiği 4 adet LCD televizyon ekranı var. Ekran 16 eşit parçaya bölünüyor. 4 ekranda toplam 64 görüntü oluyor. Bölünen ekranlarda, saat ve güvenlik kamerasının adının yazıyor olması, intiharı kaydeden kameranın görüş açısının uzak bölümünde bazı alanların görüntülenmesini engelliyor.” Bilirkişi raporuna göre, Emirhan Nas'ın bulunduğu koridorda yarım saat süresince hapishane görevlileri bulunmamaktadır. Cezaevi idaresinin tutanağına göre Emirhan, saat 19.55 sıralarında, bir sonraki vardiyaya görev teslimi için akşam sayımı hazırlığında intihar etti. Saat 17.00'den sonra kameraları takip etme sorumluluğu vardiya baş memurluğundaydı. O akşam görevlendirilmiş herhangi bir personel yoktu. O anlarda vardiya baş memurluğu görevine geçici olarak bakan infaz koruma memuru ifadesinde, “Olay tarihinde baş memur izinliydi. Sayım hazırlığı yapıyorduk. B-1 koğuşuna gittiğimizde, ölenin boynunda ipe bağlı kalorifer borusunun yanında oturur vaziyette olduğunu gördük. Hemen 112'yi aradık” dedi.⁷¹

Emirhan Nas'ın ölümünden sonra açılan soruşturma, “İntihar etmek suç değil. Ölenin intihara yönlendirildiğine dair herhangi bir delil elde edilemedi” gerekçesi ile takipsizlik kararı ile sonuçlanmıştır. Karar avukatlar tarafından Anayasa Mahkemesi'ne taşınmıştır.

5.2. Kendi koşullarını yakmaları sonucu yaşamını yitiren çocuklar - Adana E Tipi Hapishanesi

Adana E Tipi Hapishanesi'nde 18.01.2017 tarihinde Muhammet Erdoğan (17), Ferhat Kaya (17) ve Mehmet Altunhan (18) isimli çocuk mahpuslar kendi odalarında yangın çıkartmaları sebebiyle hayatlarını kaybetmiştir. Adana Valisi Mahmut Demirtaş'ın açıklamasına göre 5 infaz koruma memuru ve 3 çocuk mahpus da yaralanmıştır. Adana E Tipi Hapishanesi'nde çıkan yangına ilişkin yürütülen soruşturmada⁷² gizlilik kararı verilmesi sebebiyle yangının neden çıkarıldığına ilişkin uzun süre sağlıklı bilgi edinilememiştir. 18.01.2017 tarihindeki yangın ile ilgili, kamu görevlilerinin ih-

71 İntiharda suçu saate yıktılar, Cumhuriyet: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/608878/intiharda_sucu_saate_yiktilar.html - Erişim Tarihi: 13.08.2017

72 Adana Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülen 2017/4824 numaralı soruşturmadır.

malinin olmadığı yönünde bir karar çıkmış ve R.K. isimli tutuklu çocuk hakkında dava açılmıştır.⁷³ R.K. isimli çocuk mahpusun yargılamasına devam edilmesinin yanı sıra, görülen davada hayatını kaybeden çocuklardan Ferhat Kaya'nın annesinin mahkemede verdiği ifade basına da yansımıştır: “Ferhat Kaya'nın annesi oğlu ile bir hafta önce görüşte konuştuğunu ağlayarak anlattı. Oğlunun kendisine sürekli dayak yediğini anlattığını ifade eden anne, ‘Yumruğunu sıktı. Ağlayarak dedi ki ‘gece gündüz dayak yemenin ne demek olduğunu bilir misin, beni anlayabilir misin? Gidin hâkimle, savcıyla konuşun, beni buradan kurtarın’ dedi. Biz şikâyet etmek istedik. BİMER’e şikâyet etmeye çalıştık yapamadık.”⁷⁴ Bu ifade, işkence ve kötü muamelelere de işaret etmektedir. Bu ifadenin ardından hapisane görevlileri hakkında yeniden bir soruşturma açılıp açılmadığına ilişkin henüz bir bilgi bulunmamaktadır.

CİSST/TCPS, İnsan Hakları Derneği, Türk Tabipler Birliği ve Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı'ndan oluşan heyet, yangının neden çıktığına ilişkin doğru bilgilere erişebilmek ve üretilebilecek çözümlere dahil olmak amacıyla Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne görüşme talebinde bulunmuştur. Ancak bu talep reddedilmiştir.⁷⁵

CİSST/TCPS tarafından, ulusal önleme mekanizması olarak tanımlanan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na Adana E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda çıkan yangınlara ilişkin ortak ziyaret talebinde bulunulmuştur. Bu talep kabul görmüş ancak kuruma yeni atanan üyelerin henüz göreve başlamaması gerekçe gösterilerek ziyaret talebi belirsiz bir tarihe ertelenmiştir.

STÖ'lerin girişimleri sonuçsuz kalırken, yangın çıkan koğuştaki bulunan R.K. isimli çocuk hakkında “kasten öldürme, kasten yaralama ve kamu malına zarar vermek” suçlamalarıyla dava açılmıştır. İddianamede⁷⁶ ifadeleri alınan çocukların daha sonra ifadelerini değiştirdikleri belirtilmişse de ilk ifadelere yer verilmemiştir. Çocuklardan bazılarının ifadelerine dayanılarak yangının sevk nedeniyle gerçekleştirildiğine kanaat getirilmiş, yangının çıkarılmasında kurum personelinin kusuru olmadığına ilişkin bilirkişi raporuna da değinilmiştir. İddianamede çocuk mahpusların yeni açılan çocuk hapishanesine sevk edilmek yerine kendilerinin talep ettiği başka bir hapishaneye neden sevk edilmek istediklerine ilişkin bilgi yer almamaktadır.

Adana E Tipi Hapishanesi, 2016 yılında işkence ve kötü muamele ile gündeme gelmiş ve Adana E Tipi Hapishanesi'nde yaşananlar gerekçe gösterilerek işkence ve kötü muamelelerin incelenmesi ve araştırılması için 3 araştırma önergesi verilmiştir, ancak 3 araştırma önergesi işleme alınmamıştır ve bekletilmektedir.

Adana E Tipi Hapishanesi'nde çıkan yangın, 4 kez soru önergesi verilmesi sebebiyle TBMM gündemine girmiştir. Soru önergelerinde denetim mekanizmalarının sorumluluklarına, gizlilik kararına dikkat çekilmiş, 21.02.2017 tarihinde verilen araştırma önergesinde Şırnak T Tipi Hapishanesi'nde ve Adana E Tipi Hapishanesi'nde çıkan yangınlar gerekçe gösterilerek çocuk ölümlerinin araştırıl-

73 Adana 3.Ağır Ceza Mahkemesi'nde 2017/189 esas numaralı dosyadır.

74 Çocuk koğuştaki yangını davası: sürekli dayak yiyorduk, Evrensel: <https://www.evrensel.net/haber/323625/cocuk-kogusu-yangini-davasi-surekli-dayak-yiyorduk> - Erişim Tarihi:13.08.2017

75 31.03.2017 tarihinde yapılan görüşme talebinde bulunulmuş, 14.04.2017 tarihinde bu talebin reddedildiği cevabı verilmiştir.

76 2017/264 sayılı Adana Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan iddianamedir.

ması talebine yer verilmiştir. Araştırma önergesinin verildiği tarihten hemen sonra 25.03.2017 tarihinde Adana E Tipi Hapishanesi'nde bir yangın daha çıkmıştır. Çocuk ölümlerinin araştırılmasına ilişkin verilen araştırma önergesi hala "işlemde" bekletilmektedir.

5.3. Hapishane Görevlileri Tarafından Uygulanan Şiddet - Adana E Tipi Hapishanesi

Adana Kürkçüler E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda tutulmakta olan 1999 doğumlu İ.E. isimli çocuk mahpusun yakını ve 2000 doğumlu B.A. isimli çocuk mahpusun yakını 26.03.2016 tarihinde hapishane görevlilerinin çocuklara işkence ve kötü muamele uyguladıklarını iddia ederek İnsan Hakları Derneği'ne başvuruda bulunmuştur.

İki çocuğun basına da yansıyan, savcılığa verdikleri ifadelerinin bir kısmı şu şekildedir:

Yanımda üç tane gardiyan vardı, bana 'Üstünü soyun lan' dediler. Üstümü soyundum, yarı çıplak haldeyken ellerime copla vurdular. Güya hoş geldin dayacağı imiş. Bu uygulamayı herkese yapıyorlarmış. Sağ elimi masaya koydular, 'Hangi elinle taş attın, elini keseyim mi' diye biri söyledi. Bu şekilde korkutmak istediler. Üst araması sonrası, 'Üstünü giyin lan' dediler. Bundan sonra ikinci müdüre götürüldüm. İkinci müdür bana 'kaşar' diyerek hakaret etti. Daha sonra rehabilitasyon bölümüne alındım. Geceleyin kısa aralıklarla iki gardiyan geliyordu. 'Kalk lan ayağa' deyip elleriyle yüzümüze vuruyorlardı. Ben cezaevine girdiğimde üst araması yapıldığı sırada yanımda İ., M., F., Ö. vardı. Aynı muameleyi onlara da yaptılar. Rehabilitasyon bölümünde aynı odada kaldık. İkinci müdür, 'A... koyarım' diye küfürler etti. Bir gece burada kaldıktan sonra koğuşa götürüldük. Buraya götürüldüğümüzde de hepimizi dövdüler. Göğsüme üç tekme atıldı. Gardiyanlar Y. isimli tutuklunun sırtında çekpas kırdı. Bir gün sabah sayımı sırasında ben gülümsemiştim. Baş gardiyan, 'Niye gülüyorsun, s.. git' deyip tokat vurdu. (Yaş 16)

Cezaevine girdiğim gün rehabilitasyon bölümünde infaz koruma memuru tarafından darp edildim. Hepimizi tokatla dövdüler. Odada bulunanlar tartışmıştı, memurlar çekpasla darp ettiler. Üst katta kamera yoktur, bu nedenle hepimizi üst katta darp ettiler. Cezaevi personeline 'Başkan' diye hitap ettiğimiz için isimlerini bilmiyorum. Cezaevine girdiğimde iç çamaşıırıma kadar soyundum, buna rağmen copla vurdular. Ellerine eldiven giyip tokat attılar. Bu olay cezaevine girdiğim gün olmuştu. (Yaş 17)

İfade veren çocukların, birlikte işkence ve kötü muamele gördükleri çocukların isimlerini paylaşmaları ile birlikte 7 çocuk hakkında Adana Adli Tıp Şube Müdürlüğü tarafından hazırlanan Adli Tıp raporlarında şiddet doğrulanmış ancak soruşturma açılan 4 hapishane görevlisi hakkında kamu adına kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin karar verilmiştir.⁷⁷

77 Adana Cumhuriyet Başsavcılığı, 2016/20572 - 35 numaralı soruşturma, 2016/29759 sayılı kararında, kamu adına kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmiştir. - İlgili Haber: "5 çocuğa işkence sümen altı... Kod adı başkan": http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/637911/5_cocuga_iskence_sumen_alti..._Kod_adi_baskan.html Erişim Tarihi: 19.08.2017

5.4. Türkçe Olmayan Kitapların Çocuklara Verilmemesi - Sincan Çocuk Hapishanesi

Sincan Çocuk Hapishanesi'nde tutuklu bulunan M.K. ve Ö.U. isimli çocuk mahpuslara Kürtçe gönderilen kitaplar ve gazeteler, Eğitim Kurulu Başkanlığı tarafından "tüm sayfaların Kürtçe yazıldığı ve içeriğinin anlaşılamadığından yayın denetiminin yapılamadığı" gerekçesi ile verilmemiştir.⁷⁸

M.K. ve Ö.U. isimli çocuk mahpuslar, İnfaz Hâkimliği'ne Eğitim Kurulu Başkanlığı'nın kararına ilişkin itiraz etmiş, her iki çocuğun itirazı da Eğitim Kurulu Başkanlığı'nın kararının hukuka aykırı olmadığı ve hükümlünün tercüme masraflarını karşılaması halinde denetim imkânı olacağından ve bu aşamada denetimi mümkün olmadığından itirazın reddine yönelik karar verilmiştir.⁷⁹

5.5. Yetişkinlerle Aynı Koşuhta Tutulan Çocuk Mahpus - Metris 1 No'lu Hapishane

Adli Tıp Kurumu'nun⁸⁰ kimlikte doğum tarihi 01.03.1998 olan Y.S. isimli çocuk mahpus hakkındaki 2015 yılındaki kararında, Y.S. hakkında daha önce hazırlanan raporda⁸¹ yaşının 14 ile uyumlu olduğu, 6. Adli Tıp İhtisas Kurulu'nun ilgili evrakları incelemesi ile birlikte Y.S.'nin 07.08.2014 tarihinde 12 yaş i çerisinde olduğu ve 12 yaşını bitirmediğinin kabulüne ilişkin oy birliği ile karar verilmiştir.

Bu durum, Y.S.'nin müdafisi olan Av. Gaffar Bozan tarafından, dosya ile ilgilenen Başsavcılığa iletilmiştir.⁸² Aynı şekilde Sulh Ceza Hâkimliği'ne de bildirilmiş olmasına rağmen Y.S. hakkında 24.05.2016 tarihinde tutuklama kararı verilmiş,⁸³ Y.S. isimli çocuk mahpus, tutuklanarak yetişkinlerin kapatıldığı Metris 1 No'lu Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda yetişkinlerle birlikte tutukluluğunu sürdürmüştür.

CİSST/TCPS, Y.S. isimli çocuk mahpusun yaşına dair ilgili Adli Tıp İhtisas Kurulu Raporu'nu da ileterek, tutukluluk durumunun incelenmesi ve Maltepe Çocuk Hapishanesi'ne sevk edilmesi yönünde 23.06.2016 tarihinde Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, İstanbul İl İnsan Hakları Kurulu ve İstanbul Cezaevi İzleme Kurulu'na başvurularda bulunmuştur.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından 14.07.2016 tarihinde verilen yanıtta Y.S.'nin 12.07.2016 tarihinde tahliye edildiği bilgisi paylaşılmıştır.

Türkiye, daha önce 15 yaşındayken Oktay Güveç isimli çocuk hakkında birçok konu ile birlikte ye-

78 Ö.U. isimli çocuğa gönderilen kitapların kendisine verilmemesine ilişkin Sincan Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Eğitim Kurulu Başkanlığı'nın 15.04.2016 tarihli ve 2016/48 sayılı kararı.

79 Ö.U. ve M.K. isimli çocuk mahpusların itirazları Ankara Batı İnfaz Hâkimliği'nde görülmüştür. M.K. isimli çocuğa ilişkin dosya no: 2016/1263, Karar No: 2016/1268. Ö.U. isimli çocuğa ilişkin Dosya No: 2016/1438, Karar No: 2016/1435.

80 6. Adli Tıp İhtisas Kurulu'nun 30.09.2015 tarihli ve 3892 sayılı kararı

81 Lütfiye Nuri Burat Devlet Hastanesi'nin 28.08.2014 tarih ve 140000423 sayılı rapor.

82 Gaziosmanpaşa Cumhuriyet Başsavcılığı, Soruşturma No: 2016/16230, Tarih: 24.05.2016

83 Gaziosmanpaşa 2.Sulh Ceza Hâkimliği, Sorgu No: 2016/274, Tarih: 24.05.2016

tişkinlerle aynı hapisanede tutulması sebebiyle de 2009 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından mahkum edilmiştir.⁸⁴

Ancak, Y.S. isimli çocuk mahpus, 24.05.2016-12.07.2016 tarihleri arasında yetişkinlerle birlikte tutukluluğunu sürdürmüş, tutukluluk koşullarının değiştirilmesine ilişkin acil tedbirlerin alınması gerekirken tahliye olana dek müdahale edilmediği gözlemlenmiştir.

---

84 Çocuğu PKK Üyeliginden Mahkum Eden Türkiye AIHM'de Mahkum: <http://bianet.org/kurdi/dunya/112156-cocugu-pkk-uyeliginden-mahkum-eden-turkiye-aihm-de-mahkum> - Erişim Tarihi: 10.10.2017

6. KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERİN ÇOCUKLARA YANSIMASI

Adalet Bakanlığı, tutuklu veya hükümlü siyasi çocuk mahpusları, “Terör” sınıflandırmasına dahil etmektedir. “Terör” sınıflandırılması ve devletin terörle mücadele kapsamında çocuklara bakışı daha önce, UNICEF’in 2009 yılında saha ziyaretlerinin ardından hazırladığı “Gösterilere Katılmaları Sebebi ile Terör Suçlusu Sayılan Çocuklar Hakkında Saha Ziyareti Raporu”nda da eleştirilmiştir. Ancak gerek sınıflandırma, gerek Kanun Hükmünde Kararnamelerin çocuklara da uygulanıyor olması, devletin terörle mücadele söz konusu olduğunda çocuk haklarına ilişkin bakışını yansıtmaktadır.

20 Temmuz 2016 tarihinde, Cumhurbaşkanı tarafından Olağanüstü Hal ilan edildiği açıklanmıştır.⁸⁵ Olağanüstü Hal kapsamında Kanun Hükmünde Kararnameler çıkarılmış ve yürürlüğe girmiştir. Çocuklardan ilk şikâyet Sincan Çocuk Hapishanesi’nde tutulan M.B. isimli çocuk mahpustan gelmiş, kendisinin ve arkadaşlarının telefonla görüşme haklarının Kanun Hükmünde Kararname gerekçe gösterilerek sınırlandırıldığını ifade etmiştir.⁸⁶ Şikâyete ilişkin insan hakları başvuruları yapılmıştır. CTE’den gelen yanıtta⁸⁷ M.B.’nin Silahlı Terör Örgütüne Üye Olma suçundan tutuklu bulunması sebebiyle, 677 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında alınan tedbirlere ilişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin 6/1 maddesinde yer alan suçlar⁸⁸ kapsamına girdiği belirtilmiş, uygulamanın Kararname bağlamında ceza infaz kurumu kurallarına uygun olduğu belirtilmiştir.

Bu vaka, çocukların da bu kararnamelerin etkilerinden muaf olmadığını, çocukların da yetişkinlerle aynı uygulamalara tabi tutulduğunu göstermiştir. Adalet Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı doğrultusunda Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kanunu Tasarısı hazırlanması hedefi bulunmakta, plandaki hedef doğrultusunda 2016 yılında bu tasarının hazırlanmış olması gerekmektedir. Ancak, bir tasarı hazırlığına rağmen, Olağanüstü Hal Kapsamında çıkarılan hükümlerde “çocuk” ifadesinin dahi geçmiyor olması ve çocukların yetişkinler gibi bu uygulamalara tabii tutulması, Adalet Bakanlığı’nın çocuk politikasına ilişkin de kaygılar yaratmaktadır.

04.07.2017 tarihi itibarıyla “Terör” sınıflandırması dahilinde 208 siyasi çocuk mahpus hapishaneinde bulunmaktadır. Bu kanun hükmünde kararnameler, 208 çocuğun kararnamelerde yer alan hükümlerden mağdur olması anlamına gelmektedir. Mevcut durumda 208 siyasi çocuk mahpus bulunmaktaysa da, bu rakam Kasım 2015-Haziran 2017 tarihleri arasında kaç çocuğun “Terör”

---

85 Cumhurbaşkanı Erdoğan: 3 ay süreyle Olağanüstü Hal ilan edilmesi kararlaştırıldı: <http://aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/cumhurbaskani-erdogan-3-ay-sureyle-olaganustu-hal-ilan-edilmesi-kararlastirildi/612361> - Erişim Tarihi: 19.08.2017

86 CİSST/TCPS’e yolladığı mektubunda paylaşmıştır.

87 Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün 14.11.2016 tarih ve 81509476-209.03.03.00-2016-E.2003/129497 sayılı cevabı.

88 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar, 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ve toplu işlenen suçlardan tutuklu yargılanan ve hükümlü olan tüm mahpuslar.

sınıflandırması dahilinde tutuklu yargılandığı veya hüküm aldığını belirtmemekte, toplam kaç çocuğun bu kararnamelerden mağdur olduğu bilinmemektedir.

Kanun Hükmünde Kararnamelerde yer alan hükümlerin çocuklara da uygulanması Türkiye'nin imzalamış olduğu BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin de göz ardı edildiği anlamına gelmektedir.

Kararnameler, çocukların öğrenim ve iletişim hakkını sınırladığı gibi, çocuk hak ihlalleri ile mücadeleyi de zorlaştırmaktadır. Çocukların avukatları ile yapacakları görüşmelerin bir hapishane görevlisi nezaretinde gerçekleşiyor ve kayıt altına alınabiliyor olması, çocukların şikâyetlerini görevli nezaretinde avukatları ile paylaşamamalarına sebep olabilmektedir. Paylaşmaları halinde ise şikâyet ettikleri için işkence ve kötü muameleye maruz kalma riskini beraberinde getirebilir.

Kararnameler ile değişen uygulamalar şu şekildedir:

6.1. Avukatlar ile Yapılan Görüşmelerdeki Sınırlılıklar

Tüzük'te tutuklu ve hükümlülerin avukatları ile yapacakları görüşmeler, daha önce 5237 sayılı Kanununun 220 nci maddesinde, İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü ve Beşinci Bölümlerinde yer alan suçlardan mahkûm olan hükümlüleri kapsamaktayken,⁸⁹ bu durum, 667 Sayılı KHK'nin 6(1) maddesinde değişmiş ve 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar, 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ve toplu işlenen suçlardan tutuklu yargılanan ve hükümlü olan tüm mahpusları kapsamaya başlamıştır. Tüzük'te daha önce, mahpusların *"avukatları ile ilişkisinde avukatın savunmaya ilişkin olduğunu beyan ettiği belge ve dosyalar fiziki olarak aranabilir. Konusu suç teşkil eden fiilleri işlediğine, infaz kurumunun güvenliğini tehlikeye düşürdüğüne, terör örgütü veya diğer suç örgütleri mensuplarının örgütsel amaçlı haberleşmelerine aracılık ettiğine ilişkin bulgu veya belge elde edilmesi halinde, Cumhuriyet savcılığının istemi ve infaz hâkiminin kararıyla, bir görevli görüşmede hazır bulundurulabileceği gibi bu kişilerin avukatlarına verdiği veya avukatlarınca bu kişilere verilen belgeler infaz hâkimince incelenebilir. İnfaz hâkimi belgenin kısmen veya tamamen verilmesine veya verilmemesine karar verir"* hükmü yer almaktaydı. Bu hükümde, mahpusların avukatları ile yapacakları görüşmeler, yasaya aykırı bulgu veya belge elde edilmesi halinde görevli nezaretinde gerçekleşebilecektir ve belgeler infaz hâkimliğince incelenecektir. Ancak bu durum, 667 Sayılı KHK Madde 6(d) ile değişmiştir;

"Tutuklu olanların avukatları ile görüşmelerinde, toplumun ve ceza infaz kurumunun güvenliğinin tehlikeye düşürülmesi, terör örgütü veya diğer suç örgütlerinin yönlendirilmesi, bunlara emir ve tâlimat verilmesi veya yorumlarıyla gizli, açık ya da şifreli mesajlar iletilmesi ihtimalinin varlığı halinde, Cumhuriyet savcısının kararıyla, görüşmeler teknik cihazla sesli veya görüntülü olarak kaydedilebilir, tutuklu ile avukatın yaptığı görüşmeleri izlemek amacıyla görevli hazır bulundurulabilir, tutuklunun avukatına veya avukatın tutukluya verdiği belge veya belge örnekleri, dosyalar ve aralarındaki konuşmalara ilişkin tutukluları kayıtlara el konulabilir veya görüşmelerin gün ve saatleri sınırlandırılabilir. Tutuklunun yaptığı görüşmenin, belirtilen amaçla yapıldığının anla-

89 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 84, 2.fıkra, 2.bendi.

şılması hâlinde, görüşmeye derhal son verilerek, bu husus gerekçesiyle birlikte tutanağa bağlanır. Görüşme başlamadan önce, taraflar bu hususta uyarılır. Tutuklu hakkında, tutanak tutulması hâlinde, Cumhuriyet savcısının istemiyle tutuklunun avukatlarıyla görüşmesi sulh ceza hâkimliğince yasaklanabilir. Yasaklama kararı, tutuklu ile yeni bir avukat görevlendirilmesi için derhal ilgili baro başkanlığına bildirilir.”

Bu hüküm çerçevesinde, avukatların mahpuslarla yapacakları görüşmeler bilgi ve bulgu elde edilmesi halinde değil, yasaya aykırı bir durum olması ihtimalinde bir görevli nezaretinde gerçekleşecek, kaydedilebilecek, her türlü bilgi ve belgeye el konulabilecektir.

6.2. Telefon ile Görüş Hakkı

Kararnamelerden önce çocuk veya yetişkin mahpusların telefon ile görüş hakları eşi, üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları ve vasisi ile haftada bir kez on dakika olarak belirlenmişken,⁹⁰ bu durum 667 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile birlikte “*Tutuklu olanlar, belgelendirilmesi koşuluyla sadece eşi, ikinci dereceye kadar kan ve birinci derece kayın hısımları ile vasisi veya kayını tarafından ziyaret edilebilir. Adalet Bakanlığı ile Cumhuriyet başsavcılığının yetkileri saklıdır. Tutuklular telefonla haberleşme hakkından ancak on beş günde bir ve bu bentte sayılan kişilerle sınırlı olarak on dakikayı geçmemek üzere faydalanabilirler*”⁹¹ şeklinde değiştirilmiştir. Çocukların bakım verenleri veya arkadaşları ile olan sınırlı iletişimleri daha da sınırlı hale getirilmiştir.

6.3. Öğrenim Hakkı

Kapalı hapishanelerde tutulan çocukların yaygın öğrenime devam etmek hakları,, eğitimevinde bulunan çocukların ise örgün/yaygın fark etmeksizin öğrenimlerine devam etmek hakları bulunmaktaydı. Ancak bu durum, “*Terör örgütü üyeliği veya bu örgütlerin faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar sebebiyle tutuklu veya hükümlü olarak ceza infaz kurumunda bulunanlar, olağanüstü halin devamı ve kurumda barındırıldıkları süre zarfında, ülke genelinde uygulanan merkezî sınavlar ile örgün veya yaygın her türlü eğitim ve öğretim kurumları ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından ceza infaz kurumu içinde veya dışında yapılan ya da yaptırılan sınavlara giremezler*”⁹² hükmünün yürürlüğe girmesi ile birlikte değişmiştir. Sınava dayalı eğitim sisteminde, çocukların sınavlarına girmeden öğrenimine devam etmesi mümkün değildir ve bu durum çocukların tutuklu veya hükümlü buldukları süre boyunca eğitimlerine devam edemeyecekleri anlamına gelmektedir. Anayasa’nın 42.maddesinde yer alan “*Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz*” hükmünün yanı sıra BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 28.maddesi de, “*Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul eder, okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar*” demektedir. Çocuk mahpusların öğrenim hakkının sınırlandırılması, Anayasa ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ihlalini oluşturmaktadır.

90 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 88(f).

91 Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kararname, Karar Sayısı: KHK/667, Madde 6(e), 23 Temmuz 2016. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/07/20160723-8.htm>

92 Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kararname, Karar Sayısı: KHK/677, 22 Kasım 2016. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161122-1.htm>

7. BİLGİ VE DENETİM MEKANİZMALARINA YAPILAN BAŞVURULAR

Bilgi edinme mekanizmaları, Bilgi Edinme Kanunu uyarınca yapılan bilgi edinme başvurularını ve TBMM’de sunulan önermeleri kapsamakta; denetim mekanizmaları, Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE), İl veya İlçe Cezaevi İzleme Kurulları, İl veya İlçe İnsan Hakları Kurulları, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), Kamu Denetçiliği Kurumu(KDK)’nu kapsamaktadır.⁹³

7.1. Bilgi Edinme Başvuruları

CİSST/TCPS, Kasım 2015 – Haziran 2017 tarihleri arasında çocuk mahpuslara ilişkin 68 bilgi edinme başvurusunda bulunmuştur.

Toplam Bilgi Edinme Başvurusu Adedi	Yanıtlanan Bilgi Edinme Başvurusu Adedi	Yanıtlanmayan Bilgi Edinme Başvurusu Adedi	Bilgi Paylaşılan Cevap Sayısı	Çeşitli Nedenlerle Bilgi Paylaşılmayan Başvuru Adedi
68	26	42	9	17

Çocuk mahpuslar ile ilgili yapılan bilgi edinme başvuruları, çocukların cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri, tutuklu ve hükümlü statüleri, uyrukları, engellilik durumları vb. göz önünde bulundularak çocuk mahpus mevcutları, hapisane kapasiteleri, personel sayıları, disiplin cezaları, mükerrer oranları gibi temel soruları içermektedir.

Bugüne kadar yapılan 68 bilgi edinme başvurusundan 42’sine yanıt alınamamıştır. Bu bilgi edinme başvuruları, paylaşıldığı üzere çok temel verileri içerdiği gibi, aynı soruları içeren kimi bilgi edinme başvuruları bir tarihte yanıtlanırken, bir başka tarihte yanıtlanmamaktadır veya yanıtlanırsa dahi bilgi paylaşılmamaktadır. Örnek olarak; en temel verilerden biri olan kaç çocuğun hapisanede öğrenimine devam ettiğine ilişkin bilgi talebimiz ile ilgili 03.03.2016 tarihinde yaptığımız bilgi edinme başvurumuza verilen cevapta bilgiler paylaşılırken, 11.10.2016 tarihinde yaptığımız aynı başvuru için, “söz konusu bilgi talebi özel bir çalışma ve araştırma gerektirdiği” gerekçesi ile bilgi paylaşılmamıştır. Başvurunun özel bir çalışma ve araştırma gerektirdiği gerekçesi ile paylaşılmıyor olması; bu bilginin güncellenmediği anlamına da gelebilmekte, mahpus çocukların

⁹³ Bu mekanizmalara ilişkin tanımlar EK1’de yer almaktadır.

öğrenimine ilişkin özel bir politika olmadığını da düşündürmektedir. Bu bilginin kasıtlı olarak paylaşılmadığı ihtimali ise, sivil toplum örgütlerinin bu çalışmaların dışında tutulduğuna ilişkin bir gösterge sayılabilmektedir.

7.2. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Çocuk Mahpuslara İlişkin Sunulan Önergeler

Tablo 10: TBMM'de Çocuk Mahpuslara İlişkin Önerge Veren Siyasi Partilerin Dağılımı		
Parti	Soru Önergesi Adedi	Araştırma Önergesi Adedi
Adalet ve Kalkınma Partisi	0	0
Cumhuriyet Halk Partisi	17	2
Halkların Demokratik Partisi	21	5
Milliyetçi Hareket Partisi	0	0
Toplam	38	7

Kasım 2015-Haziran 2017 tarihleri arasında 38 soru önergesi, 7 araştırma önergesi verilmiştir. Bu önergeler, Cumhuriyet Halk Partisi ve Halkların Demokratik Partisi olmak üzere iki parti tarafından verilmiştir.

Tablo 11: Soru Önergelerin Yanıtlanma Biçimlerine Göre Dağılımları	
Soru Önergelerinin Yanıtlanma Biçimi	Adet
Süresi içinde yanıtlanmadığından gelen kağıtlarda yanıtlandı	13
Süresi geçtikten sonra yanıtlandı	19
İşlemede	5
Gündemde	1

Soru önergelerinden 32'si, 15 günlük yasal süresi⁹⁴ içinde yanıtlanmamıştır. "Süresi içinde yanıtlanmadığından gelen kağıtlarda yanıtlandı" şeklinde cevaplandırılan önergelerin cevaplarına erişim bulunmamaktadır. Yalnızca 19 önergenin cevabına erişilebilmektedir. Ancak gerek erişime açık olmamaları, gerek 32 önergenin vaktinde yanıtlanmaması, bu bilgi edinme mekanizmasının etkin ve etkili olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 4'te görüleceği üzere, en çok soru önergesi Adana E Tipi Hapishanesi ve Şırnak T Tipi Hapishanesi ile ilgili verilmiştir.

Tablo 5'da yer alan , soru önergelerinden 12'sinde yaşam hakkı ihlalleri, 25'inde hapishane görevlileri tarafından uygulanan şiddet TBMM'de gündeme getirilmiştir.

TBMM'de sunulan 7 araştırma önergesinden biri yaşam hakkı ihlallerinin araştırılması, 4'ü başta işkence ve kötü muamele olmak üzere hak ihlallerinin araştırılması, 2'si çocuk mahpusların koşullarının araştırılması talebiyle verilmiştir.

94 TBMM İç Tüzüğü, 99.Madde: <https://www.tbmm.gov.tr/ictuzuk/ictuzuk.pdf>

TBMM’de Kasım 2015-Haziran 2017 tarihleri arasında çocuk mahpuslar hakkında 38 soru önergesi, 7 araştırma önergesi olmak üzere toplam 45 önerge sunulmuş, siyasi partilerin çocuk mahpuslara özgü araştırma ve soru önermeleri vermenin yanı sıra politika üretmek için yeterli çabayı göstermemiştir. 3 Kasım 2016 yılında “Başta Cinsel İstismar Olmak Üzere Çocuklara Yönelik Her Türlü İstismar Olaylarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu” nun raporu yayınlanmış, raporda olumlu örneklerde gözlemlense de, çocuk mahpuslar ile ilgili işkence ve kötü muamele iddialarının ve cezasızlığın önlenmesine ilişkin düzenlemeler yapılmamış, kötü muamele daha çok ebeveyn, öğretmen şiddeti olarak ele alınmış, çocuk hapisanelerindeki işkence ve kötü muamele iddiaları söz konusu olmamıştır.

7.3. Denetim Mekanizmalarına Yapılan Başvurular

CİSST/TCPS, Kasım 2015 - Haziran 2017 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, İl Cezaevi İzleme Kurulu, İl İnsan Hakları Kurulu olmak üzere 6 ayrı kuruma 29 şikâyet ve 79 çocuk ile ilgili toplam 135 insan hakları başvurusunda bulunmuştur. Kamu Denetçiliği Kurumu’na başvuru yapılmamıştır.

Tablo 12: Denetim Mekanizmalarına Yapılan Başvurular			
İnsan Hakları Başvurusu Yapılan Mekanizmalar	Başvuru Sayısı	Yanıtlanan Başvuru Sayısı	Hak İhlali Kararı Verilen
Adalet Bakanlığı	23	0	0
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü	24	20	0
İl veya İlçe Cezaevi İzleme Kurulları	23	0	0
İl veya İlçe İnsan Hakları Kurulları	23	9	0
TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	16	5	0
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu	26	0	0
Toplam	135	34	0

Adalet Bakanlığı’na yapılan insan hakları başvurularına herhangi bir yanıt verilmemektedir. Yalnızca bir başvurunun savcılığa iletilmiş olduğu savcılık tarafından tarafımıza iletilen yazıda belirtilmiştir.

İl veya İlçe İnsan Hakları Kurulları’na yapılan başvurulara verilen cevaplarda yalnızca 2 kurulun kurumda inceleme yapmak girişiminde bulunduğu gözlemlenmiş, 7 kurulun, yapılan başvuruya ilişkin yerinde inceleme yapmadığı anlaşılmıştır. Başvuru yapılan ancak yerinde inceleme yapılmayan iki başvuru örnek gösterilebilir: İstanbul Valiliği İl İnsan Hakları Kurulu’nabiri işkence ve kötü muamele iddialarını içeren, biri ise yetişkinlerle aynı koşuhta tutulan çocuklarla ilgili 2 başvuru yapılmıştır., yetişkinlerle aynı koşuhta tutulan çocuğun durumuna ilişkin inceleme gerçekleştirilmesi ve naklinin gerçekleştirilmesi için başvuru yapılmıştır. İstanbul Valiliği İl İnsan Hakları Kurulu, “naklinin gerçekleştirilmesi için bakım vereninin yaş tahsisi davası açması gerekmektedir” cevabını vermiştir. Maltepe Çocuk Hapishanesi’ndeki işkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin başvurumuz ise Cumhuriyet Başsavcılığı’na iletilerek, hapisane müdürünün ifadesi tarafımıza

gönderilmiştir. Her iki başvuruda da İl İnsan Hakları Kurulu yerinde inceleme yapmamıştır. Bir diğer örnek ise İzmir Valiliği İl İnsan Hakları Kurulu'na işkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin yapılan başvurudur. Bu başvuru, işkence ve kötü muamele iddialarını içermekte olup, tarafımızca Kurul'un inceleme yapması talep edilmiştir. İzmir Valiliği tarafından, başvurumuzun Cumhuriyet Başsavcılığı'na iletildiği, konu ile ilgili Cezaevi ve Gözaltı Birimleri İzleme Komisyonu tarafından cezaevine ziyaretin gerçekleştirildiği, yapılan başvuru ile ilgili İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik çerçevesinde, kurulca yapılacak başka bir işlem bulunmadığına karar verildiği, derneğimize iletilmiştir.

Derneğimizin ilettiği şikâyetlerin daha çok Cumhuriyet Başsavcılıklarına iletildiği anlaşılmıştır. Bu örneklerde görüleceği üzere, İl veya İlçe İnsan Hakları Kurulları'na derneğimizin yaptığı başvurularda, kurulların çoğu ziyaret gerçekleştirilmeksizin şikâyeti Cumhuriyet Başsavcılıklarına iletmektedir. Ancak gerek inceleme yapılması, gerek kurumlara tavsiye kararlar verilmesi kurulun görevleri arasında yer almaktadır. Ayrıca derneğimizin farklı mahpus gruplarına ilişkin farklı illerdeki insan hakları kurullarına daha önce yaptığı başvurularda, nitelikli incelemeler sonucunda oluşturulmuş raporlarda bulunmaktadır. Bu durum insan hakları kurullarının sistemli ve kuruluş amacına uygun bir çalışma yürütmediği tespitini güçlendirmektedir.

Cezaevi İzleme Kurullarına yapılan başvurulardan ise hiç yanıt alınamamaktadır. Derneğimizin İl İnsan Hakları Kurulu'na ve Cezaevi İzleme Kurulu'na hitaben yaptığı bir başvurusu'nda,⁹⁵ Valilikten gelen yanıtta, başvurunun Cezaevi ve Gözaltı Birimleri İzleme Komisyonu'na iletildiği ve komisyonun hapisaneye ziyaret ettiği belirtilmiştir.⁹⁶ Aynı başvuruya ilişkin Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından tarafımıza gelen yazıda, başvurunun savcılığa Cezaevi İzleme Kurulu tarafından iletildiği ve soruşturma açıldığı belirtilmiştir.⁹⁷ Ancak ziyaret kapsamında edinilen bilgiler paylaşılmamıştır. Başvuru mekanizmalarından biri olan TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 26. Yasama Yılı başlangıcından bu yana 7 incelemede⁹⁸ bulunmuştur. Bu incelemeler arasında sadece çocukları ziyaret etmek amacıyla düzenlenen tek ziyaret, İstanbul Çocuk Eğitimevi'ne yapılan ziyarettir. Eskişehir H Tipi Hapishanesi'ne yapılan ziyarette 9 çocuk olduğu belirtilmiş ancak çocuk mahpuslara ilişkin yalnızca koşulların yetersizliğinden kaynaklı spor faaliyetlerinden ve diğer etkinliklerden çok az yararlandıklarına değinilmiştir. Balıkesir L Tipi Hapishanesi'ne yapılan ziyarette 12 çocuk mahpusun hapisanede tutulduğu bilgisi paylaşılmış, yayınlanan raporda çocuk mahpusların hapisane görevlilerinden şikâyetleri olmadığı ve çocukların etkinliklerden çok az yararlandıkları bilgileri paylaşılmıştır. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun İstanbul Çocuk Eğitimevi dışındaki raporlarında çocuk mahpuslara yalnızca birer cümlelik yer verildiği gözlemlenmiştir. İstanbul Çocuk Eğitimevi inceleme raporu da dahil olmak üzere, çocuk mahpusların bulunduğu tüm kurumlarda yapılacak ziyaretlerin Havana Kuralları,⁹⁹ Türki-

95 CİSST/TCPS'nin 05.01.2017 tarihinde Şakran Çocuk Hapishanesi'ndeki çocuk hak ihlali iddialarına ilişkin İzmir İl İnsan Hakları Kurulu ve İl Cezaevi İzleme Kurulu'na yapılan başvurudur.

96 İzmir Valiliği Hukuk İşleri Müdürlüğü'nün 10.03.2017 tarih ve 95035699-659-E.13852 sayılı cevabında paylaşılmıştır.

97 Soruşturma No: 2017/118, 24.02.2017. Aliğa Cumhuriyet Başsavcılığı.

98 https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/rapor_donem26.htm

99 http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/ozgurlugundenyoksunbirakilmis.pdf

ye İnsan Hakları Vakfı Cezaevi İzleme Kılavuzu,¹⁰⁰ Penal Reform International'in metinleri¹⁰¹ gibi metinler temel alınarak düzenlenmesi gerekmektedir. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ise rapor tarihine kadar faaliyete geçmemiş olduğundan başvurulara ilişkin inceleme yapmamaktadır.

Başvuruların yapıldığı mekanizmalar arasında çocuk odaklı başvuru mekanizması yer almamaktadır ve var olan mekanizmalar, başvuruların yapıldığı zaman aralığı boyunca etkin ve etkili olmamıştır. İl veya İlçe Cezaevi İzleme Kurulları, İl veya İlçe İnsan Hakları Kurulları ya da Adalet Bakanlığı'na, CTE'ye bağlı müfettişler, kontrolörlerin yaptıkları incelemelerin ve bu incelemeler kapsamında –varsa- hapishanelere verilen tavsiyelerin uygulanıp uygulanmadığı kamuoyu ile paylaşılmamakta, bu incelemelerde tespit edilen sorunlara yönelik verilen tavsiyelerin STÖ'ler tarafından izlenmesine izin verilmemektedir. Bu mekanizmalar arasında bir tek Cezaevi İzleme Kurulları'nın yıllık olarak faaliyet raporları basılı kitap olarak paylaşılmakta, bu raporlar arasında yerine getirilen ve yerine getirilmeyen tavsiye kararlarının hapishanelere göre dağılımları da dahil olmak üzere bilgi paylaşılmaktadır. Ancak bu bilgiler arasında, yetişkinlerin tutulduğu birçok hapishanede çocuklar da bulunmasına rağmen, yalnızca çocuk kapalı ceza infaz kurumlarına yapılan ziyaretlerde verilen tavsiye kararları paylaşılmıştır.¹⁰² İncelemelerin veya tavsiye kararlarının da çocuk, kadın, engelli gibi özel ihtiyaçları olan mahpus gruplarına göre sınıflandırılması, kararların da izlenebilmesini kolaylaştırır.

Bu başvurulara cevap verilme oranları çok az olduğu gibi, 135 insan hakları başvurusundan hak ihlali tespit edilen rapor olmaması da cezasızlığa giden yolu ortaya koymaktadır. Bu durum, çocukların adalet duygularını da zedelemekte, denetim mekanizmalarının yapısının ve işlevinin tartışılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

116 çocuktan yalnızca 79'u ile ilgili başvuru yapılabilmesinin çocukların başvuru yapılması ile ilgili rızalarıyla da ilişkili olduğu unutulmamalıdır. Avukat ziyaretleri yoluyla öğrenildiği üzere şikâyet ettikleri için hapishane görevlileri tarafından kötü muameleye maruz bırakılmaları endişesiyle şikâyet başvurusunda bulunmayı tercih etmeyen çocuklara ilişkin kayıtlar da bulunmaktadır.

---

100 Alınkonulma Yerlerinin İzlenmesi Cezaevi İzleme Kılavuzu, Mayıs 2008, Ankara. Türkiye İnsan Hakları Vakfı. <http://www.tihv.org.tr/wp-content/uploads/2015/04/54-A1%C4%B1konulma-Yerlerinin-%C4%B0zlenmesi-Cezaevi-%C4%B0zleme-K%C4%B1lavuzu.pdf>

101 Ek 3 ve Ek 4'de yer almaktadır.

102 Örnek olarak İzleme Kurulları Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Faaliyet Raporu Temmuz 2014 Faaliyet Raporu'nda çocuk mahpuslar özelinde yalnızca çocuk kapalı ceza infaz kurumları ve eğitimevleri incelemelerinde tavsiye kararları bulunmaktadır.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de infaz kurumlarındaki çocukların seslerini duymak ve duyurmak, haklarını koruyabilecek önlemleri almak ve hak ihlalleri sonrasında onarıcı adalet süreçlerini işletmek konusunda engeller çoktur. Mevcut durumda insan hakları ve çocuk hakları örgütlerinin infaz kurumlarında bağımsız izleme yapmasına izin verilmemekte, çocuk mahpusların ihtiyaçları ve şikâyetleri, ancak mektuplaşarak ve avukatların ziyaret etmesi ile birlikte veya çocuklar kurumlardan çıktıktan sonra öğrenilebilmektedir. Öte yandan raporda da görüleceği üzere, Türkiye’de çocuk mahpuslar ile iletişim kurmanın yollarını arayan ve bu konuda politika üretmeye çalışan sivil toplum örgütlerinin, meslek odalarının sayısı sınırlıdır ve çocuk mahpusların şikâyetlerine, ihtiyaçlarına yönelik kurumlar arası koordinasyon bulunmamaktadır.

Çocuk mahpuslara ilişkin bilgi edinme mekanizmaları, bu sınırlılıklar çerçevesinde bilgi edinme başvuruları, öneriler ve denetim mekanizmalarından ibarettir. Türkiye’de çocuk mahpuslar ile ilgili istatistikler, yıllık olarak Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün Faaliyet Raporu’nda paylaşılmakta olup, paylaşılan bilgiler ise çoğunlukla temel istatistikleri kapsamaktadır. Güncel ve ayrıntılı bilgilerin periyodik olarak paylaşılması, şeffaflık ile ilgili kaygıları arttırmaktadır. Adalet Bakanlığı Nisan 2015 tarihli Yargı Reformu Stratejisi’nde “Ceza İnfaz Sisteminin Şeffaflaştırılması” kapsamında sivil toplum örgütleri ile iş birliği geliştirilmesi ve İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları’nın etkinliği’nin artırılması hedeflenmektedir. Ancak, Adalet Bakanlığı’nın bu hedefleri doğrultusunda derneğimizin yaptığı bilgi edinme 68 bilgi edinme başvurusundan 42’si yanıtlanmadığı gibi, sivil toplum örgütlerinin yanı sıra TBMM’de sunulan 38 öneriden hiçbirinin süresi içinde yanıtlanmadığı gözlemlenmiştir.

Adalet Bakanlığı’nın stratejik planı doğrultusunda denetim mekanizmalarından biri olan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları da dahil olmak üzere, çocukların, barolar ve sivil toplum örgütleri haricinde şikâyetlerini iletebileceği denetim mekanizmalarının ise işlevselliği tartışmaya açıktır. Denetim mekanizmaları, çocuk hak ihlallerinde cezasızlık ile mücadelede ve çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasında çok önemli bir role sahiptir. Ancak çocuk mahpusların şikâyetlerine ilişkin var olan denetim mekanizmalarından olan TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu gibi denetim mekanizmaları, merkezi olmaları sebebiyle şikâyet başvurularına etkin ve etkili müdahale edememektedir. Yerel düzeyde bulunan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, İl veya İlçe Cezaevi İzleme Kurulları’nın ise merkezi yapılara kıyasla daha düzenli ziyaretler yapmak imkânı bulunmaktadır. Ancak Kasım 2015-Haziran 2017 tarihleri arasında İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları ve İl ve İlçe Cezaevi İzleme Kurulları’na yapılan 46 başvurudan yalnızca 9’u cevaplanmış ve gelen cevaplarda kurulların yerinde inceleme yapmak eğilimi bulunmadığı gözlemlenmiştir. Her ne kadar bağımsızlıkları yönünde tartışmalar bulunsada dahi, bağımsız izleme mekanizması olarak tanımlanan bu kurulların, bağımsız izlemeye ilişkin standartlar gereği, yerinde inceleme yapması ve çocuklarla görüşmeleri gerekmektedir. Şikâyetlerin yazışmalar sonucu gelen evraklar doğrultu-

sunda incelenmesi, çocukların görüşlerinin bağımsız heyetler tarafından alınmaması, incelemelerin niteliğini etkilemektedir ve incelemelerdeki görüşlerin hapisane idaresini temsil etmesine sebep olmaktadır. Denetim mekanizmaları arasında sadece TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve daha önce TİHK'in yaptığı incelemeler raporlanmış ve kamuoyu ile paylaşılmıştır. İl veya İlçe İnsan Hakları Kurulları ve İl veya İlçe Cezaevi İzleme Kurulları'nın inceleme raporları kamuoyuna açık bir şekilde yayınlanmamaktadır. Bu raporların yayınlanmaması, hapisanelerdeki sorunların şeffaf ve görünür olamamasına, sivil toplum örgütleri ve meslek odalarının hapisanelerde tespit edilen sorunların çözümüne müdahil olamamasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda cezasızlıkla mücadeleyi etkilemektedir. Nitekim Kasım 2015 – Aralık 2017 tarihleri arasında 6 denetim mekanizmasına yapılan 135 başvurudan 34'üne cevap verilmiş olması ve bu başvuruların hiçbirinde hak ihlali kararı verilmemiş olması da cezasızlıkla mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Bu sorunlar, örneklerde de görüleceği üzere çocukların denetim mekanizmalarına başvurmamasına ya da başvuru yapmaları halinde hapisane görevlileri tarafından karşılaçıkları endişesini duydukları işkence ve kötü muamelelerden kendilerini koruyabilecek bir mekanizmanın varlığını hissetmemelerine sebep olmaktadır.

Bu sınırlılıklar öncelikle çocukları ve –varsa- bakım verenlerini etkilemekte, çocukların insan haklarının korunmasını zorlaştırmaktadır. Araştırma ve izleme yapabilecek objektif koşullara erişilememesi, aynı zamanda üretilen ve üretilebilecek olan bilgileri ve politikaları da sınırlı alanlara hapsedmektedir.

Çocuk hapisanelerine ilişkin sınırlı bilgi edinme alanlarına rağmen, 133 çocuğun 12 farklı başlıkta 54 şikâyetinin bulunduğu ve 203 kez mağdur olduklarına ilişkin istatistikler, sivil toplum örgütlerinin ve meslek odalarının gündemine çocuk hapisanelerini alarak, çocuk mahpusların ihtiyaçlarının karşılanması ve şikâyetlerinin izlenmesi ile ilgili daha fazla sorumluluk almasını gerektirmektedir. Siyasi partilerin ise, çocuk odaklı politikaları bulunmamaktadır ve çocuk mahpuslar ile ilgili faaliyetleri, önergeler sunulması ve sayısı çok az olan hapisane ziyaretleri ile sınırlı kalmaktadır. Denetim mekanizmalarının ve Adalet Bakanlığı çocuk hak ihlalleri ile mücadelede sivil toplum örgütleri ile bilgi paylaşmamakta, hatta Adalet Bakanlığı'nın raporun ele alındığı tarihler arasında sivil toplum örgütlerinin görüşme taleplerini reddettiğine ilişkin örnekler bulunmaktadır. Adalet Bakanlığı'nın Olağanüstü Hal Kapsamında yürürlüğe giren uygulamalar da dahil olmak üzere çocukların karşı karşıya kaldıkları infaz rejimi ve hapisanelerdeki çocuk hak ihlali iddialarına ilişkin nitelikli politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Eldeki bilgi ve bulgular, sağlıklı bilgilere erişimi zorlaştırmakta, çocuklar ve bakım verenleri başta olmak üzere çocuk hakları savunucuları için endişe yaratmaktadır.

Öneriler

- Adalet Bakanlığı'nın stratejik planı gereği çocuk hakları ve insan hakları örgütleriyle ilişkilerini arttırması, hak ihlallerinin ve cezasızlığın önlenmesi konusunda politika belirlemesi gerekmektedir. Bu herhangi bir hak ihlali olmadan, olduğunda ve bir daha asla tekrarlanmaması için atılacak adımların belirlenmesi için önemlidir.
- Adalet Bakanlığı'nın stratejik planı içinde yer alan Çocuk ve Gençlik İnfaz Kanunu Tasarısı'nın sivil toplum örgütleri, bağımsız araştırmacılar, meslek odaları, akademisyenler ve çocukların görüşüne açılması ve geliştirilerek yürürlüğe girmesi gerekmektedir.
- Kanun Hükmünde Kararnemeler'in çocuk mahpuslara etkileri göz önünde bulundurulmalı ve bu kararnemelerde yer alan avukat görüşleri, telefon hakkı, eğitim hakkı gibi en temel haklara ilişkin kısıtlamalar, başta statüleri gereği çocuk mahpuslar olmak için yürürlükten kaldırılmalıdır.
- STÖ'lerin, bağımsız araştırmacıların, meslek odalarının ve akademisyenlerin bağımsız izleme yapabilmesine imkân verilmeli, hapisaneler şeffaflaştırılmalıdır.
- İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları ve İl ve İlçe Cezaevi İzleme Kurul'larının çocuk hakları komisyonları oluşturması gerekmektedir. Bu komisyonların, yerinde incelemeler yapması ve bu incelemeler neticesinde tespit edilen sorunları, verilen tavsiyeleri kamuoyunun da izleyebileceği şekilde şeffaflık ilkesi doğrultusunda paylaşması gerekmektedir.
- Çocuk mahpusların, şikâyetlerini iletmeleri halinde işkence ve kötü muameleye maruz kalacaklarına ilişkin endişeleri dikkate alınmalı, özellikle yerel düzeyde bulunan denetim mekanizmaları ile merkezi düzeyde bulunan KDK, TİHEK, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu gibi mekanizmaların başvuru alma yöntemlerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu konuda baroların çocuk hakları merkezleri ile de koordinasyon kurulmalıdır.
- Türkiye Barolar Birliği'nin, çocuk, kadın, engelli gibi özel ihtiyaçları olan mahpuslara ilişkin barolarda farkındalık yapacakları çalışmalar düzenlemesi ve barolardaki avukatların hak ihlallerini iletebilecekleri veri tabanı ve kriz masası kurması gerekmektedir.
- Başta barolar olmak üzere çocuk hakları ve insan hakları örgütlerinin çocuk mahpuslar ile ilgili sorunları gündemine alması ve bu sorunlar çerçevesinde bir koordinasyon kurulması gerekmektedir.
- Siyasi partiler, çocuk mahpuslar ile ilgili önermeleri gündemde tutmanın yanı sıra, bütüncül bir çocuk politikası belirlenmesine odaklanmalıdır.
- TBMM'de sunulan soru önermelerinin ve STÖ'lerin yaptığı bilgi edinme başvurularının yasal süresi içinde yanıtlanmadığı göz önünde bulundurulmalı, daha etkin ve etkili bir bilgi edinme mekanizmaları kurmak için destek gerekiyorsa STÖ'ler ile bu konuda iş birliğine gidilmelidir.

EK I:

BİLGİ EDİNME VE DENETİM MEKANİZMALARI

Bilgi Edinme Hakkı

4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu uyarınca, gerçek ve tüzel kişilerin, kamu kurum ve kuruluşlarına ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına bilgi edinme başvurusu yapma hakkı bulunmaktadır. Bu başvurular, on beş iş günü içinde yanıtlanmak zorundadır. Ancak istenen bilgi veya belgenin, başvuru yapılan kurum ve kuruluş içindeki başka bir birimden sağlanması; başvuru ile ilgili olarak bir başka kurum ve kuruluşun görüşünün alınmasının gerekmesi veya başvuru içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi durumlarında bilgi veya belgeye erişim otuz iş günü içinde sağlanır.¹⁰³

Hapishanelerdeki çocuk hak ihlallerine yönelik resmi denetim mekanizmaları ise Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE), İl veya İlçe Cezaevi İzleme Kurulları, İl veya İlçe İnsan Hakları Kurulları, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ve Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK)'ndan oluşmaktadır.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun¹⁰⁴ ile düzenlenmiştir.

Kurul, doğrudan Adalet Bakanlığı'na bağlı olup, kurula ilişkin ilgili yönetmelikte¹⁰⁵ müfettişler için “Denetleme, inceleme, araştırma ve soruşturma için gidecekleri yerleri ve yapacakları işleri ilgililerine ve başkalarına söyleyemezler, görevleri sebebiyle öğrendikleri gizli hususları, yaptıkları soruşturmalarla ilgili konuları açıklayamazlar” ifadeleri yer almaktadır. Kurul'un Adalet Bakanlığı'na bağlı olması ve gizlilik üzerine yapılan bu vurgu Kurul'un tarafsızlığına ve bağımsızlığına dair kaygılar yaratmaktadır.

---

103 4982 Sayılı Bilgi Edinme Kanunu: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4982.html>

104 Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun: [http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2992&MevzuatIliski=0&sourceX](http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2992&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=)

105 Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği: [http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.11033&MevzuatIliski=0&sourceX](http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.11033&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Tefti%C5%9F%20Kurulu%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi)

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Kontrolörler Kurulu

Adalet Bakanlığı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri Kontrolörleri Yönetmeliği¹⁰⁶ ile düzenlenmiştir. Kontrolörler, Adalet Bakanlığı tarafından belirlenmektedir ve ilgili yönetmeliğin 11.maddesine göre “Denetleyecekleri yerleri ve yapacakları işleri başkalarına bildiremezler, görevlerinden dolayı duydukları ve öğrendikleri gizli hususları açıklayamazlar.”

Kontrolörlerin Adalet Bakanlığı tarafından alınması ve denetimlere ilişkin bilgi paylaşılmasının yönetmelik ile “güvence” altına alınması, kamu kurum/kuruluşları dışındaki kurumların bilgiye erişmeyeceği anlamına gelmektedir.

İl ve İlçe Cezaevi İzleme Kurulları

21 Haziran 2001 tarihinde yürürlüğe giren Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu ile Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları kurulmuştur. Bu kanun kapsamında 130 adet izleme kurulu kurulmuş ve faaliyete geçirilmiştir.

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları

2003 yılında çıkarılan 4643 sayılı Kanun gereğince valilik ve kaymakamlıklara bağlı İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları kurulmuştur ve bu kurumlara şikâyetlere ilişkin başvurular yapmak mümkündür. Bu kurulların başvurular doğrultusunda hapishanelere girme ve mahpusla görüşme hakları mevcuttur. Bu kurumlar sivillerden oluşmaktadır ama bu kişiler yargı organları tarafından seçilmektedir ve 657 sayılı memurlar kanuna tabidirler.

İl ve İlçe Cezaevi İzleme Kurulları ile İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları için, seçilen kişilerin idari kurumlar tarafından belirlenmesi; bu kurumlarda çalışan kişilerin bağımsız ve tarafsız izleme yapması önünde engel teşkil etmektedir. Bu kişilerin kendilerini genellikle cumhuriyet savcılıklarına ve valiliklere karşı sorumlu hissetmeleri verdikleri kararları etkileyebilmektedir. Yine 29 Ekim 2016 tarihinde yayımlanan 673 sayılı KHK ile tüm ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurullarının başkan ve üyelerinin üyeliklerinin sona verilmesi ve 10 gün içinde yeniden seçim yapılmasının planlanması da tarafsızlık kaygılarını artırmıştır.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

Komisyon, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu¹⁰⁷ ile düzenlenmiştir. “Üye sayısı danışma kurulunun teklifi üzerine genel kurulca belirlenecek İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu’nda, siyasi parti grupları ile bağımsızlar meclisteki sayılarının -boş üyelikler hariç- üye tam sayısına nispet edilmesi ile bulunacak yüzde oranına uygun olarak temsil edilirler.

106 Adalet Bakanlığı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri Kontrolörleri Yönetmeliği: <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.5007&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Ceza%20%DDnfaz%20Kurumlar%FD%20ile%20Tutukevleri%20Kontrol%F6rleri%20Y%F6netmeli%F0i>

107 İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/kanun.htm>

Bu Komisyon üyelikleri için bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi üç yıldır.

Komisyon, siyasi parti gruplarının yüzde oranlarına göre, bir başkan, iki başkan vekili, bir sözcü ve bir katip seçer. Bu seçim, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanan komisyonun toplantıya katılanlarının salt çoğunluğunun gizli oyuyla yapılır.”

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 17 Aralık 2015 tarihli toplantısında ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde incelemelerde bulunmak üzere Hükümlü ve Tutuklu Hakları Alt Komisyonu kurulmasına karar vermiştir. Hapishanelerdeki insan hakları ihlallerine ilişkin iddialar, bu komisyon tarafından incelenmeye başlanmıştır.

Komisyon üyelerinin siyasi partilerin temsil oranlarına göre seçilmesi, insan hakları ihlallerinin etkin ve bağımsız incelenmesi, politika oluşturulması ile ilgili kaygı yaratmaktadır.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

Kurum, anayasal güvenceye sahip değildir. Ancak kuruluşu ve işleyişi kanunla düzenlenmiştir. Daha önce Türkiye İnsan Hakları Kurumu şeklinde adlandırılan kurum 06.04.2016 tarihli Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu¹⁰⁸ ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu şeklinde yeniden düzenlenmiştir.

Yasanın 10. maddesinde TİHEK'in karar alma organı olan Kurul'dan bahsedilmiş ve bu Kurul'un görev ve yetkilerini, kendi sorumluluğu altında ve bağımsız şekilde yerine getireceği, kimseden emir ve talimat almayacağı belirtilmiştir. Ancak hemen sonraki fıkrada 11 Kurul üyesinin sekizinin Bakanlar Kurulu, üç üyesinin Cumhurbaşkanı tarafından seçileceği hüküm altına alınmıştır. Ayrıca “Personele ve özlük haklarına ilişkin hükümler” başlığı altındaki 15. maddede kurum personelinin 657 sayılı yasaya tabi olduğu, bir başka deyişle devlet memuru statüsünde olduğu belirtilmiştir. Haliyle her ne kadar yasada Kurul'un bağımsızlığına vurgu yapılmışsa da personelin tamamının devlet memuru statüsünde olması ve seçim usulleri göz önüne alındığında söz konusu bağımsızlığın pratikte hayata geçirilmesi zor gözükmektedir. Ek olarak Kurum'un tamamen kendine ait bağımsız bütçesinin olmaması da göz önüne alınmalıdır.

TİHEK'in yapısı, insan hakları örgütleri tarafından eleştirilmiş¹⁰⁹ ancak bu eleştirilere rağmen 20 Nisan 2016'da Resmi Gazete'de yayınlanarak yasallaşmıştır. Ancak kuruma yapılan başvurularda TİHEK yasalığı tarihten bu yana yapılan başvurulara “başvuruların incelenmesi ve karara bağlanabilmesi için, Kanununun 17'nci maddesinin dokuzuncu fıkrasına göre, başvurulara ilişkin usul ve esasların yönetmelikle düzenlenmesi gerekir” şeklinde cevaplamakta ve bahsi geçen yönetmeliğin yayımlandıktan sonra başvuruların alınmaya başlanacağını belirtmektedir.

108 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, 6/4/2016, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6701.html>

109 İnsan Hakları Örgütlerinin eleştirilerine ilişkin bakınız: <http://tihv.org.tr/turkiye-insan-haklari-ve-esitlik-kurumu-kurulmasi-ile-ilgili-hukumet-aciklamasi-insan-haklari-kurumsallasmasina-tamamen-aracsal-bakiliyor>

Bir diğer kaynak için: <https://bukanunlaolmaz.wordpress.com/>

Resmi organlarca ulusal önleme mekanizması tarafından TİHEK'in, insan hakları örgütlerinin eleştirileri dikkate alınmadan yapılandırılması ve bahsi geçen yönetmeliğin hala hazırlanmaması bir eleştiri konusudur.

Kamu Denetçiliği Kurumu

Kamu Denetçiliği Kurumu kanunla düzenlenmektedir. Ayrıca söz konusu Kurum Anayasa'da da düzenlenmiştir; 74. maddede herkesin bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahip olduğu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu'nun idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceleyeceği belirtilmiştir.

Kamu baş denetçisinin 4 yıl için ve TBMM tarafından gizli oyla seçileceği Anayasa'nın 74. maddesinde düzenlenmiştir. KDKK'da da benzer bir düzenleme söz konusudur ve TBMM'ye Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinden oluşan Karma Komisyon'un üç aday sunacağından bahsedilmiştir. Denetçileri de Karma Komisyon seçmektedir. Özetle, baş denetçi ve diğer denetçiler mecliste yer alan farklı siyasi partilerin milletvekillerinin katılımıyla seçilmektedir. Bu tablodan anlaşıldığı kadarıyla kamu baş denetçisinin ve diğer denetçilerin seçim usulleri bağımsızlığı ve tarafsızlığı güvence altına alıcı şekilde düzenlenmiştir.

Yasanın 12. maddesinde hiçbir organ, makam, merci veya kişinin, baş denetçiye ve denetçilere görevleriyle ilgili olarak emir ve talimat veremeyeceği, genelge gönderemeyeceği, tavsiye ve telkinde bulunamayacağı, tarafsızlık ilkesinin esas olduğu belirtilmiştir.

Ancak KDK bakımından da baş denetçi ve denetçilerin hak ve yükümlülükleri 657 sayılı kanuna göre düzenlenmiştir, yani memur statüsündedirler. Bu durum baş denetçilerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda kaygı yaratmaktadır.

Yasa'nın 4. maddesinde Kurum'un özel bütçeli olduğu belirtilmiş, 29. maddede ise Kurum'un gelirlerinin TBMM bütçesinden alınacak hazine yardımı ile diğer gelirler olduğu ifade edilmiştir.

KDK'nın kararları tavsiye niteliğindedir ve bu nedenle bağlayıcı değildir. Ancak tavsiye kararını tebliğ alan idare 30 gün içerisinde tavsiye kararının gereğini yerine getirip getirmeyeceği konusunda karar verir ve çözüm önerilerini uygulanabilir görmediği takdirde Kurum'a gerekçesini bildirmek zorundadır.

EK 2: ÖNERGELER

02.11.2015– 30.09.2016 tarihleri arasındaki çocuk mahpuslara ilişkin soru önergeleri:

- HDP Muş Milletvekili Burcu Çelik, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başbakanlığa Geliş Tarihi: 17.06.2016. Mardin E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda çocuk tutuklulara işkence ve kötü muamelede bulunulduğu iddiasına ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=202034

- CHP İstanbul Milletvekili Sezgin Tanrıku, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başkanlığa Geliş Tarihi: 27.06.2016. Adana E Tipi Cezaevinde çocuklara işkence ve kötü muamele yapıldığı yönündeki iddialara ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=202556

- HDP Adana Milletvekili Meral Daniş Beştaş, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başkanlığa Geliş Tarihi: 23.05.2016. Adana Kürkçüler Cezaevi'nde kalan çocuk tutuklu ve hükümlülere ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=201330

- HDP Muş Milletvekili Burcu Çelik Özkan, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başbakanlığa Geliş Tarihi: 06.05.2016 Konya E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda çocuklar arasında yaşanan cinsel şiddete ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=200411

- HDP Adana Milletvekili Meral Daniş Beştaş, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başkanlığa Geliş Tarihi: 15.04.2016. Adana Kürkçüler Cezaevi'nde tutuklu çocuklara işkence ve kötü muamelede bulunulduğuna dair iddialara ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=199951

- CHP İstanbul Milletvekili Sezgin Tanrıku, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başkanlığa Geliş Tarihi: 20.04.2016 – Çocuk Cezaevlerinin durumuna ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=199714

- HDP Muş Milletvekili Burcu Çelik, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başbakanlığa Geliş Tarihi: 15.04.2016. Adana Kürkçüler E Tipi Kapalı Cezaevi'nde tutuklu çocuklara işkence ve kötü muamelede bulunulduğuna dair iddialara ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=199620

- HDP Adana Milletvekili Meral Danış Beştaş, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başkanlığa Geliş Tarihi: 14.01.2016. Sincan Çocuk Cezaevi'nde yaşandığı iddia edilen hak ihlallerine ilişkin yazılı soru önergesi.

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=194573

- CHP İzmir Milletvekili Özcan Purçu, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başkanlığa Geliş Tarihi: 05.01.2016. Cezaevlerinde çocuklara özgü sistemler getirilmesine yönelik çalışmalara ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=193462

- CHP İstanbul Milletvekili Sezgin Tanrıku, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başkanlığa Geliş Tarihi: 27.11.2015 – Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Cezaevinde meydana gelen bir ölüme ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=191483

- CHP Ankara Milletvekili Necati Yılmaz Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başkanlığa Geliş Tarihi: 19.09.2016 – İslahevlerindeki çocuk sayısına ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=204044

- CHP İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıku, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başkanlığa Geliş Tarihi: 30.09.2016. Şırnak T Tipi Cezaevi'nde meydana gelen yangına ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=204328

- CHP İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıku, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başkanlığa Geliş Tarihi: 26.04.2016. Kürkçüler E Tipi Cezaevi ile ilgili iddialara ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=200043

- HDP Muş Milletvekili Burcu Çelik, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başbakanlığa Geliş Tarihi: 23.02.2016. Şırnak T Tipi Cezaevi'nde tutuklu bir çocuğun akran şiddetine maruz kaldığına dair iddialara ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=196766

- CHP Trabzon Milletvekili Haluk Pekşen, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başbakanlığa Geliş Tarihi: 30.11.2015. Trabzon Bahçecik E Tipi Kapalı Ceza ve İnfaz Kurumunda tutuklu olarak kalmakta olan bir çocuğun intihar etmesine ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=191486

01.10.2016 sonrasına dair çocuk mahpuslara ilişkin soru önergeleri

- CHP İstanbul Milletvekili Onursal Adıgüzel, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başbakanlığa Geliş Tarihi: 02.02.2017. Cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlü çocuklara, Adana E Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda iki çocuğun hayatını kaybettiği yangına ve İzmir Şakran Çocuk ve Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'na dair ayrımcılık ve şiddet iddialarına ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=208871

- HDP Adana Milletvekili Meral Danış Beştaş, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi:27.01.2017. Adana E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu çocuk koğuşunda çıkan yangının soruşturulmasına ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=208714

- HDP Adana Milletvekili Meral Danış Beştaş, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 19.01.2017. Adana E Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumunda meydana gelen yangına ilişkin sözlü soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=208169

- CHP Kocaeli Milletvekili Fatma Kaplan Hürriyet, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 27.10.2016. İstanbul'da bulunan Maltepe Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumu'nun koşullarına ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=205417

- HDP Van Milletvekili Bedia Özgökçe Ertan, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 15.03.2017. Cezaevlerinde yaşamını yitiren çocuk hükümlülere ve Adana Cezaevi çocuk koğuşunda çıkan yangının soruşturulmasına ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=210056

- HDP Şırnak Milletvekili Aycan İrmez, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 15.02.2017 – Şırnak T Tipi Cezaevi’nde yaşandığı iddia edilen hak ihlallerine ve alınan önlemlere ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=209353

- HDP Siirt Milletvekili Besime Konca, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 25.01.2017. İzmir Şakran Kapalı Çocuk Cezaevi’nde altı tutuklu çocuğun ayrımcılık ve işkenceye maruz kaldığına dair iddiaların soruşturulmasına ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=208669

- HDP Muş Milletvekili Burcu Çelik, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 04.01.2017. Maltepe Çocuk Cezaevine dair işkence iddialarına ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=207619

- HDP Diyarbakır Milletvekili Sibel Yiğitalp, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 21.12.2016 Maltepe Çocuk Cezaevi’ne dair hak ihlalleri iddialarına ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=207243

- CHP İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 21.12.2016 –Çocuk tutuklu ve hükümlülerin öğrenim haklarına ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=207048

- CHP İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 21.12.2016. Çocuk tutuklu ve hükümlülerin iletişiminin sınırlandırıldığına yönelik iddialara ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=206901

- HDP Şırnak Milletvekili Aycan İrmez, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 10.10.2016. Şırnak T Tipi Cezaevi’nde meydana gelen yangına ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=205048

- CHP İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıku, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 10.10.2016. Şırnak T Tipi Cezaevi'nde meydana gelen yangına ve Cezaevi'nin denetimine ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=204803

- HDP Muş Milletvekili Burcu Çelik, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 14.10.2016. Maltepe Çocuk Cezaevi ile ilgili iddialara ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=204918

- HDP Muş Milletvekili Burcu Çelik, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 06.10.2016. Şırnak T Tipi Cezaevi'nde meydana gelen yangına ve hayatını kaybeden tutuklulara ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=204594

- HDP Van Milletvekili Nadir Yıldırım, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 24.04.2017. Cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlü çocuklara ve hak ihlali iddialarına ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=211074

- CHP İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıku, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 31.03.2017. Adana E Tipi Hapishanesi'nde çocukların kendi koşullarında çıkarttığı ve üç çocuğun yaşamını yitirdiği yangının soruşturulmasına ve hapishanelerde çocukların yangın çıkartma eylemlerinin önlenmesine ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=210542

- CHP İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıku, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 21.03.2017 2011-2017 yılları arasında ceza infaz kurumlarında intihar girişiminde bulunan çocuklara ve Şırnak T Tipi ve Adana E Tipi cezaevlerinde çıkan yangınların soruşturulmasına ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=210401

- HDP İstanbul Milletvekili Erdal Ataş, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 13.01.2017 Maltepe ve İzmir Şakran çocuk ve gençlik cezaevlerinde yaşandığı iddia edilen hak ihlallerinin soruşturulmasına ve açlık grevinde olan bir tutukluya ilişkin yazılı soru önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=208178

- CHP İstanbul Milletvekili Onursal Adıgüzel, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 09.11.2016. Cezaevlerindeki çocukların ücretsiz mektuplaşabilmelerine olanak sağlayan bir projeye ilişkin yazılı soru önergesi:
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=205714
- HDP Diyarbakır Milletvekili Sibel Yiğitalp, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 06.06.2017. Diyarbakır E Tipi Kapalı Cezaevi'nde tutuklu ve hükümlü çocukların kaldığı bir koğuştta yaşanan cinsel istismar ve cebir olayıyla ilgili soruşturmaya ilişkin yazılı soru önergesi:
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=212722
- CHP İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıku, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 18.10.2016. İstanbul Maltepe Çocuk Kapalı Cezaevi'nde müvekkili ile görüşmeye giden bir avukatın darp edildiği ve müvekkili mahkûmun işkence gördüğü iddialarına ilişkin yazılı soru önergesi:
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=205165
- HDP İzmir Milletvekili Müslüm Doğan, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 27.04.2017. Suça eğilimli ve suç işleyen çocuklara, ailelerin bilinçlendirilmesine ve çocukların rehabilitasyonuna ilişkin yazılı soru önergesi:
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=211068

02.11.2015 – 28.06.2017 tarihleri arasında meclise taşınan çocuk mahpuslara ilişkin araştırma önergeleri

- CHP, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başkanlığa Geliş Tarihi: 10.12.2015. İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin TANRIKULU ve 27 Milletvekilinin, çocuk mahkûmların hapis hane koşullarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin meclis araştırması önergesi:
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/meclis_arastirma_onergeleri.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=191378
- CHP, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 20.12.2016 Malatya Milletvekili Veli AĞBABA ve 24 Milletvekilinin, Adana E Tipi Kapalı Cezaevi'nde bazı çocuk mahkûmlara işkence yapıldığı iddialarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi:
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/meclis_arastirma_onergeleri.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=207474

- HDP, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi: 04.01.2017 Diyarbakır Milletvekili Sibel Yiğitalp ve 21 Milletvekilinin, çocuk mahkûmların yaşadıkları hak ihlallerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/meclis_arastirma_onergeleri.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=207909

- HDP, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başkanlığa Geliş Tarihi:04.01.2016 Ağrı Milletvekili Berdan ÖZTÜRK ve 22 Milletvekilinin, çocuk cezaevleri ile ilgili yaşanan sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/meclis_arastirma_onergeleri.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=192967

- HDP, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/2, Başkanlığa Geliş Tarihi:21.02.2017 –Gaziantep Milletvekili Mahmut TOĞRUL ve 21 Milletvekilinin, çocuk hapishanelerindeki işkence ve kötü muamele iddialarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/meclis_arastirma_onergeleri.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=209811

- HDP, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başkanlığa Geliş Tarihi: 20.04.2016 Siirt Milletvekili Besime Konca ve 21 Milletvekilinin, çocuk cezaevlerinde yaşandığı öne sürülen kötü muamele ve işkence iddialarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/meclis_arastirma_onergeleri.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=200363

- HDP, Dönemi ve Yasama Yılı: 26/1, Başkanlığa Geliş Tarihi: 22.01.2016 Adana Milletvekili Meral DANIŞ BEŞTAŞ ve 21 Milletvekilinin, cezaevlerindeki çocuk tutuklu ve hükümlülerin durumlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergesi:

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/meclis_arastirma_onergeleri.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=195183

EK 3:
ÇOCUK CEZA İNFAZ KURUMLARI İÇİN
BAĞIMSIZ İZLEME GÖREVLİLERİ EĞİTİM
EL KİTABI¹¹⁰

Çocuk Ceza İnfaz Kurumları İçin
Bağımsız İzleme Görevlileri Eğitim El Kitabı

---

110 Çocuk Ceza İnfaz Kurumları İçin Bağımsız İzleme Görevlileri Eğitim El Kitabı, Penal Reform International, Kasım 2011. UNICEF'in henüz gözden geçirilmemiş, taslak çevirisidir.

Kasım 2011

Modül 1: Teftişlere Giriş

Modül 3: Teftiş Ziyaretine Hazırlanma

Modül 4: Tutukluluğun Teftiş Edilecek Yönleri

Modül 5: Çocuklarla Görüşmeler

Modül 6: Teftiş Ziyaretlerinin Ardından Takip

Modül 7: İyi Uygulama Örnekleri

BİRLEŞİK KRALLIK

AFRİKA

ASYA

Arka Plan

Personel ile Görüşmeler

Odak Grupları

Çocuklarla Görüşme için Kılavuz Notu

Ek I

Çocuklarla Çalışma: PRI'nin Çocuk Koruma Politikası

Ek II

Örnek Soru Formu: Çocuklar ile birebir görüşme

Ek III

Örnek Soru Formu: Kurumdaki çalışanlar ile olan birebir görüşmeler

Ek IV

Örnek Soru Formu: Ebeveyn, vasi ya da başka bir akraba ile olan görüşmeler

Ek V

Odak Grup Tartışmaları için Örnek Sorular

MODÜL I: TEFTİŞLERE GİRİŞ

“Cezaevi infaz kurum ve hizmetleri, yetkili bir makam tarafından görevlendirilen vasıflı ve deneyimli müfettişler tarafından düzenli olarak teftiş edilecektir. Bu sorumluların görevleri, özel olarak, bu kurumların yürürlükteki yasa ve düzenlemelere uygun olarak, ceza ve ıslah hizmetlerinin amaçlarının yerine getirilmesini sağlamak üzere yürütölmelerini sağlamak olacaktır.”

Mahkumlara Muameleye ilişkin Standart Asgari Kurallar, 55. Kural

Devletler: “insanların özgürlüklerinden yoksun kıldıkları yerlere, işkenceyi ve diğere zalimce, insanlık dışı ya da küçük düşürücü muamele veya cezaları engellemek üzere, bağımsız uluslararası ve ulusal organlarca gerçekleştirilecek düzenli ziyaretler için bir sistem kurmak zorundadır”

OPCAT, Genel İlkeler, 1. Madde

“İnsan Haklarının Korunması ve İlerletilmesine yönelik olarak Ulusal Kurumların Durumu ve İşleyişine ilişkin BM Paris İlkeleri rehberliğinde, tüm tutukevlerini ziyaret etme ve genel anlamda işkencenin, zalimce, insanlık dışı veya küçük düşürücü muamele ya da cezalandırmanın engellenmesi konusunu ele alma konusunda yetkili insan hakları komisyonları, ombudsmanlar ve milletvekillerinden oluşan komisyonlar gibi bağımsız ulusal kurumları kurmak, desteklemek ve güçlendirmek.”

Afrika İnsan ve Halk Hakları Komisyonu, Afrika’da İşkencenin, Zalimce, İnsanlık Dışı veya Küçük Düşürücü Muamele ya da Cezalandırmanın Yasaklanması ve Önlenmesine yönelik Kılavuzlar ve Önlemler konulu Karar (Robben Adası Kılavuzları), 2002

Bağımsız Teftişlerin Hedefleri

Devlet bir kimseyi özgürlüğünden yoksun kıldığı zaman, o kişinin güvenliği ve esenliği tutuklu bulunduğu kurumun sorumluluğu haline gelir. Bu nedenle, bu kişiler çoğu zaman savunmasız bir konumda ve insan haklarının ihlal edilmesi konusunda özel bir risk altında bulunurlar.

Tutukevlerinin teftiş edilmesi ve sürekli olarak gözetim altında tutulması, tutukluluk standartlarının ulusal ve uluslararası standartlara uygun olmasını ve mahkumların insan haklarının korunmasını sağlamak açısından hayati önem taşır.

Bu hedefler, teftişler yoluyla bir dizi şekilde hayata geçirilir:

- **Önleme.** Bazen, bir kurumun teftiş edildiği ve hakkında rapor hazırladığı bilgisi dahi, tek başına yetkili makamları, kendi kurumlarında gereken koşulları uygulamalarını teşvik etmeye yeterlidir.
- **Belgelendirme.** Tutukluluğun farklı yönlerine dair koşulların kaydedilmesi yoluyla, kurumlar arasında, uluslararası ve ulusal standartlara ve önceki teftiş kayıtlarına dayalı olarak karşılaştırma yapmak mümkün olur.
- **Raporlama.** Doğru düzeydeki yetkili makama (hapishane yöneticileri, yerel yönetim, merkezi yönetim) etkili raporlama, tavsiye ve takip sayesinde tespit edilen sorunlar ciddi bir biçimde ele alınabilir.
- **Ciddi hadiseler.** Gözetim organlarına, ciddi bir hadise ya da isyan sonrasında, insan haklarının hala korunduğundan ve misilleme yapılmadığından emin olmak için, kanıtlara ve kayıtlara tam erişim sağlanmalı, personel ve tutuklular ile görüşmelerine izin verilmelidir.

Tutukevlerinin Teftişine dair Kilit İlkeler

1. **Zarar vermemek.** Bir tutukevi teftiş edildiğinde, çoğu zaman, bilgi edinme ihtiyacı ile tutuklu bulunan kişilerin güvenliği arasında bir çıkar çatışması bulunur; örneğin, kendileriyle görüşülen tutuklular misilleme riski altında olabilir. Bu durum özellikle reşit olmayan tutuklular için geçerlidir. Teftiş gerçekleştirilirken, kurumda bulunanların güvenliği sürekli olarak akılda bulundurulmalı ve ziyaret eden organ tarafından bunu tehlikeye atabilecek hiçbir eylem gerçekleştirilmemelidir.
2. **Standartları bilmek.** Tüm müfettişlerin hem uluslararası hem de ulusal standartları, hem kendilerine teftiş yetkisi veren standartları hem de tutukluluk koşullarına dair standartları ortaya koyan standartları iyi derecede bilmeleri gereklidir.
3. **Yetkili makamlara saygılı olmak.** Sizin görevinizin nihai olarak yetkili makamların davranışlarını değiştirmelerini sağlamak olduğunu unutmayın; bu amaca en iyi şekilde, karşılıklı asgari saygı temeli oluşturulması yoluyla ulaşılabilir. Müfettişler yetkili makamların işleyişine saygı duymalı ve hiyerarşik düzeyler ile kendi sorumluluklarını, sorunların doğru seviyede ele alınabilmesi için vurgulamaya çalışmalıdırlar.
4. **Güvenilirlik.** Güvenilirlik başarılı bir teftiş gerçekleştirilmede hayati önem taşır, bu nedenle, müfettişler, tutamayacakları bir söz vermemeli ya da sonuna kadar götüremeyecekleri bir eylemde bulunmamalıdırlar. Çocuklar ile görüşme gerçekleştirirken, çocuğun bir müfettişin gerçekleştirebileceklerinin sınırını bilmesi ve aynı zamanda verilen her bilginin kimlik bilgileri ifşa edilmeden, gizli olarak verilmesi önem taşır.
5. **Gizlilik.** 4. noktaya istinaden, size verilen tüm bilgiler gizli bir biçimde ele alınmalıdır; aksi halde bunun görüşülen kişi ve müfettişlerin güvenilirliği ile güvenliği üzerinde ciddi anlamda olumsuz sonuçları olabilir. Mağdurların kimlikleri vs. gibi, kaydedilen bilgilerin, örneğin şifreli bir dil kullanarak gizli tutulması için özel önlemlerin alınması gerekir.

6. **Güvenlik.** Müfettişler kendi güvenliklerinin, temasa geçtikleri kişilerin güvenliklerinin ve aynı zamanda genel anlamda kurumun güvenliğinin bilincinde olmalıdırlar.
7. **Hassasiyet.** Müfettişlerin, reşit olmayan tutuklular ile görüşme sırasında, belirli olayları hatırlamanın onlar üzerinde olabilecek travmatik etkisine karşı hassas olmaları temel önem taşır.
8. **Nesnellik.** Müfettişler, kurum hakkında, nesnel olan, duygulardan ve ön yargıya dayalı fikirlerden uzak olan bir rapor sunmak üzere gerçek bilgileri ve çalışmalarını kaydetmek amacıyla çalışmalıdırlar.
9. **Görünürlük.** Müfettişler, yetkili kurumların, durumu gözetim altında tutmaya yönelik metodolojilerini ve yetkilerini bilmelerini sağlamalıdırlar. Müfettişlerin çalışmaları, yerel toplumları çalışmaları konusunda bilgilendirmek üzere, onların yazılı raporları ve medyanın dikkatli kullanımı yoluyla yayınlanmalıdır.

Bağımsız Gözetimin Türleri

Bağımsız teftişler, tanımı gereği, tutuklayan kurumla aynı idari yetkili makama bağlı olmayan bir organ tarafından gerçekleştirilmelidir. Teftiş organı, kurumun tüm bölümlerine, mevcut olan tüm kanıtlara eksiksiz erişim sahibi olma, tutuklularla görüşme yetkisine sahip olmalı ve devletin, tavsiyeleri ile raporu konusunda eyleme geçme yetkisine sahip olan bir bölümüne rapor sunmalıdır.

- **Yargısal Gözetim.** Yargıçlar çoğu zaman hapishane gözetimi konusunda resmi göreve sahip olarak, tutukevlerini ziyaret edebilir ve mahkumların şikâyetlerini dinleyebilirler.
- **Teftişler.** Tüm tutukevlerine tam erişim sahibi olmaları ve tavsiyelerini uygulayabilecek olan bir yetkili makama yönelik raporlar hazırlamalıdırlar. Öte yandan, özellikle hapishane reformu bir devlet politikası olmadığı zaman, raporları çoğunlukla göz ardı edilebilir.
- **Şikâyet mekanizmaları.** Mahkumlar yetkili makamlar tarafından kötü muamele gördüklerini düşündüklerinde, misilleme olmaksızın şikâyet etme hakkına sahip olmalıdırlar. Şikâyet mekanizmaları hapis düzeyinde olmalıdır, bu özellikle çocuklar açısından önemlidir; okur-yazarlık düzeylerine bakılmaksızın erişilebilir olmalıdır.
- **Sivil toplumun gözetimi.** Bazı ülkelerde, yerel toplumun fertlerinden oluşan bağımsız gözetim kurulları hapishaneleri düzenli olarak ziyaret ederler ve yetkili kurumlar ile topluma geri bildirimde bulunurlar. Bunun iyi bir örneği, Birleşik Krallık'ta bulunan IMB'dir.
- **Bölgesel mekanizmalar.** Bazı bölgesel organlar, tutukevlerini ziyaret etme ve bulgularını resmi kurumlara rapor olarak sunma yetkisine sahiptir. Bunlar, yeni olarak kurulan yurtiçi teftiş mekanizmalarının ölçülebileceği bir standart sağlayabilir. Örneğin: Afrika'daki Hapishane Koşullarına dair Özel Raportör ve İşkencenin ve İnsanlık Dışı ya da Küçük Düşürücü Muamelenin Önlenmesine yönelik Avrupa Komitesi.
- **Uluslararası Mekanizmalar.** OPCAT 2006 yılında yürürlüğe girmiştir ve 56 devlet (2011 itibarıyla) tarafından onaylanmıştır; bunu onaylayan ülkelerin teftişleri yerine getirmek üzere

bağımsız ulusal gözetim organları kurmalarının gerekli olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda, buna onay veren ülkelerdeki tutukevlerini ziyaret etme yetkilerini de haizdir.

Ek okuma:

APT (2004) *Monitoring Places of Detention, a practical guide* [Chapter 1] (Tutukevlerinin Gözetimi, uygulamalı kılavuz - Bölüm 1).

ICPS (2004) *Guidance Notes on Prison Reform* [Chapter 11] (Hapishane Reformu Kılavuz Notları - Bölüm 11)

ICPS (2009, 2. basım) *Human Rights Approach to Prison Management* [Chapter 10] (Hapishane Yönetimine İnsan Hakları Yaklaşımı - Bölüm 10)

UN (2001) *Training Manual on Human Rights Monitoring* [Chapter 5] (BM - İnsan Hakları Gözetimi Eğitimi El Kitabı - Bölüm 5)

MODÜL 2: ULUSLARARASI KILAVUZLAR

Bu bölümde, bağımsız gözetim mekanizmaları konusundaki uluslararası standartlar tanıtılacaktır. Mümkün olan durumlarda, bunlar özel olarak reşit olmayanların tutuklanmasına dair kılavuzlardan alınacaktır, ancak genel standartlardan alındığı durumlarda, bunların tümünün aynı zamanda 18 yaşın altındaki tüm tutuklular için de geçerli olduğunu göz önünde bulundurmak önem taşır. Müfettişler aşağıdakilerin tümü hakkında iyi bilgi sahibi olmalı ve teftişlerini yerine getirmede rehber olarak bunları kullanmalıdırlar.

Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılan Çocuklara (ÖYBÇ'ler) ilişkin BM Kuralları

Bu, reşit olmayanların tutuklanmasına dair standartlarla ve teftişin kullanımıyla ilgili ana uluslararası standarttır.

- “Vasıflı müfettişler veya kurum yönetimine ait olmayan, gereken şekilde oluşturulmuş, eşdeğer bir yetkili makam, düzenli olarak teftişler yürütme ve kendi girişimlerine dayalı, ilan edilmiş teftişleri gerçekleştirme konusunda yetkilendirilmelidir ve bu görevi yerine getirmeye dair eksiksiz bağımsızlık teminatlarına sahip olmalıdır. Müfettişler, reşit olmayanların özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları veya bırakılabilecekleri herhangi bir kurumda istihdam edilen ya da çalışan tüm kişilere, söz konusu kurumdaki, reşit olmayan tüm kişilere ve tüm kayıtlara sınırsız erişim sahibi olmalıdırlar.”
- “Teftiş kurumuna ya da kamu sağlığı kuruluşuna bağlı olan vasıflı tıbbi sorumlular teftişlere katılarak, ...ıslah evindeki, reşit olmayanların fiziki ve akli sağlığını etkileyen yaşam koşulları konusunda geçerli kurallara olan uyumu değerlendirmelidirler. Reşit olmayan her kişi, teftiş sorumlusuyla, gizli olarak konuşma hakkına sahip olmalıdır.”
- “Teftişin tamamlanmasından sonra, müfettişin bulguları konusunda bir rapor sunması gerekli kılınmalıdır. Rapora, tutukluluk kurumlarının mevcut kurallara ve ulusal yasaların ilgili hükümlerine olan uyumuna dair bir değerlendirme ve bunlara olan uyumu sağlamak için gerekli görülen adımlar konusundaki tavsiyeler yer almalıdır. Müfettiş tarafından keşfedilen, görünüşe göre, reşit olmayanların hakları ya da reşit olmayanların bulunduğu tutukevinin işletilmesi konusundaki yasal hükümlerin ihlalinin meydana geldiğine işaret eden tüm olgular, soruşturma ve kovuşturma amacıyla yetkili makamlara iletilmelidir.”

- “Reşit olmayan her bireyin, içeriği konusunda sansür uygulanmadan, merkezi idareye, yetkili yargı makamına ya da ilgili diğer makamlara, onaylanmış kanallar yoluyla istek veya şikâyet bildiriminde bulunma ve gecikme olmaksızın yanıt konusunda bilgilendirilme hakkı olmalıdır.” (72., 73., 74., 76. Maddeler)

BM Çocuk Hakları Komitesi ‘Genel Yorum No. 10’

“Bağımsız ve vasıflı müfettişler, düzenli bir şekilde teftişler yürütmek ve kendi girişimleri ile, ilan edilmemiş teftişler gerçekleştirmek konusunda yetkilendirilmelidirler; kurumlardaki çocuklar ile, gizli bir ortamda görüşme yapma konusuna özel olarak önem vermelidirler.” (89. Fıkra)

Kadın Mahkumlara Muamele ve Kadın Suçlular için Hapis Cezası İçermeye Önlemlere dair BM Kuralları

- “Kadın mahkumların tutukluluk ve muamele koşullarını gözetim altında tutmak üzere, ziyaret ya da gözetim kurulları veya denetim organları kadın üyeleri içerecektir” (25. Kural)

Bağımsız teftişler konusunda maddeler içeren diğer uluslararası standartlar ve kurallar şunları içerir:

- 1955 Mahkumlara yapılan Muameleye dair Standart Asgari Kurallar
- Tüm Bireylerin Her Türlü Tutukluluk ve Hapis koşullarında Korunmasına dair İlkeler Bütünü
- 1966 Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICCPR)
- 1985 BM Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Beijing Kuralları)
- 1990 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi
- 1990 BM Mahkumlara Muamele Hakkında Temel İlkeler
- 2002 İşkenceye ve Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçük Düşürücü Muamele ya da Cezalandırmaya Karşı Sözleşme Seçmeli Protokol (OPCAT)
- İstanbul Protokolü
- Robben Adası Kılavuzları (bölgesel)

MODÜL 3: TEFTİŞ ZİYARETİNE HAZIRLANMA

Aşağıdaki modülde hangi tutukevlerinin inceleneceği, ziyaretlerin sıklığı, teftiş ekibinin oluşturulması ve ziyaret öncesinde toplanacak bilgiler dahil olmak üzere, teftiş ziyaretine nasıl hazırlanacağı ele alınmaktadır.

Nerede Teftiş Yapılmalı?

Ziyarete bulunan organın, en acil olarak ziyaret edilmesi gereken tutukevleri konusunda karar vermek üzere bir dizi ölçütü vardır.

Öncelikle, reşit olmayanların maruz kaldıkları risklerin düzeyine bakılır. Bu durum, işkence, zalimane, insanlık dışı ya da küçük düşürücü muameleye dair şikâyet veya iddiaların olup olmadığına veya STK'lar gibi diğer kaynaklardan alınan bilgilere dayalı biçimde kesinleştirilebilir.

Ziyaret edilecek yerlere bakarken dikkate alınacak diğer ölçütler arasında, bir kurumda tutuklu bulunan, reşit olmayan kişilerin sayısı, gerçekleştiği düşünülen aşırı kalabalıklık düzeyi ve ülke çapında reşit olmayanların tutukluluk koşullarına dair temsil edici örnek teşkil ettiği düşünülen yerler bulunur.

Çocuk tutukevine dair bilgi eksikliği de, bu yerde yapılacak soruşturmaya öncelik verilmesinin nedeni olabilir.

Ziyaret Türleri

Aynı zamanda, ekibinizin ne türden teftişler gerçekleştireceğine karar vermek de önem taşır.

Ziyaretler ilan edilmeli mi, edilmemeli mi? İlan edilen ziyaretler, hapishane yetkililerinden ve çocuklardan, önceden daha fazla bilgi toplanmasına imkân verebilir; ancak ilan edilmeyen ziyaretler de, hapishane yetkililerinin, görüşülecek çocukları muhtemelen sindirme ya da tutukluluk koşullarına dair daha olumlu bir izlenim vermek üzere bilgileri değiştirme vaktinin olmamasını sağlayabilir.

Ziyaretlerin Uzunluğu: Ziyaret, ziyaret eden ekibin, hapishane yetkililerinin gereken tüm üyeleri, personel ve görüşmek istedikleri tüm çocuklarla konuşmaları ve tutukevini eksiksiz biçimde teftiş etmeleri için yeterli uzunlukta olmalıdır. Tutukevi konusunda az bilgi sahibi olunan ziyaretler daha uzun sürebilir, çünkü temel bilgi toplama çalışmalarının da (örn. kaç çocuğun tutuklu olduğu, ne türden suçlarla suçlandıkları/hüküm giydikleri, kaçının tutukluluk halini uzatıldığı vs.) gerçek-

leştirilmesi gerekli olacaktır. Takip ziyaretleri ya da görece yakın tarihte teftiş edilmiş olan yerlere yapılan ziyaretlerin daha kısa sürmesi olasıdır.

Sıklık: Sık teftişler, kötü muameleyi önleme ve koşulları iyileştirme konusunda daha etkilidir. Ziyaretlerin, kurumun yönetilmesini sekteye uğratabilecek sıklıkta olmamasını sağlamak önem taşırsa da, yetersiz koşullar ya da kötü muamelenin ya ziyaret eden ekipçe gözlemlendiği ya da STK'lar veya diğer organlarca iddia edildiği kurumlara daha sık olarak ziyarette bulunulması gerekir.

Ziyarette Bulunan Ekip

Ziyarette bulunan ekibin bileşimi de önemli olabilir. Ekibinizde bir tıp uzmanı üyenin olması büyük yarar sağlayabilir. Bu durum, işkenceden şüpheleniyorsanız veya buna dair iddialar olmuş ise özel olarak önem taşır. Bu kişiler, tutuklu bulunan, reşit olmayan kişilere sağlanan tıbbi bakımı ve imkânları teftiş etme ve bunları ülkenin geri kalan bölümündeki koşullarla karşılaştırmada da yararlı olabilirler.

Aynı zamanda, ekibinizde hem erkek hem de kadın üyelerin olması önemlidir. Tutuklu bulunan kızların olduğu durumlarda, kadın bir ekibin olması, onlarla görüşme yapılırken özellikle önem taşır. Eğer ülkenizde bir dizi dil konuşuluyorsa, bir tercüman ya da iki dilli bir ekip üyesi de büyük yarar sağlayabilir, çünkü azınlıklar ya da yabancı mahkumlarla görüşülmesi, onlara karşı ayrımcılık yapıp yapılmadığının belirlenmesini sağlayabilir.

Ekip üyeleri, tutuklu bulunan mahkumlar ve reşit olmayan kişiler konusundaki ulusal ve uluslararası standartlara, özgürlüklerinden yoksun bırakılan, reşit olmayan kişilerle ilgili kilit konular, çocuklarla görüşmelerin yürütülmesi, teftiş edilecekler, mahkeme yetkililerine hitap etme biçimi ve bulgularını kaleme alma biçimine dair eksiksiz eğitim almış olmalıdırlar.

Ziyaret öncesinde yürütülecek çalışmalar

Bilgi Toplama

İncelemek üzere olduğunuz kurum konusunda mümkün olduğunca çok bilgi toplamak üzere çalışmanız gereklidir. Bunlar, ziyaret eden organ tarafından önceki teftişlerde toplanmış veya STK'lar, medya veya eski tutuklular gibi diğer kaynaklardan derlenen bilgiler olabilir. Kurum hakkındaki bilgiler mümkünse şunları içermelidir:

- Tutuklu olan çocukların sayısı;
- Çocukların yaşları;
- Tutukladıkları suçların kategorisi;
- Tutukluların durumu, örn. duruşma öncesi tutuklu, hüküm giymiş
- Tutukevindeki kıdemli yetkililerin kimler oldukları ve bireylerin sorumlulukları;

- Kurumun kapasitesi;
- Her türlü işkence ya da kötü muamele iddiası veya alınan şikâyetler (eğer bir şikâyet mekanizması mevcutsa).

Ziyaretin Hedefleri

Ziyaret eksiksiz bir teftiş mi, takip ziyareti mi ya da koşulların belirli bir yönüne ya da yönetim düzenine mi odaklanıyor?

Ek Okuma:

APT (2004) *Monitoring places of detention: A Practical Guide* (Tutukevlerinin Gözetimi: Uygulamalı Kılavuz)

UN (2001) *Training Manual on Human Rights Monitoring* (Chapter 9) (BM İnsan Hakları Gözetimi Eğitimi El Kitabı - Bölüm 9)

MODÜL 4: TUTUKLULUĞUN TEFTİŞ EDİLECEK YÖNLERİ

Aşağıda, tutukluluğun, teftiş edilecek farklı yönleri ve reşit olmayanlarla ilgili, bunların temelini oluşturan uluslararası standartlar ortaya konmaktadır. Müfettişler, gerek gözlem yoluyla, gerekse reşit olmayanlar ve hapishane personeli ile görüşme gerçekleştirerek aşağıdakileri incelemelidirler.

Maddi Koşullar

Konaklama

“Uyunan yerdeki konaklama normal şartlarda küçük bir yatakhane grubu ya da ayrı yatak odalarından oluşmalıdır, burada yerel standartlar göz önüne alınmalıdır.” ÖYBÇ 33

Reşit olmayan her bireye, yerel veya uluslararası standartlara uygun olarak, verildiğinde temiz olması, düzenli olarak tutulması ve temizliği sağlamak üzere yeterli sıklıkta değiştirilmesi gereken, ayrı ve yeterli yatak takımı sağlanmalıdır. ÖYBÇ 33

Tüm hücreler gereken şekilde havalandırılıyor mu?

Hücrelerdeki sıcaklık uygun mu (tüm mevsimler için)?

Reşit olmayan bireylerin hücrelerinde iken gün ışığına yeterli erişimleri var mı?

Reşit olmayan kişiler ısıyı/ışığı kendileri düzenleyebilmekte mi (örn. pencereleri açmak, elektrik lambaları kullanmak)?

Hücreler düzenli olarak temizlenmekte ve dezenfekte edilmekte mi?

Reşit olmayan her bireyin kendi yatağı ve yatak takımı var mı?

Reşit olmayan her birey yatakta (veya benzeri bir yerde) uyuyabilmekte mi?

Reşit olmayan bireylerin battaniyeleri/yastıkları/çarşafları ne sıklıkla değiştirilmekte?

Yemek

Her tutukevinin, burada kalan, reşit olmayan her bir kişinin uygun şekilde hazırlanan ve normal öğün saatlerinde sunulan, beslenme bilimi, hijyen ve sağlık standartlarına ve mümkün olan ölçüde, dini ve kültürel gerekliliklere uygun nitelik ve nicelikte olan yemekleri almasını sağlayacaktır. Reşit olmayan herkese, her zaman, temiz içme suyu sunulmalıdır. *ÖYBÇ 37*

Çocukların yetersiz beslendiğine dair işaretler var mı?

Çocukların hapisanenin her yerinde temiz içme suyuna ücretsiz erişimleri var mı?

Mutfak temiz mi ve yemekler hijyenik şekilde mi hazırlanmakta?

Sağlanan yemek miktarı yeterli mi?

Menülere kim karar veriyor ve çocukların dengeli beslenmesini kim sağlıyor?

Yıllık yemek bütçesi nedir? (dolayısıyla, günlük olarak, tutuklu başına düşen meblağ)

Beslenme konusundaki dinsel gereklilikler dikkate alınıyor mu?

Giysiler

Reşit olmayan kişiler, mümkün olan ölçüde kendi giysilerini giyme hakkına sahip olmalıdırlar. Tutukevleri, reşit olmayan her bireyin, iklime uygun ve sağlığın iyi olmasını sağlamaya yeterli olan, hiçbir şekilde aşağılayıcı ya da küçük düşürücü olmayan kişisel giysilere sahip olmasını mümkün kılmalıdır. Bir kurumdan herhangi bir nedenden ötürü alınan ya da ayrılan, reşit olmayan kişilere kendi giysilerini giyme izni verilmelidir. *ÖYBÇ 36*

Reşit olmayan kişilerin giysileri iklime ve mevsime uygun mu?

Reşit olmayan kişilere giysilerini yıkama izni verilmekte mi?

Şahsi Eşyalar

Şahsi eşyalara sahip olunması, reşit olmayan mahremiyet hakkının temel unsurlarındandır ve bireyin psikolojik esenliği için büyük önem taşır. Reşit olmayan her bireyin şahsi eşyalara ve bunlar için saklama imkânına sahip olma hakkı eksiksiz bir biçimde tanınmalı ve gereği yerine getirilmelidir. Reşit olmayan bireyin tutmak istemediği ya da el konan kişisel eşyaları güvenli bir yerde emanet olarak bırakılmalıdır. *ÖYBÇ 35*

Hijyen

Reşit olmayan tüm bireylere düzenli olarak sabun sağlanıyor mu?

Yıkama imkânlarına, örneğin duşlara ne ölçüde erişim sahibiler? Bunlar temiz mi ve sayıları yeterli mi?

Kurumda kalan kişi sayısı için uygun ve temiz tuvalet imkânı ile birlikte iyi bir sıhhiyat sistemi var mı?

Çocukların günün her saatinde tuvalet imkânına erişimleri var mı? Gece de buna erişebiliyorlar mı?

Eğitim/Mesleki Çalışma

Zorunlu eğitim çağında olan, reşit olmayan her bireyin, ihtiyaçlarına ve yeteneklerine uygun, onu topluma dönmeye hazırlamak üzere tasarlanmış eğitimi almaya hakkı vardır. Böylesi bir eğitim mümkün olan durumlarda tutukevinin dışındaki genel okullarda ve her halükarda, reşit olmayan bireylerin, tahliye edildikten sonra, eğitimlerine zorluk çekmeden devam edebilmeleri için, ülkenin eğitim sistemi ile bütünleştirilmiş programlar yoluyla, vasıflı öğretmenler tarafından sunulmalıdır. Tutukevlerinin yönetimi tarafından, yabancı kökenden olan veya belirli kültürel ya da etnik ihtiyaçları bulunan, reşit olmayan bireylerin eğitimlerine özel olarak özen gösterilmelidir. Okur-yazar olmayan veya bilişsel ya da öğrenme ile ilgili zorlukları olan, reşit olmayan bireylerin özel eğitim alma hakları vardır. *ÖYBÇ 38*

Tutukevinde buldukları sırada, reşit olmayan bireylere verilen diplomalar veya eğitim belgelerinde, hiçbir şekilde, reşit olmayan bireyin ıslahevinde kaldığı belirtilmemelidir. *ÖYBÇ 40*

Reşit olmayan bireylere, eğer veriliyorsa ne kadar eğitim sağlanıyor? Günlük, haftalık vs...

Eğitimin kalitesi o toplumda bulunan eğitimin kalitesine benzer mi?

Çocuklar ülkede kabul gören dereceleri almak üzere çalışabilmekte mi?

Reşit olmayan/okul çağındaki çocukların yüzde kaç eğitim amaçlı derslere katılmakta?

Öğretmenler hapishanenin dışından mı işe alınıyor?

Reşit olmayan her çocuğun, kendisini ileride istihdama hazırlaması olası olan mesleklere yönelik mesleki eğitim alma hakkı bulunmalıdır. *ÖYBÇ 42*

Kurumda, reşit olmayan bireyler için mesleki eğitim sağlanıyor mu?

Eğer sağlanıyorsa, bunun sıklığı ve süresi nedir?

Dinlence

Reşit olmayan her bireyin, hava durumunun uygun olduğu her durumda, açık havada, günlük serbest egzersiz için uygun bir zamana sahip olma hakkı olmalıdır; zaman diliminde, uygun dinlence ve beden eğitiminin normal şartlarda sağlanması gerekir. Bu faaliyetler için yeterli alan, kurulum ve ekipman sağlanmalıdır. *JDL 47*

Reşit olmayan her bireye, özellikle tutukevi tarafından düzenlenen dini ibadetlere ve toplantılara katılarak veya kendi ibadetini yaparak ya da kendi mezhebine ilişkin dini vecibelere ve emirlere dair, gerekli kitaplara veya eşyalara sahip olarak, kendi dini ve ruhsal hayatının gereklilerini yerine getirme imkânı verilmelidir. Reşit olmayan her bireyin, kendi seçtiği dinin vasıflı bir temsilcisi tarafından ziyaret edilme hakkının yanı sıra, dini ibadetlere katılmama ve dini eğitimi, telkini veya öğretiyi özgür iradesi ile reddetme hakkı da olmalıdır. *ÖYBÇ 48*

Egzersiz ve dinlenceye ayrılan alanın büyüklüğü nedir?

Bu alanda, kullanabilecekleri, egzersiz/dinlence ekipmanı mevcut mu?

Alanda üstü kapalı bir bölüm de sağlanıyor mu?

Reşit olmayan her bireye, her gün bir saatlik fiziki dinlence (açık havada) imkânı tanınıyor mu?

Çocuk günün kaç saatini hücrenin dışında geçiriyor? (Mümkün ise bir zaman çizelgesine uyulması)

a) sporla ilgili b) kültürel c) diğer faaliyetler mevcut mu ve tüm çocuklar bunlara katılabilmekte mi?

Dini ibadetler veya toplantılar ne zaman, ne sıklıkla ve nerede gerçekleştirilmekte? İsteyen tüm çocukların bunlara katılmalarına izin veriliyor mu?

Dış Dünya ile Temas

Reşit olmayan her bireyin, ilkesel olarak hafta bir kez, ayda bir kezden az olmamak üzere, reşit olmayan bireyin mahremiyet ihtiyacına uygun koşullarda, düzenli ve sık olarak ziyaret edilme, ailesi ve savunma vekili ile temas ve sınırsız iletişimde bulunma hakkı olmalıdır. *ÖYBÇ 60*

Reşit olmayan her bireyin, yasal olarak sınırlanmadığı sürece, kendi seçtiği kişi ile, haftada en az iki defa, yazılı olarak veya telefon yoluyla iletişim kurma hakkı olmalı ve bu hakkından etkili biçimde yararlanması için kendisine gereken yardım sağlanmalıdır. Reşit olmayan her birey, yazılı ileti alma hakkına sahip olmalıdır. *ÖYBÇ 61*

Reşit olmayan bireylerin iletişim imkânlarına ücretsiz erişimi var mı (mektup, telefon kullanımı)? Bu imkân sınırlanıyor mu? İletişimlerinde sansür uygulanıyor mu?

Reşit olmayan bireylerin ne sıklıkla ziyaret edilmelerine izin veriliyor? Bu ziyaretlerin uzunluğu nedir?

Disiplin cezası olarak ziyaretlerin iptal edildiği oluyor mu?

Ziyaretler nerede gerçekleşiyor? Özel olarak ayrılan bir ziyaret alanı var mı?

Belirli bir ölçüde mahremiyete izin veriliyor mu?

Reşit olmayan bireyler (mektup, telefon, ziyaretler yoluyla), hukuki vekilleri ile serbest ve gizli biçimde iletişim kurabilmekte mi?

Koruma

Sınırlamaya başvurma

Sınırlama ve zorlama araçları yalnızca, diğer tüm kontrol yöntemlerinin denendiği ve başarısız olduğu durumlarda ve yalnızca yasa ve düzenlemelerde açık olarak izin verilen ve belirtilen biçimde kullanılabilir. Bu araçlar, aşışılma ya da küçük düşürmeye yol açmamalı, sınırlı oranda ve yalnızca olası en kısa süreyle, reşit olmayan bireyin kendisini yaralamasını, başkalarını yaralamasını veya mala ciddi ölçüde zarar vermesini engellemek üzere kullanılmalıdır. ÖYBÇ 64

Sınırlama araçları yalnızca istisnai durumlarda mı kullanılır? 'İstisnai bir durum' teşkil eden durumlar nedir?

Sınırlama olayları ne sıklıkla meydana gelir? Bu olay normal şartlarda ne kadar süreyle meydana gelir?

Tüm sınırlama olguları kaydedilir mi?

Disiplin önlemleri

Bedensel ceza, karanlık hücreye konma, kapalı alanda ya da tek başına hapsedilme veya ilgili reşit olmayan bedel ve akıl sağlığını tehlikeye atabilecek diğer her türlü ceza dahil olmak üzere, zalimane, insanlık dışı veya küçük düşürücü muamele teşkil eden tüm disiplin önlemleri kat'i suretle yasaklanacaktır. Herhangi bir amaca yönelik olarak, verilen yemeklerde azaltmaya gitme ve aile fertleri ile olan temasın sınırlanması ya da engellenmesi yasaklanmalıdır. Çalıştırma, disiplin cezası olarak uygulanmamalıdır. ÖYBÇ 67

Disiplin cezalarının uygulanmasından kim sorumlu? Bunların uygulanmasına yönelik prosedür nasıl?

Hapishane çalışanları/yetkilileri tarafından uygulanabilen disiplin önlemleri neler?

Disiplin önlemlerinin kullanıldığı tüm olgular kaydediliyor mu?

Şikâyet mekanizmaları

Reşit olmayan her bireyin, içeriği konusunda sansür uygulanmadan, merkezi idareye, yetkili yargı makamına ya da ilgili diğer makamlara, onaylanmış kanallar yoluyla istek veya şikâyet bildiriminde bulunma ve gecikme olmaksızın yanıt konusunda bilgilendirilme hakkı olmalıdır.

ÖYBÇ 76

Reşit olmayan her bireyin, şikâyette bulunmak üzere, aile fertleri, yasal vekilleri, insani yardım grupları veya mümkün olan durumlarda diğerlerinden yardım isteme hakkı olmalıdır. Okur yazarlığı olmayan, reşit olmayan bireylere, hukuki danışmanlık sağlayan ya da şikâyet alma konusunda yetkin olan kamu veya özel kurum ve kuruluşlarının hizmetlerinden yararlanmaları gerekirse yardım sağlanmalıdır. *ÖYBÇ 78*

Reşit olmayanların şikâyet mekanizmalarına erişim imkânı ne düzeyde?

Şikâyetlerin gizliliği temin edilmekte mi?

Şikâyete olan yanıt zamanında olacak şekilde sağlanmakta mı?

Şikâyet mekanizması kullanılıyor mu? Son altı ay içerisinde kaç şikâyet gönderildi? Kaç şikâyete yanıt verildi?

Şikâyette bulduklarından ötürü misilleme ile karşılaşan, reşit olmayan bireylerin olduğuna dair iddialar var mı?

Tıbbi Hizmetler

Reşit olmayan her kişi, daha önceki kötü muamele kanıtlarının kaydedilmesi ve tıbbi ilgi gerektiren beden veya ruh rahatsızlığının tespit edilmesi amacıyla, tutukevine getirilir getirilmez, hemen bir hekim tarafından muayene edilme hakkına sahiptir. *ÖYBÇ 50*

Reşit olmayan kişilere sağlanan tıp hizmetlerinin amacı, her türlü bedensel ya da ruhsal hastalığı, madde kullanımını ya da reşit olmayan kişinin topluma dahil edilmesini engelleyebilecek diğer rahatsızlıkları tespit ve tedavi etmek olmalıdır. Reşit olmayanlara yönelik her tutukevinin, orada kalan kişi sayısına ve kalan kişilerin gerekliliklerine uygun, yeterli tıbbi imkâna ve ekipmana, önleyici sağlık hizmetleri ve tıbbi acil durumların ele alınmasında eğitim almış personele yakın erişim sahibi olması gerekir. Hasta olan, hastalıktan şikâyet eden veya bedensel ya da ruhsal zorlukların bulgularını sergileyen, reşit olmayan her birey, vakit geçirmeden bir tıp uzmanı tarafından muayene edilmelidir. *ÖYBÇ 51*

Tutukluların tıbbi bakıma erişimleri var mı?

Hasta olan tutuklular hastaneye götürülebiliyor mu?

Reşit olmayan bireylerin tıbbi muayeneleri nerede gerçekleşiyor?

Reşit olmayan birey, istekte bulunduktan sonra tıbbi personele görünmek için ne kadar süre bekliyor?

Psikoloğa erişim mevcut mu? Mevcut ise bunun sıklığı nedir? Bu erişim nasıl düzenlenmektedir?

Tıbbi personelin uygun vasıfları bulunuyor mu (tutukevlerinin dışında çalışan tıbbi personel ile aynı standartlar)?

Cinsiyete Özel Yönler

Tutukevine konan genç kadın suçlular, kişisel ihtiyaçları ve sorunları bakımından özel olarak ilgilenilmeyi hak ederler. Genç erkek mahkumlara göre, hiçbir surette, daha az bakım, koruma, yardım, tedavi ve eğitim almamalıdır. Onlara adil olarak muamele edilmesi sağlanacaktır.

Beijing Kuralları 26.4

Kadın mahkumların kaldıkları yerlerde, özellikle yemek pişiren ve hamile olan, emziren ve adet döneminde olan kadınlar için, ücretsiz olarak sağlanan hijyenik pedler ve çocukların ve kadınların kişisel bakımı için düzenli olarak sağlanan su dahil olmak üzere, kadınların belirli hijyen gereksinimlerini karşılamaya yönelik imkânlar ve malzemeler bulunacaktır. *Bangkok Kuralları, Kural 5*

Eğer bir kadın mahkum, kadın bir hekim veya hemşire tarafından muayene veya tedavi edilmek isterse acil tıbbi müdahale gerektiren durumlar hariç olmak üzere, mümkün olan ölçüde, kadın bir hekim veya hemşire sağlanacaktır. Eğer bir erkek tıbbi uygulayıcı, kadın bir mahkumun isteklerine aykırı olan bir muayene gerçekleştirirse muayene sırasında bir kadın personel üyesi hazır bulunacaktır. *Bangkok Kuralları, Kural 10*

Kızlar, erkekler ile aynı ölçüde eğitime erişim sahibi mi? Bu eğitim aynı nitelikte mi?

Kızlar mesleki eğitim konusunda erkekler ile aynı fırsatlara sahipler mi? Bu eğitim aynı nitelikte mi?

Hamile olan kızların özel ihtiyaçları gerektiği gibi karşılanmakta mı? Kendilerine uygun tıbbi bakım sağlanmakta mı?

Kızlar sağlık hizmetlerine erkekler ile aynı ölçüde (ve aynı nitelikte) erişim sahibi mi?

Kızlar, kadınlara yönelik sıhhi ürünlere ücretsiz olarak erişim sahibi mi?

Kızlar kadın bir hekim tarafından muayene edilme isteğinde bulunabilmekte mi?

Tahliyeye Hazırlık

Reşit olmayan tüm bireyler, kendilerine, tahliyeden sonra topluma, aile hayatına, eğitime veya istihdama dönme konusunda yardımcı olmak üzere tasarlanmış düzenlemelerden yararlanmalıdır. Erken tahliye dahil olmak üzere, bu amaca yönelik olarak işlemler ve özel eğitimler geliştirilmelidir. *ÖYBÇ 79*

Personel

Personel vasıflı olmalı ve eğitimci, mesleki eğitim sorumlusu, hukuk danışmanı, sosyal hizmet sorumlusu, psikiyatrist ve psikolog gibi bir dizi uzmanı içermelidir. Tutukevlerinde, tutuklu bulunan, reşit olmayan kişilerin bireysel ihtiyaçlarına uygun olarak, toplumda uygun ve mevcut olan tüm düzeltici, eğitime yönelik, ahlaki, ruhani ve diğer yardım kaynakları ve biçimlerinden yararlanılmalıdır. *ÖYBÇ 81*

Personele, özellikle çocuk psikolojisi, çocuk refahı ve uluslararası insan hakları ve bu Kurallar dahil olmak üzere, çocuk hakları standartları ve normları konusunda eğitim olmak üzere, sorumluluklarını etkili biçimde yerine getirmelerini sağlayacak böylesi eğitimler sağlanmalıdır. Personel, kariyerleri boyunca, aralıklı olarak düzenlenecek olan hizmet içi eğitim kurslarına katılma yoluyla bilgilerini ve mesleki yetkinliklerini sürdürmeli ve geliştirmelidir. *ÖYBÇ 85*

Kaç personel üyesi mevcut? Personelin (reşit olmayanlarla temas halinde olan) çocuklara olan oranı nedir?

Gerekli tutulan ilk ve sürekli eğitimin düzeyi nedir?

Kaç kadın personel üyesi mevcut (özellikle kızlar kanadında/kızların olduğu kurumda)?

Reşit olmayanlarla temas halindeki tüm personele uzmanlık eğitimi sağlanmış mı?

Reşit olmayan kızlarla temas halindeki tüm personele cinsiyet konularında uzmanlık eğitimi sağlanmış mı?

Ek Okuma:

ICRC (2005) *Water, Sanitation, Hygiene and Habitat in Prisons* (Hapishanelerde Su, Sıhhiyat, Hijyen ve Yaşam Ortamı)

APT (2004) *Monitoring Places of Detention: A Practical Guide* (Tutukevlerinin Gözetimi: Uygulamalı Kılavuz)

AMIMB (2010) *A Practical Guide to Monitoring Prisons (Hapishane Gözetimi için Uygulamalı Rehber)*

HMIP (2009) *Expectations: Criteria for Assessing the Treatment and Conditions for Children and Young People held in Custody (Tutuklu Bulunan Çocuklar ve Gençler için Tedavi ve Koşulların Değerlendirilmesine yönelik Ölçütler)*

MODÜL 5: ÇOCUKLARLA GÖRÜŞMELER

Küçük çocuklar yararlı bilgiler sağlayabilir; öte yandan, görüşmeyi gerçekleştirenler çoğu zaman onların bunu yapmalarını nasıl sağlayacaklarından emin olamazlar.

Tutuklu bulunan çocuklarla görüşmek, hapisanenin düzeni hakkında değerli iç görüler sunabilir ve müfettişe rapora ekleyebileceği ek, niteliksel bilgi sağlayabilir. Öte yandan, savunmasız olan çocuklarla birlikte çalışmak hassas bir süreçtir ve bir dizi kılavuza uygun biçimde yerine getirilmesi gerekir. Mümkün olan durumlarda, görüşmeler, çocuklarla ilgili konularda özel eğitim almış olan bir kişi tarafından gerçekleştirilmelidir.

Müfettişin yanlı olmayan bilgi almasını ve çocuğun kendini güvende hissetmesi ve kendini eksiksiz biçimde ifade edebilmesi için, bir görüşmenin nasıl yürütüleceği konusunda bazı ortak görüşler vardır.

Görüşmeye Hazırlanma

- Öncelikle hangi çocuklar ile görüşeceğinize karar verin; bunlar, farklı yaşlarda ve farklı mahkum kategorisindeki çocukları içeren, temsil edici nitelikteki bir örneklem oluşturmalıdır. Müfettiş sadece kendilerine yaklaşanlarla ya da hapisane yetkililerince önerilenler ile görüşme yürütmemelidir.
- Mümkün olduğunca fazla mahremiyetin olduğu, dikkat dağıtıcı etmenlerin az olduğu ve çocuğun kendini güvende, rahat hissettiği bir yer seçin.
- Görüşmenin nasıl kaydedileceğini ve bu kayıtların nasıl gizli tutulacağını seçin: örn. iki görüşmeci (bir kişi not tutar, bir kişi de kayıt cihazını kullanır).
- Eğer kızlar ile görüşme yapılmakta ise, gerektiğinde görüşmeleri yürütmek üzere hazır bulunan bir kadın müfettiş olmalıdır.

Yaygın sorunlar

- Çocukların yanıtlarını bilmedikleri soruları yanıtlamaları;
- Çocukların görüşmeciye görüşmecinin duymayı istediğini düşündüklerini söylemeleri;

- İfşa ettikleri her bilginin, teftiş ekibi gittikten sonra misillemeye sebebiyet vereceği korkusu.

Çocuğun kendini rahat hissetmesini sağlama:

- Görüşmeden önce kendinizi gerektiği gibi tanıtırın.
- Görüşmenin amacını, verdikleri bilgilerin ne amaçla kullanılacağını ve değiştirilebilecek şeylerin sınırlarını açıklayın.
- Görüşme sırasında neden not aldığınızı/kayıt cihazı kullandığınızı ve bunların nasıl gizli tutulacağını açıklayın.
- Sohbe yönelik olan veya tartışmalı olmayan sorularla başlayın ve giderek daha hassas konulara doğru ilerleyin.
- Çocuğun kendini rahat hissetmesini sağlamak için, resmi olmayan ve rahat bir yaklaşım benimseyin. Çocuğun, özellikle hatırladığı olaylar travmatikse, kendini konuşacak kadar rahat hissedecek derecede gevşemesinin zaman alabileceğinin bilincinde olun.

Yanlı olmayan bilgiler alma

- Müfettişe bir sorunun yanıtını bilmediğini söylemesinin kabul edilebilir olduğunu açıklayın.
- Görüşmeci hata veya yanlış yaparsa söylediğini düzeltmesi gerektiğini açıklayın.
- Açık uçlu sorular sorun ve çocuğu öyküsünü kendi sözcükleriyle anlatmaya teşvik edin.
- Çocuğun kendini belirli bir yanıtı vermek üzere zorlanmış veya baskı altına alınmış hissetmesine yol açabilecek, yönlendirici sorular veya yorumlardan kaçının.
- Tekralı sorulardan kaçının, çünkü bu durum çocuğun, verdiği yanıtın 'yanlış' olduğunu düşünmesine neden olabilir.
- Sade, yaşına uygun bir dil kullanın ve çocuğun sorunun doğru anlamını kavradığından emin olun.
- Çocuğun yaşına/olgunluk derecesine bağlı olarak, çocuğun kısa dikkat aralığına imkân vermek üzere, kısa görüşmelerden (ya da gerektiğinde birden çok görüşme) yararlanın.
- Daha fazla ayrıntı almak için takip soruları kullanın; örn. "Peki sonra ne oldu?"

Görüşmeyi Sonlandırma

- Çocuğa size sorusu veya size söylemek istediği başka herhangi bir şey olup olmadığını sorun.
- İşinizin sınırlarını tekrar açıklayın ve boş yere umut vermekten kaçının.

- Notlarınızı, toplantının olası en doğru biçimde yansıtılması amacıyla, görüşmenin bitmesinden hemen sonra tamamlayın.

Ek Okuma:

UN (2001) *Training Manual on Human Rights Monitoring* (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Gözetimi Eğitimi El Kitabı)

APT (2004) *Monitoring Places of Detention: A Practical Guide* (Tutukevlerinin Gözetimi: Uygulamalı Kılavuz)

MODÜL 6: TEFTİŞ ZİYARETLERİNİN ARDINDAN TAKİP

Teftişin tamamlanmasından sonra, müfettişin bulguları konusunda bir rapor sunması gerekli kılınmalıdır.

Rapora, tutukluluk kurumlarının mevcut kurallara ve ulusal yasaların ilgili hükümlerine olan uyumuna dair bir değerlendirme ve bunlara olan uyumu sağlamak için gerekli görülen adımlar konusundaki tavsiyeler yer almalıdır. Müfettiş tarafından keşfedilen, görünüşe göre, reşit olmayanların hakları ya da bir çocuk tutukevinin işletilmesi konusundaki yasal hükümlerin ihlal edildiğini gösteren her olgu, soruşturma ve kovuşturma amacıyla yetkili makamlara iletilmelidir. ÖYBÇ 74

Teftiş ziyaretinin ardından takip çalışmalarının doğru ve zamanında yapılması sayesinde, bir tutukevinde değişiklikler ve iyileştirmeler olması sağlanabilir. Teftişin ve takibin sürdürülmesi, özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocukların hayatlarını iyileştirebilecek, önemli eylemleri doğurabilir.

Ziyaretin Tamamlanması

Teftiş ziyaretinin sonunda, teftiş ekibi hapishane yöneticisi ile bir toplantı yapmalıdır. Bunun amacı, ziyaretinizdeki öne çıkan hususları ve bulguları hemen bildirmek ve iki taraf arasında daha iyi bir diyalog ve saygı oluşmasını sağlamaktır.

Teftiş Raporlarını Yazma

Dahili Rapor

Müfettişler, ilerideki ziyaretlerin önceki ziyaretler ile karşılaştırılabilmesi için, tutukevlerine dair kendi dahili raporlarını tutmalıdırlar. Her ziyarette toplanan bilgiler, analiz edilmeli, düzenlenmeli ve gerektiğinde kullanılabilir üzere gereken şekilde dosyalanmalıdır.

Toplanan bilgiler, reşit olmayan kişilerin sayısını, durumlarını (tutuklu, hükümlü), cinsiyetini, yaşını, reşit olmayanlarla temas halindeki personelin sayısını, ziyarette öne çıkan ana hususları ve ziyaret raporunda belirtilen tavsiyeleri içermelidir.

Ziyaret Raporu

Ziyaret raporlarında, ziyarette tespit edilen tüm hususlar ve konular ile bunların iyileştirilmesine yönelik tavsiyeler ele alınmalıdır. Bunlara aynı zamanda önceki ziyaretten bu yana gözlemlenen iyileşmeler de dahil edilmelidir.

Bu raporlar tutukevinden sorumlu olan yetkili makamlara hitaben olmalı ve ziyaretten sonra mümkün olan en kısa süre içerisinde gönderilmelidir. Raporda tutukluluğun, iyileştirme yapılabileceği düşünülen tüm yönleri kapsanmalı (ÖYBÇ'ler ve Modül 3'e göre) ve bu yönler, öncelikle en ciddi anlamda öne çıkan hususlara ilişkin alanların belirtildiği bir sıraya göre sıralanmış olmalıdır.

Reşit olmayanlarla yapılan görüşmelerden bilgiler toplandıktan sonra, müfettişler bireylerin kimliklerinin hazırladıkları rapora göre tespit edilmesinin mümkün olmamasını sağlamalıdır.

Yıllık Rapor

Teftiş organları aynı zamanda, gözetim faaliyetine dair, çoğunlukla birden fazla kurumda tespit edilmiş olan, geniş kapsamlı konuların ele alındığı, daha kapsamlı bir gözden geçirme sağlamak üzere yıllık bir rapor sunmayı da seçebilirler.

Yıllık rapordaki tavsiyeler, ziyaret raporlarına göre farklı bir düzeydeki yetkili makama hitaben olabilir; burada iyileştirmelerin yapılması için daha yüksek düzeyde eyleme gerek duyulan tematik konuların vurgulanması söz konusu olabilir.

Eğer bir ülke OPCAT'a onay vermişse teftiş kurumunun yıllık bir rapor hazırlaması gerekir; bu rapor daha sonra Devlet tarafından kamuya açılır ve dağıtılır.

Etkili Tavsiyelerde Bulunma

Rapor basımı ya da hazırlanması teftişlerin nihai süreci değildir. Tavsiyelerde bulunulduktan sonra, bunların sonuna kadar izlenmesi ve uygulandıklarından emin olunması önem taşır. Ek raporlarda, önceki tavsiyelerin ne ölçüde uygulandığı/uygulanmakta olduğu konusunda yorumda bulunulmalıdır.

Tavsiyeler, uygun değişikliği ya da kararı hayata geçirme yetkisine sahip olan yetkili makama yönelik olmalıdır. Çoğu tavsiye, sorumlu olan yetkili makama doğrudan iletilmelidir, ancak sorunun kökenindeki neden onların yetki alanının dışında kalıyorsa tavsiyenin ayrı bir raporda, farklı bir yetkili makama hitaben hazırlanması gerekir.

Tavsiyelerin yazılma biçimi çoğu zaman bunların ne kadar başarılı biçimde uygulandığı üzerinde etki sahibi olur. Bu kılavuzların izlenmesi, tavsiyelerin en etkili biçimde yerine getirilmesini sağlamaya yardımcı olacaktır:

- Her tavsiyede yalnızca tek bir *özel* konuya atıfta bulunulmalıdır; böylece yetkili makamların tavsiyeleri anlamaları ve ilerideki ziyaretlerde takibe yardımcı olmaları sağlanır. Buna karşılık, tavsiyeler sadece 'değişim' çağrıları değil, özel olarak önerilen çözümlerden oluşmalıdır.

- Tavsiyeler aynı zamanda ölçülebilir *olmalıdır*. Bunun amacı, ileride başka kurumların teftiş veya takip çalışmalarında belirli bir tavsiyenin uygulanıp uygulanmadığının kesin olarak değerlendirilebilmesidir.
- Tavsiyeler *gerçekleştirilebilir* olmak durumundadır, öte yandan, buna mali kaynak kapasitesinin hesaba katılması dahil değildir, çünkü bunun gerçekleştirilmesi için yeterli kaynak ayırmak devletin sorumluluğudur.
- Tavsiyelere, tamamlamaya yönelik *gerçekçi bir zaman çizelgesi* dahil edilmelidir. Böylece, yetkili makamların tavsiyeleri öncelik sırasına koyması sağlanır.
- Tavsiyelerde, sadece sorunun belirtileri değil, aynı zamanda *kökenindeki neden* de hedefe konmalıdır.
- Tavsiyeler, belirtilen değişiklikleri uygulama yetkisine sahip olan, doğru düzeydeki yetkili makama *yönelik* olmalıdır.

Teftiş sürecinin ötesine geçme

Tutukevlerinin koşullarına ilişkin raporlar ve bilgiler aynı zamanda, tavsiyelerin uygulanmasını gözetim ya da etki altına alabilecek olan kamuya ve sivil toplum gruplarına da sunulmalıdır.

Medyanın konumuna bağlı olarak, rapor medyanın da kullanımına sunulmalıdır.

Ek Okuma:

APT (2004) *Monitoring Places of Detention: A Practical Guide* (Tutukevlerinin Gözetimi: Uygulamalı Kılavuz)

APT (2008) *Briefing No. 1: Making Effective Recommendations* (Kısa Bilgilendirme No. 1: Etkili Tavsiyelerde Bulunma)

MODÜL 7: İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

BİRLEŞİK KRALLIK

Her Majesty's Inspectorate of Prisons (HMIP - Majestelerinin Hapishane Müfettişliği Kurulu)

www.justice.gov.uk/inspectors/hmi-prisons/

HMIP hapisteki, Young Offenders Institutions (YOI'lar - Genç Suçlular Kurumları) ve göç kişilerin koşulları ve gördükleri muamele konusunda raporlar sunan, bağımsız bir teftiş makamıdır. HMIP doğrudan Birleşik Krallık hükümetine bağlıdır.

Birleşik Krallık'ın tamamında, biri reşit olmayan kişilerin tutulduğu kurumların teftişi olmak üzere, 6 adet teftiş ekibinden oluşmaktadır. Buradaki teftiş ekibinde, sağlık müfettişleri, uyuşturucu müfettişleri, araştırmacılar ve idari personel bulunmaktadır. Bu kurum, diğer teftiş organları, örneğin Ofsted (özel olarak işletilen tutukluluk merkezlerini teftiş eder) ve Royal Pharmaceutical Society (Kraliyet Eczacılar Birliği) ile birlikte çalışır.

Bu kurumların teftişlerinden bazıları ilan edilir ve hapishane ziyaret konusunda önceden bildirilir; bazıları ise ilan edilmez ve teftiş ekibi kurumu önceden bilgilendirmeksizin ziyaret gerçekleştirir. Kurum müfettişlerin girişini engelleyemez ve müfettişler ihtiyaç duyabilecekleri tüm belgelere ve görüşmek istedikleri tüm mahkumlara erişim hakkına sahiptirler.

Eksiksiz teftişler en az 5 yılda bir gerçekleşir ve ilan edilen ziyaret biçiminde olur. Müfettişlik makamı bilgileri, personelden, orada mahpus veya tutuklu bulunan kişilerden, ziyaretçilerden ve kurumla ilgisi olan diğer kişilerin yanı sıra, başka kaynaklardan da toplar.

Eğer ziyaret tam teftiş öncesinde ilan edilirse, bir müfettiş kurumdan bir dizi bilgi isteyecektir ve araştırmacılar gizli bir anket yürütecek ya da mahkum grubuna dair temsil edici nitelikteki bir örneklem alacaklardır. Ardından eksiksiz teftiş HMIP'nin belirlenmiş teftiş ölçütlerine uygun biçimde gerçekleştirilir ve yürütülür. Teftiş bulguları hapishane makamlarına bildirilir ve ardından raporlar teftiştten sonraki 16 hafta içinde yayınlanır. Daha sonra, kurumun, raporda sunulan tavsiyelere dayalı olarak, kısa bir zaman dilimi içinde eylem planı hazırlaması beklenir.

İlan edilmeyen takip teftişleri de yürütülür ve but teftişlerde eksiksiz teftiştten bu yana olan ilerleme değerlendirilir, başlangıçtaki teftište dile getirilen, ciddi olarak kaygı uyandıran her türlü alana dair derinlemesine analiz yapılır.

Independent Monitoring Board (IMB - Bağımsız Gözetim Kurulu)

www.justice.gov.uk/about/imb.htm

Birleşik Krallık'ta aynı zamanda, her hapisanede bir IMB olması gerektiğine dair mevzuat da bulunmaktadır. 2003 yılına kadar bu kurullar Ziyaretçi Kurulu olarak bilinmekte idi. Bu kurullar, toplumun başvurudan bulunan, ardından eksiksiz bir eğitim programından geçen üyelerinden meydana gelir. HMIP'de olduğu gibi, bu kurulların da, kuruma herhangi bir zamanda erişimi vardır ve istedikleri mahkum veya tutuklu ile görüşebilirler; Kurul denetlediği kurum hakkında yıllık bir rapor hazırlar.

AFRİKA

Güney Afrika

Güney Afrika, devletin, tutukluların refahını sağlayan organ olarak belirtildiği yalnızca iki Afrika ülkesinden biridir. Anayasa'nın 35. maddesinde,

“Hüküm giyen her mahkum dahil olmak üzere, tutuklu bulunan herkesin, en azından egzersiz ve masrafı devlete ait olacak şekilde, yeterli konaklama, beslenme, okuma materyali ve tıbbi tedavi dahil olmak üzere, insanlık onuruna uygun olan tutukluluk koşullarında bulunma hakkı vardır.”

ifadesi bulunur.

Judicial Inspectorate of Prisons (Hapishaneler için Adli Teftiş Kurulu)

Judicial Inspectorate of Prisons (Hapishaneler için Adli Teftiş Kurulu), Teftiş Hâkimi denetimi altında olan, bağımsız bir resmi organdır ve Department of Correctional Services (Islah Hizmetleri Müdürlüğü) organından ayrıdır. Bu organın, hapishane binasının her bölümüne ve istediği her belge ya da kayda erişimi bulunur.

Correctional Services Act (Islah Hizmetleri Yasası) (1998) ile, hücre cezası, tecrit, mekanik kısıtlamalar kullanma ve hapisteye ölüm ile ilgili tüm olguları Teftiş Hâkimine bildirmeye ilişkin yasal sorumluluk Hapishane Yöneticilerine yüklenmiş olur.

Independent Prison Visitors (IPV'ler - Bağımsız Hapishane Ziyaretçileri)

2002 yılından bu yana, Güney Afrika'nın Hapishaneler için Yargısal Teftiş (JIP) kurumunun, toplam 187 IPV olmak üzere, dokuz vilayetin her birinde kurulu IPV'leri (Birleşik Krallık'ın Bağımsız Gözetim Kurulu'na benzer) olmuştur. Bu kişiler, mahkumların insana muamele görmesini ve hapishane koşullarının iyileştirilmesini sağlamak üzere oradadırlar.

Çoğu IPV'nin hapishane ortamı konusunda önceden bilgisi yoktur ve Yargısal Teftiş Kurumu,

IPV'lerin çalışmalarını eksiksiz biçimde desteklemek için kaynakları ve çabaları artırma gerekliliğini dikkate almıştır. Bu kişiler aynı zamanda Bölüm Yöneticilerinin, Hapishane Başkanlarının ve Department of Correctional Services (Islak Hizmetleri Müdürlüğü)'ndeki diğer yetkililerin IPV'lere olan desteğinin, IPV'lerin mahkumların insanca muamele görmesini ve koşullarının iyileştirilmesini sağlamak üzere başarılı bir biçimde çalışabilmesini sağlamada önemli bir faktör olduğunu vurgulamışlardır.

Yakın tarihte, vilayetlerin her birine, IPV makamlarından, IPV'leri daha yakından desteklemeye ek olarak, denetlenebilirliği ve hesap verebilirliği de iyileştirmek üzere, Bölge Koordinatörleri atanmıştır.

2001 yılından bu yana, JIP, IPV'lerine yönelik olarak, farklı alanlara dağılmış IPV'lerin elektronik raporları ve mahkumların şikâyetlerini doğrudan JIP'ye sunmasını sağlayan çevrimiçi bir sistemi devreye koymuştur. Böylece raporlama hızlandırılmakta ve JIP makamı ile IPV'ler arasında iki yönlü mesajlaşmaya imkân tanınmaktadır.

Uganda

Uganda Human Rights Commission (İnsan Hakları Komisyonu)

www.uhrc.ug

Bu Komisyon, 1995 yılında, Uganda Anayasası'nın hükümlerine uygun olarak kurulmuştur. İşlevlerinden biri, tüm tutukevlerini ziyaret ederek, mahkumların durumunu değerlendirmek ve iyileştirilmesi için tavsiyelerde bulunmaktır.

Tutukevlerine olan ziyaretlerin ardından, ilgili yetkili makamlara, bulgular ve durumu iyileştirmeye tavsiyeler konusunda raporlar ve özel yazılar gönderilir.

Komisyonun her tutukevini bildirimde bulunmadan ziyaret etme konusunda anayasal hakkı bulunmakla birlikte, bu durum, ordunun kendisine önceden bildirimde bulunulması gerekliliği nedeniyle sekteye uğramaktadır. Uganda'daki başka bir sorun da, Komisyonun, terör eylemlerine karışan, ardından mahkemeye çıkarılan çetin ceviz suçluların bulunduğu ve aralıksız olarak işkence uygulandığı ve insan haklarının sık sık ihlal edildiği 'güvenli merkezlere' erişiminin olmamasıdır.

ASYA

Bangladeş

Roy, N. (2002) *Bangladesh Jail Visitor's Manual* (Bangladeş Hapishane Ziyaretçisinin El Kitabı - PRI'dan istek üzerine temin edilebilir)

Bangladeş'in Hapishane Yasası'nı, resmi hapishane ziyaretçilerinin hapishaneleri teftiş ve gözetime tabi tutma hükmü dahil edilmiştir. Aynı zamanda, resmi olmayan ziyaretçilerin, hapishanelerdeki koşulları denetlemeleri ve mahkumların insan haklarını güvenceye almaları hükmü de yer alır. Bu resmi olmayan ziyaretçilerin hapishaneyi herhangi bir zamanda ziyaret etme, mahkumlarla konuş-

ma, ilgili belgeleri görme ve koşulları iyileştirmek için eylem önerisinde bulunma yetkisi vardır.

Her hapishanede, bir ziyaretçi Tutanak Rehberi tutulur, burada her yetkili veya yetkili olmayan ziyaretçinin, teftişin tamamlanması üzerine ziyaretleri hakkındaki yorumlarını bildirmeleri gereklidir. Bina sorumlusu bu işleme nezaret eder ve bunların nüshalarını Başmüfettişe, kaydedilen yorumlar konusunda verilebilecek her türlü ek talimat için iletme zorundadır.

Hindistan

www.nhrc.nic.in

Hindistan'ın National Human Rights Commission (Ulusal İnsan Hakları Komisyonu) kurumu tutuklu bulunanların insan haklarının korunmasını sağlamak için, hapishaneleri teftiş eden Sıradan Ziyaretçilere yönelik bir kontrol listesi geliştirmiştir. Komisyonun görevlerinden biri, hapishaneleri ziyaret etmek ve mahkumların yaşam koşullarını, insan hakları standartlarına uygun olduklarından emin olmak ve iyileştirilmeleri için tavsiyelerde bulunmak amacıyla incelemektir. Komisyon, hapishane ya da mahkumlar hakkında istediği her belgeyi görme yetkisine sahiptir.

Komisyon, görevleri ve yetkileri 1993 tarihli İnsan Haklarının Korunması Yasası'nda ortaya konmuş olan, resmi bir özerk organdır.

EK 4:
ÇOCUKLAR, ONLARIN KANUNİ TEMSİLCİLERİ
VE ÇOCUK TUTUK VE ISLAH EVLERİNİN
PERSONELİ İLE GÖRÜŞMEYE YÖNELİK PRI
ARAÇ KİTİ¹¹¹

**Çocuklar, onların Kanuni Temsilcileri ve Çocuk Tutuk ve
Islah Evlerinin Personeli ile Görüşmeye yönelik**

PRI Araç Kiti

Kasım 2011

---

111 Çocuklar, onların Kanuni Temsilcileri ve Çocuk Tutuk ve Islah Evlerinin Personeli ile Görüşmeye yönelik PRI Araç Kiti. Penal Reform International, Kasım 2011. UNICEF'in henüz gözden geçirilmemiş, taslak çevirisidir.

Arka Plan

Personel ile Görüşmeler

Odak Grupları

Çocuklarla Görüşme için Kılavuz Notu

Ek 1

Çocuklarla Çalışma: PRI'nın Çocuk Koruma Politikası

Ek 2

Örnek Soru Formu: Çocuklar ile birebir görüşme

Ek 3

Örnek Soru Formu: Kurumdaki çalışanlar ile olan birebir görüşmeler

Ek 4

Örnek Soru Formu: Ebeveyn, vasi ya da başka bir akraba ile olan görüşmeler

Ek 5

Odak Grup Tartışmaları için Örnek Sorular

Arka Plan

Reşit olmayan kişilerin tutukluluk süresince karşılaştıkları riskler ve bunun çocuğun gelişimi üzerindeki hasar verici etkisi göz önüne alındığında, PRI'nın çalışmalarında reşit olmayan kişilere yönelik adalette reform konusunda kayda değer bir önem verilmektedir ve kuruluşundan bu yana böyle olmuştur. Kurumun faaliyetleri, çocukların yetişkinlere yönelik adalet sisteminden ayrı tutulması, hapis dışındaki diğer cezaların teşvik edilmesi ve hapis cezasının uygulandığı durumlarda, tutukluluk koşullarının iyileştirilmesine odaklanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak, özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocuklarla görüşmek, bir ülkedeki durumu eksiksiz olarak kavramada hayati önem taşır.

Görüşmelerin gerçekleştirilmesinin amacı: Çocuklardan ve ailelerinden görüş alınması sayesinde, PRI olarak, uzmanlara sağladığımız eğitim çalıştaylarını daha iyi bir şekilde odaklayarak, birlikte çalıştığımız ülkedeki tutukluluk bağlamını ve koşullarını gereken şekilde yansıtabiliriz. Buna ek olarak, bu uygulama tutukluluğun belirli bir yönüne dair mevzuat, kılavuzlar ve düzenlemelerin uygulanmadığı durumları tespit etmemize imkân verir. Bu uygulama aynı zamanda kendi başına veri toplama açısından da değerlidir, bu veriler yasayla çatışma ve temas halinde olan 'çocukların sesini' içeren bir rapor olarak yayınlanabilir. Çocuklarla görüşme yapmak aynı zamanda, çocukların tutulduğu kurumlardaki tutukluluk koşullarını gözetim altında tutan kişiler için de temel önem taşır; bu konuya ilişkin eksiksiz bir değerlendirme için, bkz. PRI'nın "Çocuk Islah ve Tutuk Evleri Bağımsız Gözetmenlerine yönelik Eğitim El Kitabı" (2011) adlı belgesi.

Yöntem: Çocukların görüşleri ve deneyimleri dört düzeyde alınabilir: kurumlardaki çocuklar ile yapılan birebir görüşmeler; kurumlardaki personel ile görüşmeler; kurumlardaki çocukların ebeveynleri, vasileri veya akrabaları ile yapılan görüşmeler ve kurumlardaki çocuklar ile yapılan odak

grup görüşmeleri. En kapsamlı olan raporlar, bu yöntemlerin tümü kullanılarak veri toplanan raporlardır.

Uygulama: Görüşmeler, proje kapsamında görevlendirilen ve PRI tarafından yönetilen harici araştırmacılar tarafından yerine getirilir. Araştırmacıların ilgili çocuk koruma kılavuzlarını (Ek I olarak eklenmiş olan PRI Çocuk Koruma Politikası) kabul etmeleri, bunlara uymaları ve aynı zamanda “Çocuklarla Görüşmeye İlişkin Kılavuz Notu”nu (bkz. aşağıda) da okumaları ve bu konuda bilgi sahibi olmaları gereklidir.

Çocuklar ile birebir görüşmeler:

Amaç: Çocuklardan, adalet sisteminin, sistemle olan ilk temaslarından mevcut noktaya kadar olan performansı (ya kurumda tutuklu iken ya da hüküm giydikten sonra veya cezanın çekilmesinden sonra) konusunda görüşler almak ve sunulan topluma yeniden kazandırma önlemlerine ilişkin süreci kavramaya çalışmak. Sorular 4 geniş başlık altında tasarlanmıştır:

- Aile ve toplumsal bağlam dahil olmak üzere çocuğun geçmişi;
- Sistemle ilk temasta görülen muamele (örn. polis);
- Sisteme ilişkin, tutuklama, yargılama öncesi tutukluluk, yargılama ve hüküm giyme süreçleri boyunca deneyim;
- Kurum içinde, sunulan eğitim, dinlenme, meslek ve topluma yeniden kazandırılma ile ilgili programlar dahil olmak üzere deneyim.

Yöntem: Görüşmeler, PRI tarafından seçilen ve eğitilen araştırmacılar tarafından, soru formu formatına (Ek II) uygun bir biçimde yürütülür. Görüşmecilerin PRI’ın Çocuk Koruma Politikasını (Ek I) kabul etmeleri ve ‘Çocuklarla Görüşmeye İlişkin Kılavuz Notu’ (bkz. aşağıda) belgesine aşına olmaları gerekmektedir. PRI, görüşmelerin yürütülmesi için ilgili kurumdan izin istenmiş olmasını sağlar. Bu görüşmeler, ideal durumda, kurum içinde, çocuk için rahat olan, özel olarak ayrılmış bir yerde, birebir olarak yürütülür. Öte yandan, güvenlik ya da diğer nedenlerle gerekli olması halinde, sosyal hizmet sorumlusunun mevcut olması da anlaşılır ve kabul edilir. Her görüşmenin tamamlanması tahminen 60 ila 90 dakika sürer. Görüşmeler, ülkelerinde özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocuklara dair eksiksiz bir tablo elde etmek üzere, çocukların tutulduğu, en az birden fazla kurumda gerçekleştirilmelidir. Soru formu (Ek II) bir kılavuzdur ve gereken verilere dayalı olarak, daha amaca odaklı bilgi elde edecek şekilde uyarlanabilir.

Katılımcıların Seçilmesi: Kurumlardaki çocuklar, çeşitli yaş, etnik köken, din ve suç kategorisindeki çocuklar ile görüşme yapılacak şekilde seçilmelidirler. Bazı ülkelerdeki çocukların 18 yaşın üzerinde de kurumda kalmalarına izin verilebilecek olsa da, raporun sadece çocuklara odaklandığı durumlarda, görüşmeler yalnızca 18 yaşın altındakiler ile gerçekleştirilmelidir.

Personel ile Görüşmeler

Amaç: Çocuklar tarafından, görüşmelerde sağlanan bilgileri çapraz olarak kontrol etmenin yanı sıra, personelden, kurumun yönetimi ve personelin çocuklarla olan etkileşimi konusunda ek iç görüler elde etmek.

Yöntem: Görüşmeler araştırmacılar tarafından bir soru formuna uygun olarak yürütülür; bunun bir nüshası Ek II içinde sağlanmıştır. İdeal durumda, görüşmeler mümkün olan durumda kurumun yöneticisi de dahil olmak üzere, kilit personel üyeleri ile birebir temelde yürütülmelidir. Öte yandan, bunun mümkün olmadığı durumlarda, soru formunun belirli bölümlerine dayalı grup sohbetleri de gerçekleştirilebilir. Birebir görüşmelerin en fazla 60 dakika sürmesi beklenmektedir.

Ebeveyn, vasi ya da başka bir akraba ile olan görüşmeler

Amaç: Çocuğun suç davranışının nedenlerine ve ailelerinin adalet sistemini nasıl algıladıklarına dair ek iç görüler kazanmak. Aynı zamanda, çocukların, gelişmeleri için elverişli olmayabilecek, işlevini yitirmiş ailelerde yaşadıkları 'riskli' durumları ele alarak yönetmeye başlamak amacıyla, çocuğun ebeveyn ve aile dinamiklerine dair bir kavrayış da elde etmek. Amaç, çocukların ayrı ayrı taşıdıkları özel niteliklerden ziyade, yasa ile çatışma halinde olan çocukların genel niteliklerine ilişkin, geniş anlamda bilgi elde etmektir. Yasayla çatışma halindeki çocuklar ve onların ebeveynleri, vasileri veya akrabaları arasında birebir eşleşme olmasını hedeflese de, bunun her zaman gerçekleştirilebilir olmadığı kabul edilmektedir.

Yöntem: Görüşmeler, araştırmacılar tarafından (yukarıdaki gibi), bir soru formunun izlenmesi yoluyla yürütülür, bkz. Ek IV. Her görüşmenin tamamlanması tahminen 60 ila 90 dakika sürer.

Katılımcıların Seçilmesi: Ebeveynlerin seçilmesi iki şekilde gerçekleştirilir. Öncelikle, görüşmelerin, görüşme için müsait olan ebeveyn sayısını en yükseğe çıkarmaya yönelik olarak, kurum içerisinde belirlenmiş olan ziyaret günlerinde düzenlenmesi için çaba harcanmalıdır. Öte yandan, ebeveynlerin çoğu zaman ya çocuklarını görmek ya da görüşmeye katılmak üzere kurumu ziyaret etmek için yeterli kaynakları olmaz, bu nedenle görüşmecinin, görüşmeyi gerçekleştirmek için, ebeveynlerin yaşadığı kente ya da başka bir uygun yere seyahat etmesi gerekebilir. Bu amaca yönelik olarak, araştırmacıların kurum personeline ve mümkün olan durumlarda çocuklardan, çocuğun ebeveynlerini ve iletişim bilgilerini tespit etme konusunda desteğe ihtiyaçları olacaktır.

Odak Grupları

Amaç: Çocuklardan alınan verileri birebir görüşmelerde doğrulayarak, kurumlardaki çocuklara dair daha eksiksiz bir tablo elde etmek. Bazı çocuklar grup ortamında konuşmaya daha istekli ve misillemeler konusunda daha az endişeli olabilir; böylece, onlardan daha iyi veri almak mümkün olabilir. Sorularda birebir görüşmelerdekiler ile benzer olan konular ele alınmalıdır; bununla birlikte, sorular belirlenmiş olan özel konulara ilişkin daha fazla tartışmaya imkân vermek üzere uyarlanmalıdır.

Yöntem: Odak gruplara geniş ölçüde benzer durumlardaki çocuklar (örn. yasaya aykırı hareket eden,

benzer suçlar işlemiş olan çocuklar ya da kurumlarda bulunan, risk altındaki çocuklar) dahil edilmelidir, sorular da buna göre uyarlanmalıdır. Bunlar, ideal durumda, çocukların daha serbest biçimde konuşmalarına imkân vermek üzere, mümkün olduğunca az sayıda yetişkinin olduğu bir ortamda yürütülmelidir. Öte yandan, güvenlikle ilgili ya da diğer nedenlerle gerekli görülmesi halinde, en fazla 2 kurum personelinin (sosyal hizmet sorumluları dahil) katılmasına izin verilmelidir. Odak grubu tahminen 90 dakika sürer. Görüşmeciler, dile getirilen kilit hususların ilerideki odak gruplar için not edilmesini sağlamalıdır. Odak gruplara sorulacak soruların bir örneği Ek V olarak eklenmiştir.

Katılımcıların Seçilmesi: Odak gruplarda, grup başına 5 – 7 çocuk bulunmalıdır ve mümkün olan durumlarda, bunlar birebir görüşmelere katılmış olan çocuklarla oluşturulmalıdır.

Çocuklarla Görüşme için Kılavuz Notu

Küçük çocuklar yararlı bilgiler sağlayabilir; öte yandan, görüşmeyi gerçekleştirenler çoğu zaman onların bunu yapmalarını nasıl sağlayacaklarından emin olamazlar. Bu araç kitinde, Ekler bölümünde, çocuklarla görüşme yapmaya yönelik örnek soru formları sağlanır; öte yandan, belirli konulara ilişkin olarak daha fazla ayrıntı elde etmek için, çocuktan belirli bir olay hakkında konuşmasını istemeniz gerekebilir, bu noktada serbest hatırlama önemli bir araç haline gelir. Bunun gerekli olduğu durumlarda, çocuk serbest hatırlama yöntemiyle ne kadar az bilgi verirse, görüşmeci yönlendirici sorulardan yararlanmaya o kadar erken başlayabilir, bu durum da çocuğu etkileyerek hikayenin çarpıtılmasına yol açabilir.

Küçük çocuklar, görüşme görevini yetişkinlere göre daha farklı biçimde algılayabilir ve bunun sonucunda görüşmeciye, görüşmecinin söylemelerini istediğini düşündükleri şeyi söylemeye çalışabilirler. Deneyimlerini hatırlamak, çocuk için üzücü ya da travmatik olabilir; bu nedenle, çocuklarla olan iletişim ve görüşme, hassas ve çocukla dost bir biçimde yapılmalıdır. Yanlış görüşme teknikleri çocuk ve görüşmeci açısından sıkıntı verici olabilir; tüm görüşmecilerin PRI'nin Çocuk Koruma Politikası'na aşina olmaları ve ona uymaları gereklidir.

Görüşmeye Hazırlanma

- Mümkün olduğunca fazla mahremiyetin olduğu, dikkat dağıtıcı etmenlerin az olduğu ve çocuğun kendini güvende, rahat hissettiği bir yer seçin.
- Görüşmenin nasıl kaydedileceğini ve bu kayıtların nasıl gizli tutulacağını seçin: örn. iki görüşmeci (bir kişi not tutar), görüşmecilerden biri kayıt cihazını kullanarak not tutar.

Yaygın sorunların bilincinde olun

- Çocukların yanıtlarını bilmedikleri soruları yanıtlamaları.
- Çocukların görüşmeciye görüşmecinin duymayı istediğini düşündüklerini söylemeleri.
- İfşa ettikleri her bilginin, teftiş ekibi gittikten sonra misillemelere sebebiyet vereceği korkusu.

Çocuğun kendini rahat hissetmesini sağlama

- Görüşmeden önce kendinizi gerektiği gibi tanıtırın.
- Görüşmenin amacını, verdikleri bilgilerin ne amaçla kullanılacağını ve değiştirilebilecek şeylerin sınırlarını açıklayın.
- Görüşme sırasında neden not aldığınızı/kayıt cihazı kullandığınızı ve bunların nasıl gizli tutulacağını açıklayın.
- Sohbe yönelik olan veya tartışmalı olmayan sorularla başlayın ve giderek daha hassas konulara doğru ilerleyin.
- Çocuğun kendini rahat hissetmesini sağlamak için, resmi olmayan ve rahat bir yaklaşım benimseyin. Çocuğun, özellikle hatırladığı olaylar travmatikse, kendini konuşacak kadar rahat hissedecek derecede gevşemesinin zaman alabileceğinin bilincinde olun.

Yanlı olmayan bilgiler alma

- Çocuğu bilgi vermeye ve öyküsünü kendi sözleriyle anlatmaya teşvik edin.
- Müfettişe bir sorunun yanıtını bilmediğini söylemesinin kabul edilebilir olduğunu açıklayın.
- Görüşmeci hata veya yanlış yaparsa söylediğini düzeltmesi gerektiğini açıklayın.
- Çocuğun kendini belirli bir yanıtı vermek üzere zorlanmış veya baskı altına alınmış hissetmesine yol açabilecek, yönlendirici sorular veya yorumlardan kaçının.
- Tekrarlı sorulardan kaçının, çünkü bu durum çocuğun, verdiği yanıtın 'yanlış' olduğunu düşünmesine neden olabilir.
- Sade, yaşına uygun bir dil kullanın ve çocuğun sorunun doğru anlamını kavradığından emin olun.
- Daha fazla ayrıntı almak için takip soruları kullanın; örn. "Peki sonra ne oldu?".
- Çocuğun kısa dikkat aralığına imkân vermek üzere, görüşme sırasında uygun noktalarda bir veya iki kısa ara vermeyi planlayın.

Görüşmeyi sonlandırma

- Çocuğa size sorusu veya size söylemek istediği başka herhangi bir şey olup olmadığını sorun.
- İşinizin sınırlarını tekrar açıklayın ve boş yere umut vermekten kaçının.
- Notlarınızı, toplantının olası en doğru biçimde yansıtılması amacıyla, görüşmenin bitmesinden hemen sonra tamamlayın.

Ek I

Çocuklarla Çalışma: PRI'nin Çocuk Koruma Politikası

Tarih: Şubat 2011

I. Giriş

Çocuklar gibi kırılgan gruplarla çalışan kuruluşlar için, bu alandaki çalışmalarının ilkelerinin ortaya konduğu bir çocuk koruma politikalarını olması genel anlamda iyi bir uygulama olarak kabul edilir.

PRI'nin politikası aşağıda ortaya konmuştur.

1.1 Çocuğun Hakları (Çocuk Hakları Sözleşmesi)

“Taraf olan ülkeler çocuğu, cinsel istismar dahil olmak üzere, her türlü bedensel ve ruhsal şiddet, yaralanma veya istismar, ihmal, kötü muamele ya da sömürüye karşı koruyacaklardır” (BM Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 19).

1.2 Çocuk istismarı

“Bazen çocuk istismarı ya da ihmali olarak da ifade edilen, çocuğa kötü muamele, çocuğun sağlığı, gelişimi ve onuruna gerçek ve olası zararlar sonuçlanan, her türden fiziki ve duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal ve sömürüyü içermektedir. Geniş anlamı ile, beş alt tür arasında ayrım yapılabilmektedir: bedensel istismar; cinsel istismar; ihmal ve ihmalkâr muamele; duygusal istismar ve sömürü” (DSÖ web sitesi).

1.3 Çocuk Koruma Politikası

Bu, PRI'nin, işimizde yer alan tüm çocukları zarara karşı güvenceye alma konusunda bir taahhüttür. Bu politika, çocuğun refahının büyük önem taşıdığı ve istisna olmaksızın tüm çocukların, cinsiyet, etnik köken, sakatlık, cinsel yönelim veya inançlarına bakılmaksızın, istismara karşı korunma hakkına sahip olduğunu ortaya koyar.

Tüm PRI çalışanlarının ve PRI tarafından görevlendirilen, çocuklarla temas halinde olan tüm çalışanların, bu ilkelere uymaları ve işleri sırasında karşılaştıkları, çocuklara yönelen riskleri en aza indirmeleri sağlanır.

1.4 Çocuklar ile doğrudan ve dolaylı temas

Doğrudan: Çocuklara yönelik bir konuşma yapmak ya da çocukların bulunduğu proje alanlarında er almak gibi, çocuğun bizzat bulunduğu bir yerde olmak.

Dolaylı:

1. Çocukların kişisel bilgilerine ve/veya fotoğraflarına erişim sahibi olmak.
2. Çocukların yer aldığı bir proje için fon sağlamak; PRI çocukların korunması konularıyla ilgili sorumluluğu üstlenmelidir.

2. Çocukların korunmasını sağlama yöntemimiz

Çocukların korunmasını sağlamada, bilinçlilik, önleme, bildirim ve müdahale hayati önem taşır.

2.1 Bilinçlilik

- Tüm kurul üyeleri, çalışanlar, gönüllüler ve danışmanlar, bu politikayı anladıklarını ve kabul ettiklerini belirten bir form imzalayacaklardır.
- Çocuklar ile birlikte çalışan ortaklar da bu politikadan haberdar edileceklerdir.
- Bu politika web sitemizde yayınlanacaktır.
- Bölge ofisleri bu politikayı yerel dillere tercüme edecektir.

2.2 Önleme

- Kapsamlı ve güvenli işe alma, seçme ve onaylama prosedürleri (çalışmaları gerekli çocuklarla doğrudan temas halinde olan personel için Birleşik Krallık'taki CRB kontrolleri dahil)
- Tüm kaygılar ve istismara ilişkin iddialar, müteveli heyeti, çalışanlar ve gönüllüler tarafından ciddiye alınarak bunlara uygun şekilde yanıt verilir; bu durum çocuk hizmetleri kurumlarına ve acil durumlarda Emniyet Teşkilatı'na sevk etmeyi gerektirebilir

2.3 Bildirim ve Müdahale

- Bildirime yönelik olarak bir kişi (icradan sorumlu yönetici) ve bölgelerde de bir kişi (bölge yöneticisi) belirlenir
- Görevlendirilen kişi(ler) uygun çocuk koruma eğitiminden geçerler
- Bu politika üç yılda bir veya her gerektiğinde gözden geçirilerek güncellenir

2.4 Fotoğraf Çekme

Fotoğraflar, özellikle hapishanelerin ya da diğer kapalı kurumların içerisinde yalnızca izin alınarak çekilmelidir. Kurum tarafından izin verilen durumlarda, fotoğrafının çekilmesi olası olan herkesten izin istemek hala gerekli olacaktır. İlgili kişinin bir çocuk veya genç olduğu durumlarda, kimliği hiçbir durumda açıklanmamalıdır (örneğin, yüzlerinin karartılmasını sağlamak için).

Ek II

Örnek Soru Formu: Çocuklar ile birebir görüşme

BÖLÜM A. GENEL BİLGİLER

1. Görüşmecinin adı.....
2. Görüşmenin tarihi ve saati.....
3. Yer.....

BÖLÜM B. YANIT VERENE DAİR BİLGİLER

4. Yanıt verenin numarası .....
5. Yanıt Verenin Yaşı .....
- <10   10 – 14   14-16   16-18   Bilinmiyor
6. Yanıt Verenin Cinsiyeti
 Erkek   Kadın
7. Yanıt verenin statüsü
 Tutuklu   Hükümlü   Diğer (ayrıntılarını belirtin)
8. Yanıt verenin eğitimi
 Yok   İlköğretim   Orta Öğretim   Mesleki Orta Öğretim
 Yüksek Öğretim
9. Bu eğitim aşamasını tamamladınız mı?
 Evet   Hayır   Bilmiyorum
10. Tutuklama sırasında kiminle birlikte yaşıyordun?
 Ebeveynlerle (birlikte)   Tek Ebeveyn   Vasi (belirtin)
 Kurum   Bağımsız

11. Yanıt verenin Kaynak/Gelir kazanma faaliyetleri nelerdir?

.....
.....
.....

12. Yanıt verenin hanesindeki Kaynak/Gelir kazanma faaliyetleri nelerdir?

.....
.....
.....

BÖLÜM C. GİRİŞ, KAYIT VE HAREKETLER

Not – 14/15 sayılı sorulara ilişkin bilgiler kurumun kayıtlarından temin edilebilir

13. Tutuklama yeri ve tarihi

a. Tarih/ay/yıl.....

b. Yer.....

14. Tutuklandıktan sonra götürüldüğün ilk tutukevi neresiydi?

.....
.....
.....

15. Seni kim tutukladı/ilk olarak bu tutukevine getirdi?

.....
.....
.....

16. Tutuklanman konusunda, akrabaların ya da başka herhangi bir kişi ile iletişime geçebildin mi?

Evet

Hayır

Bilmiyorum

17. Eğer ilk tutukevi emniyet teşkilatına ait bir kurum ise, mahkemeye ya da ikinci kuruma getirilmeden önce orada ne kadar süreyle kaldın?

24 saatten az   1 – 2 gün   3 – 4 gün   5 gün +   Bilmiyorum

18. Sana polis nezaretinde iken hukuki destek teklif edildi mi?

Evet   Hayır   Bilmiyorum

18.a) Evet ise kabul ettin mi?

Evet   Hayır

19. Tutuklanmanın nedenleri nelerdi? (Yoklayın) .....

Mevcut kuruma özel

20. Bu kuruma girdiğinde sana bilgi sağlandı mı?

Evet   Hayır   Bilmiyorum

20.a) Evet ise sana ne türden bilgi sağlandı?

.....

21. Seni bir yerden, ikinci bir kuruma, mahkeme ya da tutukevi gibi başka bir yere götürmek üzere özel düzenlemeler yapıldı mı?

Evet   Hayır   Bilmiyorum

21.a) Hayır ise bu yerlere ulaşımın nasıl sağlandı?

.....

BÖLÜM D. FİZİKİ SINIRLAMALAR, GÜÇ KULLANIMI VE DİSİPLİN İŞLEMLERİ

22. Bu veya başka bir tutukevinde bulunurken canını yakan kimse oldu mu?

Evet Hayır Bilmiyorum

Hayır ise E Bölümüne devam edin.

23. Olanları anlatabilir misin?

.....
.....
.....

24. Senin canını kim yaktı? (lütfen isimleri belirtmeyin)?

Gardiyan Başka bir tutuklu Diğer

25. Bu ne kadar sıklıkla oldu?

Bir kez Birden fazla kez Bilmiyorum

26. Tutukevindeki bir yetişkine bundan bahsettin mi?

Evet Hayır

27. Senin canını yakan kişiye karşı bir disiplin işlemi yapıldı mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

27.a) Evet ise, ne türden bir disiplin işlemi yapıldı?

.....
.....
.....

BÖLÜM E. FİZİKİ ORTAM VE KONAKLAMA

28. Senin görüşüne göre, şu anda kalmakta olduğun yatakhane, odada bulunan kişi sayısı için yeterli alan mevcut mu?

Evet Hayır Bilmiyorum

29. Sana yeterince giysi sağlanıyor mu?

Evet Hayır Bilmiyorum

29.a) Evet ise, giysiler mevsime ve iklime uygun mu?

Evet Hayır Bilmiyorum

30. Sana günde kaç öğün yemek sağlanıyor?

Bir İki Üç Sıfır

31. Hasta çocuklar için özel bir beslenme düzeni var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

BÖLÜM F. EĞİTİM, MESLEKİ EĞİTİM VE İŞ

32. Bu kurumda eğitim ya da öğrenim programı var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

Eğer yanıt 'Hayır' ya da 'Bilmiyorum' ise G Bölümüne ilerleyin

33. Ne türden eğitim/öğrenim sağlanıyor?

İlköğretim Ortaöğretim Mesleki eğitim Diğer Bilmiyorum

34. Eğitim/öğrenim programına katılıyor musun?

Evet Hayır Bilmiyorum

35. Öğretmenler/eğitimciler kimler?

Kurum Personeli Harici öğretmen Diğer

36. Dersler/eğitim nerede gerçekleşiyor?

Özel olarak ayrılan oda Yatakhane Kurumun dışında Diğer

37. Sana öğrenim/egitim materyalleri sağlanıyor mu?

Evet Hayır Bilmiyorum

38. Derslerin/egitimin sıklığı nedir?

Günlük Haftalık Diğer

39. Sen ya da öğrenci olan bir arkadaşın ülke çapındaki sınavlara girdin/iz mi?

Evet Hayır Bilmiyorum

BÖLÜM G. TOPLUM İLE TEMAS

40. Dışarıdan ziyaretçilerin gelmesine izin verilmekte mi?

Evet Hayır Bilmiyorum

40.a) Evetse, izin verilen ziyaret sıklığı nedir?

Günlük – Haftalık Aylık – Aylık Herhangi bir zamanda Bilinmiyor

40.b) Bir ziyaretçi ile kalmana izin verilen zaman diliminin uzunluğu nedir?

Bir saatin altında 1 – 2 saat Sınır yok Diğer

41. Dış dünya ile iletişime geçmenin diğer yolları neler?

Telefon Mektup Radyo/TV Gazete/dergi

42. Yasal vekilin ile serbest olarak görüşme imkânına sahip misin?

Evet Hayır Bilmiyorum

BÖLÜM H. DİNLENCE VE EGZERSİZ

43. Egzersiz için vaktin var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

44. Küçük çocukların büyük çocuklarla eşit ölçüde spor/dinlenme etkinliklerine katılma fırsatı var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

45. Reşit olmayan tutuklulara sağlanan diğer spor ve kültür faaliyetleri neler?

Spor TV/Radyo İskambil/oyun oynama Diğerleri

BÖLÜM I. DİNİ VECİBELER

46. Bu kurumda dini tören imkânı var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

BÖLÜM J. TIBBİ BAKIM VE HİZMETLER

47. Tıbbi bakıma erişimin var mı?

Evet Biraz Hayır Bilmiyorum

48. Sana hijyenle ilgili ihtiyaçlarını sağlamak için gereken malzemeler sağlanıyor mu (örn. sabun, diş macunu vs.)?

Evet Hayır Bilmiyorum

49. Özel hijyenik ihtiyaçların karşılanıyor mu (kadın ise)?

Evet Hayır Bilmiyorum

50. Ruhsal ve psikolojik ihtiyaçları olan çocuklara yönelik özel bakım sağlanıyor mu?

Evet Hayır Bilmiyorum

BÖLÜM K. TAHLİYEYE HAZIRLIK

51. Tahliye konusunda uygulanacak herhangi bir sınırlama sana bildirildi mi?

.....
.....
.....

51. a) Evet ise lütfen açıklayın

.....
.....
.....

52. Tahliye edildikten sonrası için belirlenmiş herhangi bir şartlı tahliye süresi olup olmadığını biliyor musun?

Evet Hayır Bilmiyorum

52. a) Evet ise lütfen açıklayın

.....
.....
.....

53. Şartlı tahliye süresince seni gözetim altında tutmak üzere bir görevli atanmasına yönelik bir sistem konusunda sana bilgi verildi mi?

Evet Hayır Bilmiyorum

54. Tahliyeden sonra okul eğitimi konusunda bir düzenleme var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

55. Bu kurumdaki çocukların durumunu iyileştirmeye yönelik tavsiyelerin neler?

.....
.....
.....
.....

SON

Ek III

Örnek Soru Formu: Kurumdaki çalışanlar ile olan birebir görüşmeler

BÖLÜM A. GENEL BİLGİLER

1. Görüşmecinin adı.....
2. Görüşmenin tarihi ve saati.....
3. Yer.....

BÖLÜM B. YANIT VERENE DAİR BİLGİLER

4. Yanıt Verenin Görevi.....
5. Yanıt Verenin Cinsiyeti
 Erkek Kadın

BÖLÜM C. GİRİŞ, KAYIT VE HAREKETLER

6. Sizin görüşünüzce, çoğu çocuğun tutuklu bulunmasının nedenleri nelerdir?

.....
.....
.....

7. Kuruma giren bir çocukla ilgili olarak ne türden bilgi veya ayrıntıları kaydedersiniz?

.....
.....
.....

8. Çocuğa, bu kuruma girmesi üzerine ne türden bilgiler sağlamaktasınız?

.....
.....
.....
.....
.....

9. Reşit olmayan tutuklunun, ikinci bir kurum, mahkeme ya da kendi evi gibi başka bir yere götürülmesi konusunda herhangi bir düzenleme mevcut mu?

Evet Hayır Bilmiyorum

BÖLÜM D. FİZİKİ SINIRLAMALAR, GÜÇ KULLANIMI VE DİSİPLİN İŞLEMLERİ

10. Bu kurumda çocukların istismar edildiği ya da başkalarını istismar ettikleri olaylar var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

Hayır ise E Bölümüne devam edin.

11. Bu ne türden bir istismar?

.....
.....
.....

12. Bunun failleri kimler (lütfen isimleri belirtmeyin)?

Gardiyan Başka bir tutuklu Diğer

13. En sık olarak istismar edilenler kimler? (lütfen isimleri belirtmeyin)?

Küçük çocuklar Kızlar Diğer Bilmiyorum

14. Bu ne sıklıkla olmakta?

Düzenli olarak Nadiren/sık değil Bilmiyorum

15. Faillere karşı herhangi bir disiplin işlemi gerçekleştiriliyor mu?

Evet Hayır Bilmiyorum

15. a) Evetse genellikle ne türden bir disiplin işlemi gerçekleştiriliyor?

.....
.....
.....

BÖLÜM E. FİZİKİ ORTAM VE KONAKLAMA

16. Sizin görüşünüze göre, yatakhanelerde, odada bulunan çocuk sayısı için yeterli alan var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

17. Çocuklara yeterli giysi sağlamakta mısınız?

Evet Hayır Bilmiyorum

17. a) Evet ise bu giysiler mevsime ve iklime uygun mu?

Evet Hayır Bilmiyorum

18. Çocuklara günde kaç öğün yemek sağlanıyor?

Bir İki Üç Sıfır

19. Hasta olan çocuklara sağlanan özel bir beslenme düzeni var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

BÖLÜM F. EĞİTİM, MESLEKİ EĞİTİM VE İŞ

20. Bu kurumda eğitim ya da öğrenim programı var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

Eğer yanıt 'Hayır' ya da 'Bilmiyorum' ise G Bölümüne ilerleyin

21. Ne türden eğitim/öğrenim sağlanıyor?

İlköğretim Ortaöğretim Mesleki eğitim Diğer Bilmiyorum

22. Öğretmenler/eğitimciler kimler?

Kurum Personeli Harici öğretmen Diğer

23. Dersler/eğitim nerede gerçekleşiyor?

- Özel olarak ayrılan oda   Yatakhane   Kurumun dışında   Diğer

24. Çocuklara öğrenim/eğitim materyalleri sağlamakta mısınız?

- Evet   Hayır   Bilmiyorum

25. Derslerin/eğitimin sıklığı nedir?

- Günlük   Haftalık   Diğer

26. Çocuklar ülke çapındaki sınavlara giriyorlar mı?

- Evet   Hayır   Bilmiyorum

BÖLÜM G. TOPLUM İLE TEMAS

27. Dışarıdan ziyaretçilerin gelmesine izin verilmekte mi?

- Evet   Hayır   Bilmiyorum

28. Evet ise, izin verilen ziyaret sıklığı nedir?

- Günlük – Haftalık   Aylık – Aylık   Herhangi bir zamanda   Bilinmiyor

29. Çocuğun ziyaretçi ile birlikte kalmasına izin verilen sürenin uzunluğu nedir?

- Bir saatin altında   1 – 2 saat   Sınır yok   Diğer

30. Dış dünya ile iletişime geçmenin diğer yolları neler?

- Telefon   Mektup   Radyo/TV   Gazete/dergi

31. Çocuklar yasal vekilleri ile serbest biçimde iletişim kurabilmekte mi?

- Evet   Hayır   Bilmiyorum

BÖLÜM H. DİNLENCE VE EGZERSİZ

32. Çocukların egzersiz için vakitleri var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

33. Küçük çocukların büyük çocuklarla eşit ölçüde spor/dinlenme etkinliklerine katılma fırsatı var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

34. Reşit olmayan tutuklulara sağlanan diğer spor ve kültür faaliyetleri neler?

Spor TV/Radyo İskambil/oyun oynama Diğerleri

BÖLÜM I. DİNİ VECİBELER

35. Bu kurumda dini tören imkânı var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

BÖLÜM J. TIBBİ BAKIM VE HİZMETLER

36. Çocukların tıbbi bakıma ve hizmetlere erişimi var mı?

Evet Biraz Yok Bilmiyorum

37. Çocuklara hijyen gereksinimlerini karşılamaya yönelik olarak gerekli materyaller sağlanıyor mu (örn. sabun, diş macunu vs.)?

Evet Hayır Bilmiyorum

38. Kızlara özel hijyenik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik materyaller sağlanıyor mu?

Evet Hayır Bilmiyorum

39. Ruhsal ve psikolojik ihtiyaçları olan çocuklara yönelik özel bakım sağlanıyor mu?

Evet Hayır Bilmiyorum

BÖLÜM K. PERSONEL VE ÇALIŞANLAR

40. Çalışan sayısının çocuk sayısına olan oranı nedir?

.....
.....
.....

41. Kaç personel üyesine, reşit olmayan kişilerle ilgili durumların ele alınması konusunda özel eğitim verildi?

.....
.....
.....

BÖLÜM L. TAHLİYEYE HAZIRLANMA

42. Çocuklara, tahliye edilmeleri üzerine uygulanan herhangi bir sınırlama var mı?

.....
.....
.....

42. a) Evetse lütfen açıklayın

.....
.....
.....

43. Çocuğun tahliye edilmesinden sonrası için belirlenen bir şartlı tahliye süresi var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

44. Evetse lütfen açıklayın

.....
.....
.....

45. Şartlı tahliye sırasında çocuğun gözetim altında tutulması için bir görevli atamaya yönelik bir sistem var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

46. Çocuğun tahliye edilmesinden sonraki okul öğrenimi için yapılan herhangi bir düzenleme var mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

47. Bu kurumdaki çocukların durumunu iyileştirmeye yönelik tavsiyeleriniz nelerdir?.....

.....

SON

Ek IV

Örnek Soru Formu: Ebeveyn, vasi ya da başka bir akraba ile olan görüşmeler

BÖLÜM A. GENEL BİLGİLER

1. Görüşmecinin Adı Soyadı.....
2. Görüşmenin Tarihi ve Saati.....
3. Yeri.....

BÖLÜM B. YANIT VERENE DAİR BİLGİLER

4. Yanıt Vereninin Yaşı
 18 – 30   31 – 45   46 – 65   66+   Bilmiyorum
5. Yanıt Vereninin Cinsiyeti
 Erkek   Kadın
6. Çocukla olan ilişkiniz nedir?
 Anne   Baba   Vasi (belirtin)   Eş   Diğer (belirtin)
7. Tutuklama sırasında çocukla birlikte mi yaşıyordunuz?
 Evet   Hayır
8. Yanıt verenin hane durumu nedir?
 İki ebeveynli hane   Tek ebeveynli hane   Diğer
9. Yanıt verenin hanesinde, gelir elde etmeye yönelik ana faaliyetler
.....
.....

BÖLÜM C. ADALET SİSTEMİNE DAİR BİLGİLER

10. Sizin görüşünüze göre, reşit olmayan kişileri yasaları ihlal etmeye iten yaygın nedenler nelerdir?

.....
.....
.....

11. Çocuğunuzu kim tutukladı?

.....
.....
.....

12. Çocuk tutuklandığında size haber verildi mi?

Evet Hayır Bilmiyorum

13. Çocuğun hukuk mahkemesine getirilmeden önce karakolda ne kadar süre boyunca kaldığını hatırlıyor musunuz?

.....
.....

14. Çocuğa hukuki destek verildi mi?

Evet Hayır Bilmiyorum

15. Mahkemedeki dava sırasında, yasal muameleleri ve çocuğunuzun neden tutuklanmaya mahkum edildiğini anladınız mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

BÖLÜM D. İLETİŞİM VE TOPLUMA KAZANDIRMA

16. Size çocuğunuzla iletişime geçme fırsatı verildi mi?

Evet Hayır Bilmiyorum

17. Çocuğunuzu kurumda ziyaret etmenize izin veriliyor mu?

Evet Hayır Bilmiyorum

18. Ziyaretlerinizin sıklığı nedir?

Günlük – Haftalık Aylık – Aylık Herhangi bir zamanda Bilinmiyor

19. Size tanınan sürenin uzunluğu nedir?

Bir saatin altında 1 – 2 saat Sınır yok Diğer

20. Suçluluğu engellemek ya da davranış sorunları olan küçük çocukları tedavi etmek konusunda seminer veya eğitimlere katıldınız mı?

Evet Hayır Bilmiyorum

20. a) Evetse, bu ebeveynler/vasiler için yararlı bir uygulama mıydı?

Evet Hayır

21. Sizce, çocuğun tutukluluk süresinin dolmasından sonra topluma başarılı biçimde geri kazandırılmasını kolaylaştırmaya yönelik olarak, iyi düzenlemeler gerçekleştirildi mi?

Evet Hayır Bilmiyorum

21. a) Evetse lütfen açıklayın

.....
.....
.....
.....

22. Ebeveyn/vasi olarak, çocuğun topluma geri kazandırılması konusundaki rolünüz nedir?

.....
.....
.....

23. Reşit olmayan kişilerin yasalara aykırı hareket etmesi sorununu sonlandırmaya yönelik başka fikirleriniz var mı?

.....
.....
.....

SON

EkV

Odak Grup Tartışmaları için Örnek Sorular

Odak grubunun tarihi ve saati.....

Kurumun adı.....

Tartışma grubunun ayrıntıları.....

Ziyaretin tanıtılması ve hedefi

Ele alınacak olan konular

1. Çocukların tutuklama sırasındaki deneyimi
2. Tutukluların eşyalarının ele alınması
3. Karakollardaki deneyim
4. Hücrelerin ayrılması ve küçükler ile büyükler arasındaki ilişki
5. Kırılgan grupların korunmasına yönelik olarak mevcut mekanizma
6. Kurumdaki disiplin cezası biçimleri ve temyiz mekanizmaları
7. İstismar ve güç kullanma olayları
8. Konaklama imkânlarının durumu
9. Yeterli ve uygun giysilerin kullanıma sunulması
10. Dış toplum ile olan temas
11. Yasal vekil ile olan iletişim ve adil yargılanma
12. Sunulan eğitim ve rehabilitasyon programları
13. Kullanıma sunulan spor ve egzersiz programları ve imkânları
14. Dini vecibeleri yerine getirme imkânlarına erişim
15. Bu kurumda ilgili yasalara ve mevzuatlara uyulması
16. Tahliyeye ve topluma geri kazandırılmaya hazırlık

SON

CİSST
CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ

TCPS
TÜRKİYE HAPİSHANE ÇALIŞMALARI MERKEZİ

